

T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ADANA İLİ
YÜREĞİR VE YÖRESİ GÖÇMEN AĞZI
(İNCELEME - METİNLER - SÖZLÜK)

Tezi Hazırlayan
Özlem İLASLAN

Tezi Yöneten
Yrd.Doç.Dr. Suzan TOKATLI

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Eylül - 2005

KAYSERİ

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ADANA İLİ
YÜREĞİR VE YÖRESİ GÖÇMEN AĞZI
(İNCELEME - METİNLER - SÖZLÜK)

Tezi Hazırlayan
Özlem İLASLAN

Tezi Yöneten
Yrd.Doç.Dr. Suzan TOKATLI

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Eylül – 2005 KAYSERİ

Yrd.Doç.Dr. S. Suzan TOKATLI danışmanlığında **Özlem İLASLAN** tarafından hazırlanan “**Yüreğir ve Yöresi Göçmen Ağzı (Adana)**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında **yüksek lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

02.14.12
02.14.12 / 2005

JÜRİ:

Danışman : Yrd.Doç.Dr. S.Suzan TOKATLI

Üye : Prof.Dr. Metin KARAÖRS

Üye : Prof.Dr. Bilal YÜCEL(Cumh.Üniv.)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 16.11.2005 tarih ve 33 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

16.11.2005

Prof.Dr. Mustafa KESKİ
Enstitü Müdürü

YÜREĞİR VE YÖRESİ GÖÇMEN AĞZI

ÖZET

Yapmış olduğum bu çalışmanın konusu, Adana iline bağlı Yüreğir ilçesinde ve köylerinde yaşayan, Bulgaristan göçmenlerinin kullanmış olduğu göçmen ağızlarının özellikleri ve diğer göçmen ağızlarıyla karşılaştırılmasıdır.

Bu araştırma, 2003-2004 tarihleri arasında Yüreğir İlçesi ve buna bağlı 8 yerleşim biriminde yapılan araştırmaların sonucudur. “ Yüreğir ve Yöresi Göçmen Ağızları ” adı altında topladığımız bu araştırma “ Giriş ” , “ İnceleme ” , (Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi, Sonuç), “ Metinler ” ve “ Sözlük ” bölümlerini içine almaktadır.

“ Giriş ” bölümünde ilçenin ve göçmenlerin yaşadığı yerleşim birimlerinin fiziki coğrafyası, tarihi ve etnik yapısı üzerinde durduk.

“ İnceleme” bölümü, bölgemiz ağızlarından derlediğimiz metinlere dayanarak “ Ses Bilgisi ” ve “ Şekil Bilgisi “ olmak üzere iki kısımda ele alınmıştır.

“ Bibliyografya ” bölümü sonuç bölümünden sonra verilmiştir.

“ Metinler ” bölümünde, araştırmamıza temel teşkil eden 8 yerleşim birimine ait, 30 ayrı kişinin konuşmalarını ihtiva eden 37 metin mevcuttur.

“ Sözlük ” bölümünde ise hem kullandığımız metinlerde yer alan hem de yöre insanının konuşmalarından tespit ettiğimiz kelimeleri aynen söylendiği gibi yazarak, yazı dilimizdeki karşılıklarını verdik.

Araştırmamızda herbiri 1 saatlik olan 12 kaset kullanırken, yaptığımız derlemelerin sağlam olması için, yerli ağız özellikleri bozulmamış ve yaş ortalaması yüksek kişileri seçtik.

Derleme yaparken seçtiğimiz konuların, yöredeki inanışları yansıtmalarına ve folklor malzemesi (kız isteme, nişan, düğün, bayramlar, ölüm adetleri, türkü, masal, mani, efsane) olmasına özen gösterdik.

Metinlerin yazıya geçirilmesinde göçmen ağızları üzerinde araştırma yapan bilim adamlarının çalışmalarını esas alırken, Tuncer Gülensoy’un KYA’da kullandığı çeviri yazı sistemini de göz önünde bulundurduk.

Anahtar Kelimeler: Adana, Yüreğir, Göçmen Ağızı

THE IMMIGRANTS' DIALECT IN YÜREĞİR AND ITS ENVIRONMENT

ABSTRACT

This study's theme is the properties of immigrants' dialects which have been spoken by Bulgarian Immigrants who live in Adana and its country Yüreğir and its environment and to compare these properties with the other immigrants' dialects.

This research is the result of the investigation which has made in Yüreğir and Yüreğir's eight villages between 2003 and 2004. This research titled " The Immigrants Dialect In Yüreğir And Its Environment "consist of four parts, " Introduction, Analysis (Phonology, Morphology, Conclusion), Texts and Dictionary.

In "Introduction"part, physical geography, history and ethnic structure of the county and the villages which immigrants live in have been given.

In " Analysis " part, it has taken up in two parts, Phonology and Morphology, based on the Texts which we collect from the dialects, of our region.

The bibliography of the thesis has been given after the conclusion part.

In " Texts" part, there are 37 texts which consist of 30 different people's speeches which belong to eight different villages.

In " Dictionary " part, the formal language equivalences of the local words and the equivalences of the words which have changed phonologically all have been given. In order to make our investigation natural, we have choosed the old people whose dialects hasn't changed.

In our investigation, we used twelve cassettes which last an hour for each.

While making investigation, we paid attention to the determined subject to reflect the beliefs of the people in the region and to be folklore materials.(to ask a girl's hand in marriage, engagement, marriage, festivals, death traditions, folk song ,tale, mania, legend)

We based on the scientists studies who search on the immigrants dialects.We also considered the translation system of the Tuncer Gülensoy, which he used in Kütahya and Environmental Dialects.

Key words: Adana, Yüreğir, Immigrant's Dialect

İÇİNDEKİLER

SÖZ BAŞI.....	VII
Araştırmada kullanılan çeviriyazı işaretleri.....	VIII
Kısaltmalar.....	X

GİRİŞ

Yüreğir ve Yöresinin Genel Tanıtımı.....	2
--	---

İNCELEME

SES BİLGİSİ

ÜNLÜLER (Vowels).....	8
Yüreğir ve Yöresi Göçmen Ağızlarındaki Ünlü Türleri.....	8
â ünlüsü.....	8
é ünlüsü.....	8
í ünlüsü.....	8
UZUN ÜNLÜLER (Long vowels).....	8
Uzun Ünlüler ve Meydana Gelişleri.....	8
1. Ünsüz Düşmesi İle.....	9
2. Hece Kaynaşması İle.....	10
3. Çift Ünlülerin Kaynaşması İle.....	11
KISA ÜNLÜLER (Short vowels).....	11
Kısa Ünlüler ve Oluşumları.....	12
İKİZ ÜNLÜLER.....	12
1. Eşit İkiz Ünlüler.....	13
2. Alçalan İkiz Ünlüler.....	13
3. Yükselen İkiz Ünlüler.....	13
ÜNLÜ UYUMU (Vowel harmony).....	13
KALINLIK İNCELİK UYUMU.....	13
KALINLIK İNCELİK UYUMUNUN BOZULMASI.....	15
UYUM DEĞİŞMESİ.....	16
DÜZLÜK YUVARLAKLIK UYUMU.....	16
ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ (Vowel gradation).....	17
1. Kalın Ünlülerin İncelmesi.....	17
2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması.....	18

3.Geniş Ünlülerin Daralması.....	18
4. Dar Ünlülerin Genişlemesi.....	19
5. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması.....	20
6.Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi.....	20
ÜNLÜ DÜŞMESİ (Elision).....	20
Ortada Ünlü Düşmesi.....	21
Sonda Ünlü Düşmesi.....	21
Başta Ünlü Düşmesi.....	22
ÜNLÜ TÜREMESİ.....	22
ÖN TÜREME (Prefix).....	22
İÇ TÜREME (Infix).....	22
SON TÜREME (Suffix).....	23
ÜNSÜZLER (Consonants).....	23
Yüreğir ve Yöresi Göçmen Ağızlarındaki Ünsüzler.....	23
ğ ünsüzü.....	24
ġ ünsüzü.....	24
k ünsüzü.....	24
ú ünsüzü.....	24
í ünsüzü.....	24
ÖN SES ÜNSÜZLERİ.....	24
r- ünsüzü.....	24
l- ünsüzü.....	25
z- ünsüzü.....	25
n- ünsüzü.....	25
c- ünsüzü.....	25
ş- ünsüzü.....	25
f- ünsüzü.....	25
p- ünsüzü.....	25
h- ünsüzü.....	25
m- ünsüzü.....	25
ÖN SES ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ.....	25
ÖN SESTE ÜNSÜZ TÜREMESİ (Prothesis).....	26
İÇ SESTE ÜNSÜZ DEĞİŞMESİ.....	26

İç Seste Tonlulaşma.....	26
İç Seste Tonsuzlaşma.....	27
İç Seste Sızıcılaşma.....	27
AKICI ÜNSÜZLER ARASINDA DEĞİŞMELER.....	27
İÇ SESTE ÖTEKİ ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ.....	28
İÇ SESTE ÜNSÜZ BENZEŞMESİ (Assimilation).....	28
BENZEŞMEZLİK (Dissimilation).....	30
SON SESTE ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ.....	30
Son Seste Sızıcılaşma.....	30
Son Seste Tonsuzlaşma.....	30
Son Seste Tonlulaşma.....	30
ÜNSÜZ DÜŞMESİ.....	30
ÜNSÜZ İKİZLEŞMESİ (Geminat).....	32
İKİZ ÜNSÜZLERİN TEKLEŞMESİ.....	33
HECE KAYNAŞMASI (Contraction).....	33
HECE YUTUMU (Haplologie).....	34
ÜNSÜZ TÜREMESİ (Anaptyctic consonant).....	35
ÜNSÜZLERDE YER DEĞİŞTİRME (Metathesis).....	36
VURGU (Accent).....	36

ŞEKİL BİLGİSİ

A. İSİMLER.....	39
1. İsim Yapım Ekleri.....	39
İsimden İsim Yapan Ekler.....	39
Fiilden İsim Yapan Ekler.....	41
2. İsim Çekim Ekleri.....	43
Hâl Ekleri.....	43
İsimlerde Çokluk.....	47
İyelik Ekleri.....	48
İlgi Eki.....	48
Soru Eki.....	49
ZAMİRLER.....	49
1. Şahıs Zamirleri.....	49

Şahıs Zamirlerinin Edatlara Bağlanması.....	50
2. İşaret Zamirleri.....	50
İşaret Zamirlerinin Edatlara Bağlanması.....	51
3. Dönüşlülük Zamirleri.....	51
4. Soru Zamirleri.....	52
5. Belirsizlik Zamirleri.....	52
SIFATLAR.....	53
1. Vasıflandırma Sıfatları.....	53
2. Belirtme Sıfatları.....	53
ZARFLAR.....	55
FİİLLER.....	56
1. Fiil Yapım Ekleri.....	56
Fiilden Fiil Yapan Ekler.....	56
İsimden Fiil Yapan Ekler.....	57
ŞAHIS EKLERİ.....	58
ŞEKİL VE ZAMAN EKLERİ.....	60
EK FİİL (Cevher Fiil).....	68
SORU EKİ.....	69
SIFAT-FİİLLER.....	69
ZARF-FİİLLER.....	70
EDATLAR.....	71
SONUÇ.....	75
BİBLİYOGRAFYA.....	79
METİNLER.....	82
SÖZLÜK.....	143

METİNLER

1. Çelemlî Köyü (Karışık, başından geçen olaylar).....	83
2. Çelemlî Köyü (Masal-Tın Tın Kabacım).....	87
3. Esenler Köyü (Masal- Feslâncı Kızı).....	88
4. Çelemlî Köyü (Masal-Çıplak Adam).....	89
5. Belören Köyü (Masal-Bazlanbaç).....	90
6. Çelemlî Köyü (Masal-Kız Kaçıran Şitan).....	91
7. Çelemlî Köyü (Yöresel Yemekler).....	92
8. Çelemlî Köyü (Eski Köy Düşünleri).....	94
9. Çelemlî Köyü (Köye Yerleşmeleri).....	95
10. Yeniköy (Boza ve Ketten Helva Yapımı).....	96
11. Akpınar Köyü (Eski Bayramlar).....	97
12. Akpınar Köyü (Ocaklar ve İlaçlama Yerleri).....	98
13. Çelemlî Köyü (Hatıraları).....	100
14. Çelemlî Köyü (Kız Kaçırma Olayları).....	103
15. Çelemlî Köyü (Süpürge Yapımı).....	105
16. Sarıçam Mahallesi (Yüreğir) (Bilmece).....	106
17. Akpınar Köyü (Kına Türküsü).....	107
18. Çelemlî Köyü (Karşılıklı Konuşmalar).....	109
19. Köprülü Mahallesi (Yüreğir) (Köy Düşünü).....	111
20. Çelemlî Köyü (Karışık Anlatımlar).....	113
21. Akpınar Köyü (Eski Saklama Yöntemleri).....	114
22. Çelemlî Köyü (Karşılıklı Konuşmalar).....	115
23. Akpınar Köyü (Maniler).....	117
24. Sarıçam Mahallesi (Yüreğir) (Çiçek İsimleri).....	119
25. Çelemlî Köyü (Eskiden Yaşadıkları).....	120
26. Çelemlî Köyü (Karşılıklı Konuşmalar).....	122
27. Çelemlî Köyü (Karşılıklı Konuşmalar).....	124
28. Belören Köyü (Kendini Tanıtması).....	126
29. Kiremithane Mahallesi (Masal).....	127
30. Belören Köyü (Başından Geçenler).....	130
31. Belören Köyü (Karışık Anlatımlar).....	132

32. Belören Köyü (Karşılıklı Konuşmalar).....	133
33. Akpınar Köyü (Eski Köy Düğünleri ve Kendi Düğünü).....	136
34. Dedeler Köyü (Hatıraları).....	138
35. Dedeler Köyü (Ölüm Adetleri).....	140
36. Dedeler Köyü (Karışık Konuşmalar).....	141
37. Çelemlî Köyü (Köyün Tarihi ve Efsaneler).....	142

SÖZ BAŞI

Yapmış olduğum bu çalışmanın konusu, Adana iline bağlı Yüreğir ilçesinde ve köylerinde yaşayan, Bulgaristan göçmenlerinin kullanmış olduğu göçmen ağızlarının özellikleri ve diğer göçmen ağızlarıyla karşılaştırılmasıdır.

Bu araştırma, 2003-2004 tarihleri arasında Yüreğir İlçesi ve buna bağlı 8 yerleşim biriminde yapılan araştırmaların sonucudur. "Yüreğir ve Yöresi Göçmen Ağızları" adı altında topladığımız bu araştırma "Giriş", "İnceleme", (Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi, Sonuç), "Metinler" ve "Sözlük" bölümlerini içine almaktadır.

"Giriş" bölümünde ilçenin ve göçmenlerin yaşadığı yerleşim birimlerinin fiziki coğrafyası, tarihi ve etnik yapısı üzerinde durduk.

"İnceleme" bölümü, bölgemiz ağızlarından derlediğimiz metinlere dayanarak "Ses Bilgisi" ve "Şekil Bilgisi" olmak üzere iki kısımda ele alınmıştır.

"Metinler" bölümünde, araştırmamıza temel teşkil eden 8 yerleşim birimine ait, 30 ayrı kişinin konuşmalarını ihtiva eden 37 metin mevcuttur.

"Sözlük" bölümünde ise hem kullandığımız metinlerde yer alan hem de yöre insanının konuşmalarından tespit ettiğimiz kelimelerin aynen söylendiği gibi yazarak, yazı dilimizdeki karşılıklarını verdik.

Araştırmamızda herbiri 1 saatlik olan 12 kaset kullanırken, yaptığımız derlemelerin sağlam olması için, yerli ağız özellikleri bozulmamış ve yaş ortalaması yüksek kişileri seçtik.

Derleme yaparken seçtiğimiz konuların, yöredeki inanışları yansıtmalarına ve folklor malzemesi (kız isteme, nişan, düğün, bayramlar, ölüm adetleri, türküler, masal, mani, efsane) olmasına özen gösterdik.

Metinlerin yazıya geçirilmesinde göçmen ağızları üzerinde araştırma yapan bilim adamlarının çalışmalarını esas alırken, Tuncer Gülensoy'un KYA'da kullandığı çeviri yazı sistemini de göz önünde bulundurduk.

Başlangıç çalışması olarak yapmış olduğum derleme çalışmasında, bana zorluk çıkarmayan ve ilgilerini esirgemeyen Yüreğir ve Yöresi halkına, ilgi ve destekleri ile her zaman yanımda hissettiğim aileme, Sayın danışmanım Yrd. Doç. Dr. Suzan Tokatlı'ya değerli bilgilerinden dolayı teşekkürlerimi sunarım.

ARAŞTIRMADA KULLANILAN ÇEVİRİYAZI (transcription)

a

ă kısa a

ā uzun a

â yuvarlak a

b

c

ç

d

e

ě kısa e

ē uzun e

é açık e

f

g

ġ arka damak g'si

g ön damak g'si

h

ı

ĩ kısa ı

ī uzun ı

í ince ı veya kalın i

i

ı kısa i

ì uzun i

j

k

ú arka damak k'sı

ќ ön damak k'sı

l

ĺ ön damak l'si

m

n

o	
ö	kısa o
ō	uzun o
ö	
ö	kısa ö
Ā	uzun ö
p	
r	
s	
ũ	kısa u
ū	uzun u
ü	
ũ	kısa ü
ū	uzun ü
v	
y	
z	

İŞARETLER

—	ünlüler üzerinde uzunluk işareti
˘	ünlüler üzerinde kısalık işareti
˘	iki kelime arasında bağlantı (liaison) işareti
˘	iki ünlü arasında ikiz ünlü işareti
‘	kendinden sonra gelen hecenin vurgu işareti

DERGİ VE KİTAP KISALTMALARI

- AAİÇE : Anadolu Ağızlarında İsim Çekim Ekleri, bkz. A. Buran.
AASFE : Anadolu Ağızlarında Sıfat-Fiil ekleri, bkz. A. Üstüner.
DS : Derleme Sözlüğü (I-XI), TDK yayını.
DTCFD : Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Ankara.
DTYA : Doğu Trakya Yerli Ağzı, bkz. S. Olcay.
EİA : Edirne İli Ağızları, bkz. E. Kalay.
ETG : Eski Türkçenin Grameri, bkz. A. Von Gabain.
GBAA : Güney-Batı Anadolu Ağızları, bkz. Z. Korkmaz.
KBTAÜA : Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağızları Üzerine Araştırmalar,
bkz. H. Dalli.
KIRYA : Kırşehir ve Yöresi Ağızları, bkz. A. Günşen.
KYA : Kütahya ve Yöresi Ağızları, bkz. T. Gülensoy.
NYA : Nevşehir ve Yöresi Ağızları, Z. Korkmaz.
TDB : Türk Dil Bilgisi, bkz. M. Ergin.
TS : Tarama Sözlüğü (I-VIII), TDY yayını.
TTAB : Türkiye Türkçesi Ağızları Bibliyografyası, bkz. T. Gülensoy,
E. Alkaya.
TTSU : Türkiye Türkçesinde Ses Uyumları, bkz. M. Mansuroğlu.

YER ADLARI KISALTMALARI

Den. : Denizli
Ed. : Edirne
El. : Elazığ
Man. : Manisa
Muğ. : Muğla
Som. : Soma
Tav. : Tavşanlı

DİĞER KISALTMALAR

age. : adı geçen eser
agm : adı geçen makale
bkz. : bakınız
c. : cilt
çev. : çeviren
EAT : Eski Anadolu Türkçesi
haz. : hazırlayan
krş. : karşılaştırınız
s. : sayfa
S. : sayı
TDK. : Türk Dil Kurumu
TT. : Türkiye Türkçesi
vb. : ve benzerleri
yay. : yayınları
zf. : zarf

GİRİŞ

GİRİŞ

TARİH:

İlk ve Orta Çağ'da önemli bir yerleşim merkezi olarak bilinen Yüreğir ve yöresine ait geniş ve sağlam bilgiler bulunmamaktadır. Adana ilinin, merkez ilçelerinden olan Yüreğir İlçesi, merkezden 05.06.1986 tarihinde 3306 sayılı bir kanunla ayrılarak ayrı bir ilçe olmuştur. Yüreğir Ovası'nda kurulduğu için bu adı almıştır. İsmi M.S. 1250-1352 tarihleri arasında Türk Oğuz boyundan Üçoklara ait Yüreğir aşiretinin buraya yerleşmesinden dolayı almıştır. Yüreğirler boyunun başında Ramzan Bey'in bulunduğu bilinmektedir.

Ağızları üzerinde çalışmış olduğum göçmenler ise, 1890-1900 yılları arasında Bulgaristan'dan getirilerek, Yüreğir ve yöresine yerleştirilen göçmenlerdir. Ayrıca, az da olsa Yunanistan'dan gelen göçmenlere rastlanmıştır. Bu göçmenler Yüreğir ilçesinin mahallelerinde ve bazı köylerinde yaşamlarını sürdürmektedirler.

İlk ve Orta Çağ'da önemli bir yerleşim merkezi olan Yüreğir ve yöresinde eski eser olarak köprü ve höyük, yer mozaikleri ve su kemerleri, hamam ve kervansaray bulunmaktadır. Bu eserler Hitit, Roma, Selçuk ve Osmanlı dönemlerine aittir. Ayrıca tarihî ipek yolunun ilçe sınırlarından geçtiği bilinmektedir. Her tarafta tarihi yapılara rastlanmakta bakır, gümüş ve altın paraların bol bulunması, hatta İskender lirasının bulunması, ilk çağ tarihi hakkında fikir vermektedir. Misis yakınlarında bulunan Yılanlı Kale, Ortaçağda Haçlı Seferleri sırasında kurulmuştur. Taş yapı ve 9 kuleli olup, tepe üzerindedir. Bu yüzden, Yüreğir İlçesinin, yılanla yok olacağı efsanesi bilinmektedir.

Yüreğir ilçesini, Seyhan ilçesine bağlayan Taş Köprü, Romalılardan kalmadır. 3.10 m yüksekliğinde, 13 m genişliğindedir. 21 gözlü ve taştan yapılmıştır. Günümüzde yirmibir gözden sadece on dördü kalmıştır. Seyhan Irmağı kenerında bulunan Misis Mozaik Müzesi'nde, Hitit, Roma, Bizans, İslam devirlerine ait pek çok tarihî eser vardır. Dördüncü asırdan kalma bir kiliseden çıkarılan mozaikler burada saklanmaktadır.

COĞRAFİ DURUMU

Yüreğir İlçesi, Adana'nın güneyinde, 23 metre yükseltide bulunmaktadır. İl merkezini meydana getiren ilçelerden biridir. Seyhan Nehri'nin doğu kısmında kurulmuştur. İlçenin doğusunda Ceyhan ilçesi, güneyinde Yumurtalık ve Karataş

ilçeleri, batısında Seyhan ve Karaisalı ilçeleri, kuzeyde ise İmamaoğlu ilçesi yer almaktadır. İlçenin yüzölçümü 1538 km karedir. 79 köyü bulunmaktadır.

Göçmenlerin yaşadığı köyler, ilçenin güneyinde bulunmaktadır. Yüreğir İlçesi ova şeklindedir. Bu toprakların 3. ve 4. jeolojik devirlerde teşekkül ettiği jeoloji bilginlerince bildirilmektedir. 125.00 hektar genişliğindeki Yüreğir Ovası, Çukurova'yı oluşturan ovaların en büyüklerindendir. Yüreğir Ovası'nın denizden yüksekliği 0-50 m. arasında değişmektedir. İlçenin diğer ovası ise Misis Ovası'dır. İlçe sınırlarındaki bu ovalar, Çukurova'nın yalnızca iki parçasıdır. Çukurova 16 bölgeden oluşmaktadır.

İlçe toprakları genelde düzdür. Orta Toroslar adı verilen dağ sistemi, ilçe sınırları dışındadır. Dağlar güneye doğru vadilerle parçalanmış ve geçilmez bir görünüş almıştır. Misis Tepeleri ilçenin en önemli yükseltisidir.

İlçe sınırları içerisinde rejimleri düzensiz olan Seyhan ve Ceyhan akarsuları yer almaktadır. Bunlar Doğu Toroslardan doğarak ovaya inmeden birleşerek büyürler ve Hurma Boğazı'dan denize dökülürler. Seyhan üzerinde, Seyhan Barajı, Ceyhan üzerinde Aslantaş Barajı yapılmıştır.

İKLİM DURUMU

Coğrafi yapıya uygun olarak yükseltiye göre iklim değişiklik göstermektedir. Akdeniz iklimi bütün özellikleriyle kendini göstermektedir. Yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlıdır.

Yılın ortalama 74 günü yağışlı geçer. Ortalama yağış miktarı 625-700 mm'dir. Yağışların yarısı kışın olur. Yazın ise senelik yağışın % 5'i yağar. Kar yağışı ise yok denecek kadar azdır. 20-30 senede bir kar yağar. İlçede denizden gelen nemli hava etkisini göstermektedir. Ortalama nispi nem % 66 olmakla beraber, yazın % 90'ın üzerine çıkar. Ortalama sıcaklık 18.7 C'dir. En soğuk ay Ocak, en sıcak ay Ağustos ayıdır. Ocak ayı ortalaması 9 C, Ağustos ayı ortalaması 28 C 'dir.

BİTKİ ÖRTÜSÜ

Bitki örtüsü, Akdeniz iklim özelliğini taşır. Çoğunlukla bodur ağaçlardan oluşan makiler görülür. Makiler, kuraklığa uyumuş bitkilerdir. Yaprakları sert ve cilalıdır. Ormanlar, alçak düzeylerde yayvan yapraklı ağaçlardan (çoğunlukla meşe), daha yükseklerde ise iğne yapraklı ağaçlardan (sedir) oluşur. Yaz mevsiminin kuraklığı ve uzunluğu bitki örtüsündeki çeşitliliği azaltmaktadır. Ancak yerleşim ve

tarım alanlarının yer aldığı alçak düzlüklerde, doğal bitki örtüsü insan eliyle tahribe uğramış. Daha önceleri bu yerlerin doğal bitki örtüsünü kızılçam ve meşe ormanları oluştururken, geniş maki toplulukları ormanların yok edilmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Bitki yönü ile örtüsüz toprak yok denecek kadar azdır.

İDARİ DURUMU

İlçe idari bakımdan 16 belediye ve 79 köyden meydana gelmektedir. Nüfus yoğunluğu 241'dir. İlçenin Toplam nüfusu 453799'dur. Nüfusun büyük çoğunluğu ilçe merkezinde bulunmaktadır (%71). Kaymakamlık ve ona bağlı kamu kurum ve kuruluşları halka hizmet vermektedir. Kamu kurum ve kuruluşları teşkilatlanma bakımından gelişim içerisinde. İlçe merkezi birçok şehirden daha büyük olduğu için oldukça gelişmiştir.

Yüreğir ilçesine bağlı köyler şunlardır: Maltepe, Cerenli, Boztepe, Faydalı, Ebeciüşağı, Torunlar, Karlık, Yağzlı, Hakkıbeyli, Tülüler, Çiçekli, Kepez, Turunçlu, Karlıkbaşı, Gökkubbet, Ayvalı, Çaylı, Taşkent, Sarıçam, Dutluca, Çirişgediği, Kılbaş, Hocallı, Hasanefendi, Mustafalar, Niğdeler, Avcılar, Çamlıca, Kılıçlı, Çarkıpare, Beyceli, Karaömerli, Sofulu, Buruk, Yeniyayla, Dedeler, Ünlüce, Baklalı, Yarımca, Cihadiye, Keriz, Müminli, Çelemlı, Belören, Akpınar, Güvelioğlu, Esenler, Akdam, Yeniköy, Nacarlı, Ağzıbüyük, Şahmurat, Sağdıçlı, Sakızlı, Solaklı, Paşaköy, Çayırmera, Tantıverdi, Pekmez höyüğü, Yarbaşı, Abdioğlu, Karaoğlanlı, Dedepınarı, Düzce, Yürekli, Boynuyoğun, Alihocalı, Kayarlı, Aydıncık, Göztepe, Akkuyu, Kızılkış, Kargakekeç, Çaylı, İsmailiye, Camili, Danişment, Sazak, Kuzucuoğlu, Denizkuyusu, Yerdelen, Yunusoğlu, K.Kapılı, B.Kapılı, Taşçı, Kayarlı, Karacığer, Kütüklü, Paşaköy.

EKONOMİK DURUMU

Ekonomisi tarıma dayalıdır. İlçe toprakları tarıma elverişli ve çok bereketlidir. Modern tarım araçları kullanılmaktadır. Bu bereketli ovoidan, traktör, diğer modern tarım araçları, sulama, gübreleme, ıslah edilmiş tohum ve ilaçlama ile senede birkaç defa ürün alınmaktadır. Sulanan araziler her sene artmaktadır.

Pamuk üretiminde önde gelen kesimlerdenidir. Pamuğun Akala ve Cocker türleri yetişir. Ayrıca pamuğun yanında, tahıl, susam, kavun, karpuz, turfanda, sebze, arpa, yulaf, baklagiller, üzüm, incir, tütün, pirinç, yer fıstığı ve turuncgiller bakımından da önemli bir yer tutar.

Hayvancılık tarım kadar önemli değildir. Mera ve otlaklar azdır. Toprakların büyük bir kısmı tarıma ayrılmıştır. Koyun, kıl keçisi, sığır ve at yetiştirilir. Arıcılık da gelişmiştir.

Tarıma bağlı sanayi gelişmiştir. Çeşitli dokuma ve giyim eşyası, pamukipliği bitkisel yağ, un, deri, tütün, sabun, çimento, makarna, konserve, tarım aletleri fabrikaları bulunmaktadır.

İlçe halkının ihtiyaçlarının büyük bir bölümü, yakın olduğu için il merkezinden sağlamaktadır. Ayrıca, ilçenin her mahallesinde ve köylerinde, farklı günlerde semt pazarları kurulmaktadır.

ETNİK YAPISI

Tarım ve sanayi bakımından gelişmiş bir ilçe olduğundan, ilçe yoğun bir şekilde göç almaktadır. Bunun sonucunda etnik yapı da çeşitlilik göstermektedir. Yöredeki etnik gruplar zamanla iyice kaynaşmış, dil özellikleri korunmaya çalışılmıştır. Bazı benzerlikler olmakla birlikte, yörenin yerli ağzı ile göçmen ağzı farklılıklarını açıkça hissettirmektedir. İlçe merkezinde etnik yapı oldukça çeşitli olmakla birlikte, köy ve beldelerinde bu çeşitlilik çok az görülmektedir.

İNCELEME

SES BİLGİSİ

ÜNLÜLER (Vowels)

Yüreğir ve yöresi göçmen ağızlarında,yazı dilimizdeki a, e, ı, i, o, ö, u, ü temel ünlüleri yanında birtakım ses olayları sonucunda ortaya çıkan Türk dilinin sekiz temel ünlüsünün ā, ē, ī, ì, ō, Ā, ŷ, ū şeklinde uzun olanları ve ā, ē, ī, i, ō, ö, ū, ü şeklinde kısa olanları da mevcuttur.Ayrıca bölgemizde ağızlarında yazı dilimizdeki ünlülerin dışında kalan üç ünlü daha kullanılmaktadır: â, é, í

â ünlüsü: Geri,yuvarlakça ve genişçe bir ünlüdür.Gerek dudak ve dil oynaması, gerekse tınlama bakımından a'ya daha yakındır.¹

Bölgemiz ağızlarında fazla kullanılmamakla birlikte tespit ettiğimiz örnekler şunlardır: sōnâ < sonra (1-7), bubâm < babam (8-24), osmānnı < osmanlı (9-15).

é ünlüsü: Açık e olarak isimlendirdiğimiz bu ünlü, fonetik değeri a ile e arasında a'ya yaklaşan açık bir e sesidir.²

evé < eve (13-60), bŭlé < böyle (13-45), gené < yine (1-81), tené < tane (1-11), Ālé < öyle (33-40), küvé < köye (17-33), bé < be (31-24), yé < ya (1-7).

í ünlüsü: ı ile i ünlüleri arasında ses basamağında bulunan kalınlaşmış bir i(i>ı) ya da incelmış bir ı (ı > i) sesidir. Söylenişinde ı'ya göre biraz daha açık, i'ye göre biraz kapalı olduğu için yarı kapalı bir ünlüdür.³

uyŷyerí < uyuyor (1-11), yapērím < yapıyorum (1-6), olērí < oluyor (22-22), oynayērí < oynuyor (33-8), deyērí < diyor (3-13), arayērí < arıyor (29-28).

UZUN ÜNLÜLER (Long vowels)

Uzun ünlüleri boğumlanma süreleri,normal ünlülerin boğumlanma süresinden daha uzun olan ünlülerdir.Bir ünlünün oluşmaya başladığı an ile bittiği an arasındaki süre onun kısalık ve uzunluğunu gösterir.Yüreğir ve yöresi göçmen ağızlarında çeşitli ses hadiselerine bağlı olarak ünlü uzamaları meydana gelmektedir.

1-Ünsüz düşmesi ile

2-Hece kaynaşması ile

3-Çift ünlülerin kaynaşması ile

¹ Tuncer Gülensoy , KYA, Ankara,1988, s.21

² Bu ünlüyü Hüseyin Dallı â (bkz. KBTAÜA, s.4) olarak göstermiştir.

³ Bu ünlüyü Korkmaz siyah punto ı (bkz. NYA, s.14),Gülensoy altı noktalı ı (bkz. KYA, s.21) ile göstermişlerdir.

1- Ünsüz Düşmesine Bağlı Uzun Ünlüler:

Bölgemiz ağızlarında h, ğ, y, l, k / ú, v, n, f, r ünsüzlerin kelime içinde veya sonunda düşerek kendilerinden önceki ünlüyü uzattıkları görülmektedir.

h düşmesiyle uzun ünlü:

Bölgemiz ağızlarında h ünsüzü hemen hemen hiç kullanılmamaktadır.⁴ h ünsüzü düşme hadisesi gösterirken kendisinden önceki ünlüyü uzatır:

mākeme < mahkeme (30-13), padişā < padişah (29-16), bōça < bohça (34-15), tāta < tahta (16-17), māsül < mahsül (30-24), nikā < nikah (18-23), āmet < Ahmet (21-9), sabālayın < sabahleyin (7-19), kāve < kahve (8-11), māşer < mahşer (16-3), ırāmetli < rahmetli (1-13), mē'met < Mehmet (1-4), lāmacin < lahmacun (35-10), itiyar < ihtiyar (37-11)...

Tespit ettiğimiz şu örneklerde h ünsüzü, ünlüden önce düşerek uzamasına sebep olmuştur: merāmetli < merhametli (29-47), āşim < Haşim (18-27), āyır < hayır (22-40), velāsıl < velhasıl (1-9).

ğ düşmesiyle uzun ünlü:

ūlenne < öğleyin (12-35), ðimiş < değmiş (12-42), dūrādık < doğrardık (7-11), ilence < eğlence (25-2), dūru < doğru (32-16), dūdu < doğdu (1-105), yāmr < yağmur (1-19), ōlum < oğlum (13-17), yā < yağ (7-11), dādan < dağdan (6-3), būday < buğday (10-1), sālık < sağlık (32-3), ūretmen < öğretmen (36-6), yīdım < yığdım (16-26), ālamış < ağılarmış (29-9), sādıcı < sağdıcı (17-51), iri < eğri (16-13), ūraş- < uğraş- (27-1)...v.b.

y düşmesiyle uzun ünlü:

şitan < şeytan (6-4), sūle < söyle (23-14), kū < köy (1-64), zī'nep < zeynep (1-59), epī < epey (34-9), pīnir < peynir (7-2), tīze < teyze (26-11), şūle < şöyle (15-1).

l düşmesiyle uzun ünlü:

gēsinnē < gelsinler (1-55), ōsun < olsun (12-16), úāú < kalk (12-11).

k / ú düşmesiyle uzun ünlü:

īşi < ekşi (7-34), ūsüzdü < öksüzdü (1-77), yōsa < yoksa (26-24), yūsek < yüksek (17-1), alamaycāsak < alamayacaksa (11-2), verēcēmişlē < verecekmişler (1-93), īşimik < ekşimik (21-14)

v düşmesiyle uzun ünlü:

⁴ bkz. Emin Kalay, EİA, s. 16.

gūdelēni < gövdelerini (6-10), dūdū < dövüdü (1-8), sūmūş < sövmüş (2-13),
kūdulā < kovdular (30-17).

n düşmesiyle uzun ünlü:

īsan < insan (1-47), sōra < sonra (7-24).

f düşmesiyle uzun ünlü:

çīt < çift (16-26).

r düşmesiyle uzun ünlü:

berabē < beraber (3-1), kadā < kadar (2-15), tāla < tarla (1-93), sefēbirlik < seferberlik (20-1), yēsi < yersi (21-7), birē birē < birer birer (25-33), bübē < biber (25-36)⁵, onnā < onlar (1-85), sefē < sefer (1-13), sōna < sonra (1-61), kāşı < karşı (33-30), vāmīş < varmış (1-92), dursalā < dursalar (1-93), sürülē < sürerler (33-10), úalmīşlā < kalmışlar (1-93), yīlannā < yılanlar (2-20), salāmīş < salarmış (2-21), dēdik < derdik (1-95), sallādık < sallardık (1-105), úizāsın < kızarsın (1-113), düzē < dizer (21-8), düvēke < döverken (13-31), vēdik < verdik < (1-62), suvāsan < suvarsan (2-17).

2-Hece Kaynaşması Sonucu Oluşan Uzun Ünlüler:

Bölgemiz ağızlarında , bu tip uzunluklar f, g / ğ, h, k, n, v, y gibi düşmeye elverişli ünsüzlerin, iki ünlü arasında yumuşayıp kaynaşarak, uzun bir ünlü haline dönmesiyle oluşmuştur.

h'li hecelerin kaynaşmasıyla:

sān < sahan (26-12), lūsa < loğusa (12-28), nýt < nohut (11-5), salā < saliha (14-12), māle < mahalle (34-23), rāt < rahat (1-77), úārdan < kahırdan (12-49), sabā < sabaha (8-18), sebāt < sebahat (1-85), bȳr < buhur (35-12), āret < ahiret (27-1), mākakk < muhakkak (30-22), tā < daha (6-14), mācır < muhacir (7-1).

y'li hecelerin kaynaşması:

ī < iyi (1-42), güvē < güveyi (18-23), ice < iyice (7-11), şikātçi < şikayetçi (13-25), yörūlek < yürüyerek (13-48), sayēm < sayayım (24-3), çıkē < çıkıyor (2-16), kālē < kalıyor (2-16), alēm < alayım (2-5), asē < asıyor (2-3), hekā < hikaye (6-23), orē < oraya (12-33), üsēn < Hüseyin (13-13), çiz < çeyiz (13-67), nāpsın < ne yapsın (5-4), yīcez < yiyeceğiz (6-14), yīlim < yiyelim (32-58), uzlaştırmā < uzlaştırmaya (30-25), bilmĀrüm < bilmiyorum (18-6), mīdanda < meydanda (18-23), nē < niye (12-4).

⁵ krş. Gülensoy, KYA, Ankara, 1988, s. 24 “ bibē “.

ğ' li hecelerin kaynaşması:

hen'dē < hedeğe (1-35), çocým < çocuğum (1-2), ā < ağa (18-17), sīr < sığır (12-32), āç < ağaç (21-4), yitti < yiğitti (13-37), sār < sağar (13-50), uşān < uşağın (1-6), yürēm < yüreğim (13-30), dīl < değil (26-25), aslanāzı < aslanağızı (24-3), bakırcā < bakırcığa (21-2), ārlık < ağırlık (1-115), sūk < soğuk (1-119), bubacīm < babacığim (2-5), parmānı < parmağını (3-14), yūrt < yoğurt (7-18), küçūnū < küçüğü (6-17), solūnu < soluğunu (6-3), sýsun < soğusun (10-16), sa'rī < sarığı (1-92), dým < doğum (12-25), mārā < mağara (6-10), dūnū < düğünü (4-1), tavā < tavuğa (19-32), kulāma < kulağıma (14-32), döşşēni < döşeğini (14-42), dērmencinin < değirmencinin (16-11), ilēne < leğene (11-2), úapān < kapağın (12-34), būn < bugün (12-1).

r'li hecelerin kaynaşmasıyla:

içlēne < içlerine (7-4), dıřāda < dışarıda (7-1), nēden < nereden (9-1), ellēm < ellerim (29-34), sōna < sonra (10-1).

v'li hecelerin kaynaşmasıyla:

dūş < dövüş (30-13), oúlāyla < oklavayla (10-2)

s'li hecelerin kaynaşmasıyla:

devrī (avşam) < devrisi (25-14).

k'li hecelerin kaynaşmasıyla:

ötĀgūn < ötekigūn (22-21).

3-Ünlü Karşılaşmasından Doğan Uzun Ünlüler:

nōlur < ne olur (34-11), tō < te o (15-1), sātālāca < saatlerce (10-6), elmācına < elma ağacına (2-18), úacānne < koca anne (1-97), tĀle < te öyle (6-10).

suvācıyla < su ağacıyla (1-8) örneğindeki kelimede -v- koruyucu ünsüzünün iki ünlüyü koruduğu görülmektedir.⁶

KISA ÜNLÜLER

(Short vowels)

Türkçede normal uzunluktaki ünlülerin boğumlanma sürelerinden daha kısa bir sürede boğumlanan ünlülere “ kısa ünlüler ” diyoruz. Kısa ünlülerin oluşmasında başlıca sebepler şunlardır:

⁶ krş.:KBTAÜA: sūrwacı < su ağacı s. 190

1-Yalın ya da eklerle uzatılmış olan iki veya daha fazla heceli kelimelerin açık veya kapalı ve vurgusuz olan son hecelerindeki ünlülerin kısaldığı görülmektedir.

oreyē < oraya (8-9), abusunūn (1-45), onun (11-11), sabālayīn < sabahleyin (7-2)

2-Yalın ya da eklerle uzatılmış olan iki veya daha fazla heceli kelimelerin açık ve vurgusuz olan orta hecelerindeki ünlülerin kısaldığı görülmektedir.

tobūraya < te buraya (12-21), verēcem (1-17), yanīna (1-60), görēcen (1-20), fasile < fasūlye (1-33), giyēcek < giyecek (1-70), damarīna (1-15), barışācan (1-63), uyūyērī < uyuyor (1-11).

3-Yanyana gelen iki kelimedenden birincisinin son sesi ünsüz ile bitiyor, ikincisi ünlü ile başlıyorsa, birinci kelimenin son hecesindeki ünlü kısılır.

kişinin, içine (1-1), onun, içi < onun için (12-27), gelinin yanında (8-16), abusunūn,ölüsünü (6-15), onun, evine (11-11)

4-Yanyana gelen iki kelimedenden birincisinin son ses ünlüsü ile ondan sonra gelen kelimenin ön ses ünlüsü çift ünlü durumuna geldiklerinde, birinci ünlü düşmediği takdirde kısılır:

bobā, annemden < babaannemden (1-113), ayşē, abu < Ayşe abla (10-13), uocā, alam < koca halam (9-1), bi, arada < bir arada (1-3), bē, adam (18-8), anifē, oldu < Hanife oldu (13-2), zekiyē, inge < Zekiye yenge (1-22)

İKİZ ÜNLÜLER

(Diphtong)

Bünyesinde iki ünlü ses bulunduğu hâlde iki ayrı hece oluşturmayan sesler “ikiz ünlü” (diphthong) adını alır. İkiz ünlünün oluşabilmesi için iki ünlünün aynı hece içinde bulunması gerekir.

Türkçede genellikle yalın ya da eklerle genişletilmiş kelimelerin iç seslerinde ve ünlüler arasında bulunan ğ, h, v, y, ünsüzlerinin erimeleri sonucu oluşurlar.

İkiz ünlülerin ikinci öğeleri birinci öğelerine göre dar ve süreksizse bunlara “ alçalan ikiz ünlüler “, birinci öğeleri ikinci öğelerine göre daha dar ve süreksizse, bunlara “ yükselen ikiz ünlüler “ adı verilir. Bazı durumlarda her iki öğenin baskı şiddetleri aynı kalırsa, bunlara “ eşit ikiz ünlüler “adı verilir. Bölgemiz ağızlarında karşılaştığımız ikiz ünlü türleri şunlardır:

1-Eşit ikiz ünlüler (Neutral diphtong): Bünyesinde aynı türden iki ünlü barındıran ikizünlülerdir:(ünlü+ünlü: a_ua, e_ue, ü_uü, u_uu).⁷

görme_ue < görmeye (1-76), alma_ua < almaya (1-74), kü_uü < köyü (5-12), ru_uuna < ruhuna (35-6).

2-Alçalan ikiz ünlüler (Falling diphtong) : İkinci unsuru birinciye göre daha dar ve kısa olan ünlülerdir.(ünlü+yarım ünlü: o_uu, a_uu, a_ui, a_uı)

so_uuk < soğuk (10-4), no_uut < nohut (7-7), ya_uut < yahut (14-1), şa_uit < şahit (30-23), padişā_uın < padişahın (29-31), ta_uık < tavuk (12-6).

3-Yükselen ikiz ünlüler (Rising diphtong): İkinci unsuru birinciye göre daha geniş olan ünlülerdir. (yarım ünlü+ünlü: u_aa, i_aa,).⁸

su_aa < suva (1-36), nezi_aa < Neziha (22-2), bi_aakıt < bir vakit (14-29).

ÜNLÜ UYUMU

(Vowel harmony)

Ünlü uyumu, bir kelimedeki ünlülerin kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık bakımından birbirine uymalarıdır.Türçe kelimelerin ses özelliklerinden en belirgin olanı ünlü uyumudur.⁹ Bölgemiz ağızındaki ünlü uyumu,

1-Kalınlık - İncelik Uyumu

2-Düzlük - Yuvarlaklık Uyumu, olmak üzere iki ana bölüme ayrılmaktadır.

KALINLIK İNCELİK UYUMU

(Dil Benzeşmesi)

Kelimelerin ilk hecesinde kalın ünlü varsa diğer hecelerinde de kalın, ilk hecelerinde ince ünlü varsa diğer hecelerinde de ince ünlü bulunması olayıdır.Bölgemiz ağızlarındaki kelimelerde kalınlık-incelik uyumu, bazı özel durumlar haricinde, oldukça kuvvetlidir.

Bazı ekler ile son çekim edatları, bölgemiz ağızlarında yoğun bir şekilde dil benzeşmesine uymaktadır.

⁷ bkz. Z.Korkmaz, GBAA, Ankara, 1994 (Eşit ikiz ünlülere seyrek rastlanır.)

⁸ Edirne İli Ağızlarında bu örneklerden fazla olarak i_ae, o_aa yükselen ikiz ünlüleri bulunmaktadır.

⁹ Türkçede ünlü uyumu için bkz. M.Mansuroğlu, Türkiye Türkçesinde Ses Uyumu, TDAY 1959, s.81-93

a) i-yardımcı-cevheri fiili ile kurulan ve yazı dilimizde ünlü uyumunun dışında kalan “iken”zarf fiili ile bunun kelimelere eklenmiş şekli olan -ken, bölgemiz ağızlarında -úa, -úan, -úana şekillerinde görülür ve ünlü uyumuna uyar:

çocukka < çocuk iken (13-34), toplanırka < toplanır iken (21-12), duvaka < doğar iken (30-21), olurka < olur iken (1-79), yakka < yok iken (29-18).¹⁰

b) Yazı dilimizde, devamlı ince şekliyle kullanılan “ki” bağlama edatı ile -ki aitlik eki, bölgemiz ağızlarında kalınlık-incelik uyumuna uymaktadır.

yaşındaki (18-27), başımdaki (27-17).

c) Yazı dilimizde genellikle ince şekliyle kullanılan -leyin zaman zarfı eki ünlü uyumuna uymaz. Fakat bölgemiz ağızlarında kalın sıradan kelimelerle birleşirken bazen kalın sıradan bazende ince sıradan gelerek ünlü uyumu kuralına uyar.

Sabālayın < sabahleyin (10-3), avşamnayın < akşamleyin (10-2), sabāla < sabahleyin (22-3).

ç) Son çekim edatı “ile” kalınlık-incelik uyumuna uyarak -la /-le,-lan /-len,-nan /-nen,-ilen /-ılan,-lan /-len şekilleriyle kullanılır.

àazla < gaz ile (8-2), onnan < onun ile (4-8), yonuzlan < Yunus ile (1-19), adamna < adam ile (1-16), susakla < susak ile (2-3), orozlan < horoz ile (2-23), pıçakla < bıçak ile (10-19), úaynanam’lan < kaynanam ile (1-2).

d) Şimdiki zaman eki -yor bölgemiz ağızlarında ses hadiselerinin yardımıyla kalınlık-incelik uyumuna uyar.

gelmēler < gelmiyorlar (1-54), edēri < ediyor (1-55), sevērim < seviyorum (1-54), bilmērim < bilmiyorum (1-22), bekleyērız < bekliyoruz (1-110), sūlemērim < söylemiyorum (13-9), deyē < diyor (14-36), götürē < götürüyor (2-3), gelēri < geliyor (2-12), çekişmĀrüm < çekişmiyorum (18-8).

e) i-cevheri fiilinin çekimlerinde kalınlık-incelik uyumuna uyduğu görülüyor.

bĀrıymış < bağıryor imiş (2-22), gidēdim < gidiyor idim (1-99), yaptırmazdı < yaptırmaz idi (1-37), youmuş < yok imiş (1-72), memnundum < memnun idim (1-41), yıkĀdım < yıkar idim (1-37), alırdı < alır idi (1-28).

f) Yazı dilimizde ünlü uyumuna uymayan bazı kelimeler bölgemizde ünlü uyumuna uyarak kullanılmaktadır.

úardaş < kardeş (9-15), anam < annem (1-31), ataşa < ateşe (1-34),

¹⁰ krş . A. Günşen, KIRYA, Ankara, 2000, s. 32

g) Yabancı dillerden geçen ve ünlülerin kalınlık-incelik sırası yönünden Türçenin dil benzeşmesi kuralına aykırı olan kelimeler, büyük ölçüde dil benzeşmesine uydurularak kullanılır. Bu benzeşme iki yol ile gerçekleşir:

1-İlerleyici ünlü benzeşmesi ile:

şefeli < şeftali (24-7), otobuz < otobüs (30-7), zatan < zaten (10-12), fereceyle < feraceyle (1-19), sayı < sahi (19-25), zerdali < zerdali (1-106), bAçada < bahçede (3-2), alından < halinden (12-32), vaút < vakit (7-8), zatı < zaten (18-31).¹¹

2-Gerileyici ünlü benzeşmesi ile:

ismēle < İsmail'e (14-22), kirep < girep (1-23), cümertesi < cumartesi (12-5), İstanbul < İstanbul (9-9), tene < tane (5-1).

h) Kalın ünlü ile başlayıp, kalın ünlü ile biten bazı kelimeler, bölgemiz ağızlarında sıra değiştirerek kullanılmaktadır.

misir < mısır (7-26): ı-ı > i-i olmuş

kişkirtmiş < kışkırtmış (30-26): ı-ı > i-i olması.

KALINLIK İNCELİK UYUMUNUN BOZULMASI

Bölgemiz ağızlarında kalınlık-incelik uyumu sağlam olmakla birlikte, bazı durumlarda bozulmaktadır. Bu uyumsuzluk hem kelime kök ve gövdelerinde hem de şu eklerde görülmektedir:¹²

a) Gelecek zaman eki -acak / -ecek bazan uyum dışına çıkar:

arşınneycek < arşınlayacak (4-14).

b) İstek çekim eki -e / a bazan uyum dışına çıkar:

çirem < çağırayım (6-22), bakēm < bakayım (3-6).

c) Şimdiki zaman eki -yor, bazı ses hadiseleri sonucu incelerek uyum bozulmasına sebep olmaktadır:

kıskanēri < kıskanıyor (1-52), kalēri < kalıyor (1-56), bakēri < bakıyor (1-47), atırlamērim < hatırlamıyorum (18-18), urēri < vuruyor (31-27), barē < bağılıyor (5-5), yollayē < yolluyor (2-16), aleri < alıyor (1-97), raslayēri < raslıyor (2-6).

ç) -unca, -ince zarf fiil ekinin görevini üstlenen -neyin, -nēn bazı ses hadiselerine uğrayarak uyum dışında kalmaktadır:

¹¹ bkz. H.Dallı, KBTA, Ankara, 1991, s. 19: gazata < gazete ; A.GÜNŞEN, KIRYA, Ankara 2000, s. 34: abdaz < abdest (xxxvi / 188).

¹² bkz. T. Gülensoy, KYA, Ankara, 1988, s. 33 / uyumsuzluğu ünsüzlerin etkisiyle göstermiştir.

duydunēn < duyunca (1-14), olduneyin < olunca (1-11), olduneyin < olunca (11-1), yapıştuneyin < yapışınca (12-3), kestineyin < kesince (12-15)...
7-19), dūduneyin < doğunca (1-17).

d) Bölgemiz ağızlarındaki bazı kelimelerde kalınlık incelik uyumu yoktur:

alektirik < elektirik (8-1), foslāncı < feleğenci (3-3), makezne < makarna (7-14), acik < azıcık (4-11), karer < karar (1-35), fatme < Fatma (1-85), zayıf < zayıf (1-78), acep acaba (27-10), kaybelmesin < kaybolmasın (35-7), ızmet < hizmet (33-17), kemiş < kemiş (18-35), salı < Salı (19-1), irāt < rahat (28-5), burey < buraya (23-13), oreı < oraya (27-35).

UYUM DEĞİŞMESİ

Uyum değışmesi, bir kelimenin ünlülerinin, tamamen kalınlaşması veya incelmesidir. Bölgemizde örnekleri pek fazla değildir:

i-i < ı-ı: misir < mısır (7-26).

DÜZLÜK YUVARLAKLIK UYUMU

(Dudak Benzeşmesi)

Türkçe bir kelimeye düz (a, e, ı, i) ünlülerden sonra düz; yuvarlak (o, ö, u, ü) ünlülerden sonra ya dar - yuvarlak (u, ü) veya düz - geniş (a, e) ünlülerinin bulunabilmesi olayıdır. Bu uyum kuralı bölümiz ağızlarında düzleşme eğilimiyle karşımıza çıkmaktadır:

1-Şimdiki zaman çekimlerinde -yor eki düzlük-yuvarlaklık uyumu bakımından düzleşme gösterir.

arayēri < arıyor (29-27), barē < bağııyor (5-5), yapēlā < yapıyorlar (3-11), areyēríz < arıyoruz (1-60), oturērí < oturuyor (1-58), taşlayēla < taşıyorlar (31-28), irē < eğiriyor (4-8), isteyēlā < istiyorlar (25-7).¹³

2-Dudak ünsüzlerinin ve r ünsüzünün tesiriyle yuvarlak ünlüler düzleşme göstermektedir.

çabık < çabuk (6-2), mıstafa < Mustafa (18-33), çamırla < çamurla (25-21), davıl < davul (1-20), yımırta < yumurta (33-10), mıbarek < mubarek (1-25), toktur <

¹³ bkz. KYA: boyayālā < boyuyorlar (30-15); EİA: biliyem < biliyorum (6-6).

doktor (1-51), tavık < tavuk (19-29), yımışacıık < yumuşacıık (15-3), yāmır < yağmur (1-25).¹⁴

3-i-yardımcı cevher fiilinin çekimlerinin düzlük-yuvarlaklık uyumu kuralına uyduğu görölür.

duruydu < duruyor idi (18-4), olurdu < olur idi (1-26), youmuş < yok imiş (1-72), gidēdim < gidiyor idim (1-99), dolduruyduk < dolduruyor idik (8-2), soruymuş < soruyor imiş (6-22).

4-Bölgemiz ağızlarında bazı kelimeler ses hadiselerine uğrasalar bile, düzlük-yuvarlaklık uyumu kuralının dışına çıkmazlar:

dūru < doğru (2-13), burey < buraya (1-94), dūdū < dövdü (1-13), bubaları < babaları (1-11), uvalāsın < ovalarsın (7-17), irezil < rezil (13-62), úoylum < koyalım (13-4), sonúa < sonuncu (13-14), soru < sorar (12-9), yörümē < yürümeye (1-105), cōbüne < cebine (29-37), ílazım < lazım (32-8), yıvır < yoğur (19-17).

Düzlük Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması

Bölgemiz ağızları, düzlük yuvarlaklık uyumu bakımından oldukça sağlam olmasına rağmen, bazı kelime ve eklerde uyum dışına çıkıldığı görölmektedir:

1- sōnaki < sonraki (1-39), mevlüt < mevlit (18-16)

2- Şimdiki zaman eki -yor, bazı durumlarda düzleşerek, uyumun dışında kalmaktadır:

dürtükleyēri < dürtüklüyor (14-33), sūleyeri < söylüyor (2-13), uyuyēri < uyuyor (1-11), oynayēri < oynuyor (33-8).

ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ

(Vowel gradation)

Dildeki bütün değışiklikler gibi ses değışmeleri de şüphesiz daha çok ve daha önce konuşma dilinde görölür. Çeşitli ağızlarda her zaman sayılamayacak kadar çok ses değışmeleri ile karşılaşırız. Esasen ağızları ağız yapan, onları birbirinden ayıran şey de bu ses değışmeleridir. Yazı dilinde ise konuşma dilindeki kadar ses değışmeleri ile karşılaşlamaz.¹⁵ Metinlerimizde tespit ettiğimiz ünlü değışmeleri şu şekildedir:

1.Kalın Ünlülerin İncelmesi:

a) i < ı değışmesi:

¹⁴ bkz. KBTA: kavın < kavun s. 77; ElA: safın < sabun (29-59).

¹⁵ Muharrem Ergin, TDB, İstanbul, 1997, s.79

sali < salı (19-1), zayıf < zayıf (1-78), misir < mısır (7-26), kışkırtmış < kışkırtmış (30-76), acık < azıcık (27-37), kamış < kamış (18-35), kirep < gırep (1-22), çamaşır < çamaşır (metin dışı derleme).

b) é, e < a değişmesi:

karer < karar (1-35), makarne < makarna (7-14), fatme < Fatma (13-14), tene < tane (20-6), burey < buraya (1-94), acep < acaba (27-10), şefteli < şeftali (24-7), yé < ya (1-7), fenéydı < fenaydı (1-13), fereceyle < feraceyle (1-19).

c) ü < u değişmesi:

cümertesi < cumartesi (26-21), mektüp < mektup (18-30), husüsü < hususi (metin dışı derleme).

d) i < a değişmesi:

kadistiro < kadaastro (30-35)

e) e < o değişmesi:

kaybelmesin < kaybolmasın (35-6)

2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması:

a) u < i değişmesi:

musafirlere < misafirlere (11-8)

b) í, ı < i değişmesi:

vaút < vakit (27-24), sayı < sahi (19-25), ıstanbul < İstanbul (9-9), ızmet < hizmet (33-17), çıyannā < çıyanlar (2-20), nışan < nişan (26-6).

c) u < ü değişmesi:

otobuza < otobüse (30-7), ummān < Ümmühan (22-23).¹⁶

d) o < e değişmesi:

tobu < te bu (18-15), metiro < metre (metin dışı derleme).

e) é,a < e değişmesi:

alektirik < elektrik (8-1), úardaş < kardeş (8-15), zatan < zaten (10-12), bāçaya < bahçeye (18-35), sabālayın < sabahleyin (10-13), tené < tane (1-11), gené < gene (1-82), Ālé < öyle (33-41), küvé < köye (17-33).

3. Geniş Ünlülerin Daralması:

a) u < o değişmesi:

¹⁶ bkz. KYA: duşman < düşman (33-2); EİA: mūlet < mühlet (24-99).

dūmluyum < doğumluyum (28-1), buynuz < boynuz (16-14), toútur < doktor (1-52), suvanı < soğanı (7-11), úuvalamışlā < kovalamışlar (20-20), uvalāsın < ovalarsın (7-17), dūru < doğru (2-13), úūdulā < kovdular (30-17)

b) i < e değişimi:

mīdanda < meydanda (18-23), işi < ekşi (7-34), iri < eğri (16-13), sefēbirlik < seferberlik (20-1), şitan < şeytan (6-4), zīnep < Zeynep (1-59), epī < epey (34-9), pīnir < peynir (7-2), tīze < teyze (26-11), dīdineyin < değince (12-4), ilence (25-2), inge < yenge (1-22), yisinnē < yesinler (32-41), isildi < eksildi (34-24), domatīsi < domatesi (7-15), biyendim < beğendim (1-78), patatīsi < patatesi (16-16), keşki < keşke (30-24), tenekiye < tenekeye (15-2).

c) ı < u değişimi:

yımşacık < yumuşacık (15-3), amırları < hamurları (7-3), yımırta < yumurta (7-23), yavıt < yahut (7-18), pamık < pamuk (4-8), çabık < çabuk (6-2), tavık < tavuk (19-29), çamır < çamur (33-29), davıl < davul (1-20), mıstafa < Mustafa (18-33), yāmırdan < yağmurdan (1-25).

d) ü < ö değişmesi:

sūle < söyle (23-14), řūle < řöyle (15-1), ūsüzdü < öksüzdü (1-77), gūdelēni < gövdelerini (6-10), dūdū < dövdü (1-8), sūmüř < sövmüř (2-13), ūlen < öęlen (12-35), ūrendiydim < öęrendiydim (10-4), kū < köy (1-14), ūfkelenđinen < öfkelenince (13-30), būle < böyle (1-120).

4. Dar Ünlülerin Genişlemesi:

a) a < ı değişmesi.

patlacan < patlıcan (8-25), ağar < ağır (22-7).

b) e < i değişimi:

deyēriz < diyoruz (1-69), nēye < niye (18-9), deyelek < diyerek (13-52), nenen < ninen (18-1), hekā < hikaye (6-23)

c) ö < ü değişimi.

ökümet < hükümet (30-25), yörūlek < yürüyerek (13-48), löküs < lüks (metin dıřı derleme).

ç) o < ı değişimi:

ıstanbol < İstanbul (9-9)

d) o < u değişimi:

yonuzlan < Yonuz 'la (1-19), ıstanbul < İstanbul (9-9), yonan < Yunan (metin dışı derleme).

5. Düz Ünlüleri Yuvarlaklaşması:

a) ü < i değişimi:

bübē < biber (25-36), düzeriz < düzeri (11-3), mevlüt < mevlit (18-16).

b) ö < e değişimi:

böbē < bebeği (29-32), nö güzel < ne güzel (10-20), möme < meme (29-52), cöbüne < cebine (29- 37), töbüle < te böyle (12-32).

c) ü < e değişimi.

sülüman < Süleyman (16-15), cümāt < cemaat (metin dışı derleme).

ç) u < a değişimi:

soru < sorar (12-19), bubâları < babaları (1-11)

d) u < ı değişimi:

suva < sıva (1-36)

e) o < a değişimi.

bobam < babam (9-16), popaz < papaz (metin dışı derleme).

6. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi:

a) ı < u değişmesi:

yımşacık < yumuşacık (15-3), amırları < hamurları (7-3), yımırta < yumurta (7-23), yavıt < yahut (7-18), pamık < pamuk (4-8), çabık < çabuk (6-2), tavık < tavuk (19-29), mıbarek < mubarek (1-25), çamır < çamur (33-29), davıl < davul (1-20), mıstafa < Mustafa (18-33), yıvır < yoğur (19-17).

b) a < o değişimi:

kolanya < kolonya (24-3), tiyatora < tiyatrosu (metin dışı derleme).

c) i < ü değişimi:

fasilesini < fasülyesini (7-8), minasip < münasib (metin dışı derleme).

ç) e < o değişimi:

kaybelmesin < kaybolmasın (35-7), uyuyēri < uyuyor (1-11), yollayē < yolluyor (2-16), raslayēri < rastlıyor (2-6).

ÜNLÜ DÜŞMESİ

(Elision)

A. Ortada ünlü düşmesi

1. Orta hecenin vurgusus olmasından dolayı , orta hece ünlüsünün düşmesi bölgemizde sıkça görülmektedir.

yımşacık < yumuşacık (15-3), ayakkapları < ayakkabılarını (31-13), önne < önüne (6-10), annını < alını (12-14), emne < Emine (12-1)¹⁷, süprün < süpürün (17-10), aşrı < aşırı (1-119), saybi < sahibi (31-8), yence < yenice (29-40), başna < başına (1-23), boynuma < boyunuma (1-50), úaynım < kayınım (1-39), abbe < Habibe (27-24), apse < hapise (13-39).

2. Yön hali eki -ra, -re ekinin ünlüsünün düşmesi:

orda < orada (1-33), burlara < buralara (32-3), burda < burada (1-87).

3. i- fiilinin kullanımında ünlü düşmesi:

bilirdi < bilir idi (1-102), olurdu < olur idi (1-26), uruymuş < vuruyor imiş (2-4), alamazdık < alamaz idik (1-11), sulāsan < sular isen (2-8), evdeysen < evde isen (20-14), gitmezdi < gitmez idi (1-68), memnundum < memnun idim (1-41), yokmuş < yok imiş (1-72).

4. -acak, -ecek gelecek zaman eklerinin, ilk ünlülerinin çekim sırasında düşmesi:

bitmeyecek < bitmeyecek (4-10), dikilcek < dikilecek (8-19), görmeyecek < görmeyecek (8-10), erişcek < erişecek (15-11).

5. ile edatının kelimelere ulanması esnasında ünlü düşmesi:

tekbirle < tekbir ile (19-6), susakla < susak ile (2-3), pıçakla < bıçak ile (10-20), uynukla < uynuk ile (7-1), bulgurla < bulgur ile (7-16).

6. -a, -e istek ekinin 1. çoğul şahıs çekiminde ekin düştüğü görülmektedir:

ayıúlaylım < ayıklayalım (25-18), úoylum < koyalım (13-4), yimeyelim < yemiyelim (30-37).

7. -iken, -iúan zarf fiil ekinin, -i ünlüsünün düşmesi:

düvêke < döver iken (13-31), sulākene < sular iken (29-14), gelmişke < gelmiş iken (31-3), çalışırke < çalışır iken (32-13), küçükke < küçük iken (32-24).

8. Ünlü birleşmesinden dolayı ünlü düşmesi.

nölur < ne olur (34-11), tōnu < te onu (7-9), elmācına < elma ağacına (2-18), tĀle < te öyle (6-10).

B. Sonda ünlü düşmesi:

Bölgemiz ağzlarında en az rastladığımız ünlü düşmesidir:

¹⁷ krş. EİA: emne < Emine (6-18).

acap < acaba (32- 21).

Yönelme hali eki –a, -e ünlüsünün düşmesi:

burây < buraya (9-6).

C. Başta ünlü düşmesi:

Bölgemiz ağızlarında tek örneği mevcuttur:

meci < imece (25-17).

ÜNLÜ TÜREMESİ

Bölgemiz ağızlarında da diğer Anadolu ağızlarında olduğu gibi, bazı kelimelerde, bilinen veya bilinmeyen sebeplerle, ön, iç ve son seslerinde kelimenin aslında olmayan bir ünlünün türetilip kullanıldığını görüyoruz:

ÖN TÜREME

(Prefix)

Türkçe kelimeler bazı ünsüz seslerle başlamazlar. Fakat bu kurala uymayan ve dilimize yerleşmiş olan birçok yabancı asıllı kelimeleri, Anadolu ağızlarının kuralı bir ses yapısına uydurma gayreti sonucu , öntüreme dediğimiz ses olayı ortaya çıkmıştır. Bölgemizde özellikle l- ve r- ünsüzleriyle başlayan kelimelere ı, i, ü, u ünlüleri eklenmiştir.

1. i- öntüremesi:¹⁸ ğ

ilâzım < lazım (32-8), ilēnçe < leğen (33-32), irecep < Recep (13-6), irezil < rezil (13-62), ireçberlik < rençberlik (metin dışı derleme).

2. u- öntüremesi:¹⁹

urum < rum (9-3), urumeli < Rumeli (9-2).

3. ı- öntüremesi.

ırât < rahat (28-25), ırāmetli < rahmetli (1-13)

4. ü- türemesi:

üryasında < rüyasında (29-51), üleş < leş (metin dışı derleme).

İÇ TÜREME

(Infix)

¹⁸ krş. EİA: ilâzım (30-64), KYA: ileş (23-74), KBTAÜA: ıramazan < Ramazan s. 86

¹⁹ krş. KIR.YA: urumlar (37-46), EİA: urus (34-14).

Özelikle çift ünsüz taşıyan kelimelerde, iç seste iki ünsüz arasına bir türeme ünlüsünün girdiği görülür. Bölgemiz ağızlarında görülen bu türeme ünlüler ı, i, a, u²⁰ ünlüleri olup, türeme ünlüsü almış olan kelimelerin ikinci ünsüzleri r ve l'dir. İç seste türeme ünlüleri ve örnekleri şunlardır:

1. - ı - türeme ünlüsü:²¹

ğuvatr < guvatr (32-1), tırafık < trafik (28-7).

2. - i - türeme ünlüsü:

filimini < filmini (32-20), kadistiro < kadaastro (30-36), bire < bre (7-19), tekirā < tekrar (25-31), biribirimizi < birbirimizi (1-18), firenk < Frenk (32-35).

3.- a - türeme ünlüsü:

alamancı < Almancı (metin dışı derleme)

4. - u - türeme ünlüsü:²²

úuluplu < kulplu (8-6), meturu < metre (30-36)

SON TÜREME

(Suffix)

Bölgemiz ağızlarında, son seste türeme ünlüleri ve örnekleri şunlardır:

1. - ken zarf fiil ekinin ünlü uyumuna uyarak - kan, - ken şekline geldikten sonra a ve e ünlülerinin türetilmesiyle - kene, - kana şekilleriyle kullanılması:

yaşındaykene < yaşındayken (1-1), sulākene < sularken (29-14)

2. - yor şimdiki zaman eki bazı ses hadiselerine uğradıktan sonra, i ünlüsü ile türetilerek kullanılır:

olēri < oluyor (22-22), uyüyēri < uyuyor (1-11), deyēri < diyor (3-13), raslayēri < rastlıyor (2-6), alēri < alıyor (1-97), oynayēri < oynuyor (33-8).

3. Sonu ünsüzle biten kelimelerin sonunda bazı ünlülerin türediği görülmektedir:

mecbura < mecbur (22-21), evelā < evvel (7-6)

ÜNSÜZLER

(Consonants)

Ünsüzler, ses yolunun genel olarak daralma, bazen de kapanıp açılma durumlarında çıkan seslerdir. Yazı dilimizde 21 ünsüz bulunmaktadır. Bölgemiz

²⁰ bkz. KYA: ı, e, ü, ö ünlüleri, s. 43; EİA: e, ı, i, ü ünlüleri öntüreme ünlüsü olarak alınmıştır.

²¹ krş. KYA: ğıripin (39-28), EİA: telğıraf (24-131)

²² krş. EİA: ğaduru (25-76), KIRYA: ğuruba (LXXI/141).

ağızlarında , yazı dilimizde bulunan ünsüzlerin yanında ğ, ğ, k, ú, í, ünsüzleri mevcuttur.Bu ünsüzlerin kullanım şekilleri şu şekildedir:

1. ğ ünsüzü:

Ön damak g'sidir. Kalın ünlülerle hece kurar: ğavır (1-7), ürüzğar (1-17).

2. ğ ünsüzü:

Arka damak g'sidir. Kalın ünlülerle hece kurar:

ğuruş (19-19), ağası (8-9), ğuvatır (32-1), ğazla (8-2).

3. k ünsüzü :

Ön damak k'sıdır. Kalın ünlülerle hece kurar: níkâ < nikah (18-23), hekâ < hikaye (6-23), dükan < dükkân (25-25).

4. ú ünsüzü:

Arka damak k'sıdır.Kalın ünlülerle hece kurar:

yıúadım (1-3), úocaya (1-62), úayrıú (1-64), úurban (13- 3), úočan (15-8), úār < kahır (12-48).

5. í ünsüzü:

Ön damak l'sidir.Kalın ünlülerle hece kurar: meselâ (1-71), selâm (29-38), ílâzım (32-8), velâsıl (1-9)

Bölgemiz ağızlarında h ünsüzü olarak tek tür h ünsüzü vardır. Hırıltılı h ünsüzü yoktur. Sadece nefesli h ünsüzü vardır.Yine aynı şekilde ñ bulunmaz.n sesi olarak tek ses vardır.

ÖN SES ÜNSÜZLERİ

(Initial Consonants)

Bölgemiz ağızlarında da, yazı dilimizde olduğu gibi ğ, ñ ünsüzleri ön seste bulunmaz. ħ- ünsüzü ise k'dan değişme bir ünsüz olup pek örneği yoktur.Ön seste genellikle düşme eğilimi göstermiştir. j-, kullanılmamakla birlikte yerini daima c-'ye bırakmıştır. Bunların dışında kalan ünsüzler, ön ses ünsüzü olarak kullanılmıştır.

Yabancı kelimelerin ön seslerinde bulunan l- ve r- ünsüzleri önlerine diğer Anadolu ağızlarında olduğu gibi ı, i, u, ü ünlülerinden birini alır. Bununla birlikte, bölgemiz ağızlarında r'li ve l'li kelimelerin ön türeme almamış şekilleri de kullanılmaktadır:

a) r- ile: rât < rahat (1-77), raslayērí < rastlıyor (2-6), rāmetli< rahmetli (36-18).

b) l- ile: lūsa < loğusa (12-28), lāna < lahana (16-18), lāmācın < lahmacun (35-10), leylek (metin dışı derleme).

Diğer ön ses ünsüzlerinin durumları şu şekildedir:

1) z- ünsüzü: zītin < zeytin (6-4), zīnep < Zeynep (1-59).

2) n- ünsüzü: nası< nasıl (1-14), namas < namaz(32-9), nıkā < nikah (18-23).

3) c- ünsüzü: Bölgemiz ağızlarında c ve ç ünsüzü kendini korumuştur: cöb < cep (29-37), cümertesi < cumartesi (12-5), çiz < çeyiz (19-34), çamır < çamur (25-21), çabık < çabuk (6-2).

4) ş- ünsüzü: Türkçe kelimelerde genellikle yansımalarda bulunan bir sestir. Fakat bölgemiz ağızlarında şu kelimelerin ön seslerinde kullanıldığı tespit edilmiştir: şūle < şöyle (7-36), şekē < şeker (1-78), şefteli < şeftali (24-7), şī tan < şeytan (6-16), şēr < şehir (25-25), şayit < şahit (30-23).

5) f- ünsüzü: fistan (29-28), fasile < fasülye (1-33), fatme < Fatma (1-85).

6) p- ünsüzü: peşkir (33-24), piliş < piliç (16-16), patatis < patates (16-16), pençere < pencere (32-29) ...gibi yabancı asıllı kelimelerin önseslerinde görülen p- ünsüzü p < b değişimi göstermektedir: pinecek < binecek (8-10), pıçak < bıçak (25-30), püskevit < bisküvi (35-8).

7) h- ünsüzü: Bu ünsüz bölgemizde, önses ünlüsünde genellikle düşmüştür:

adi < haydi (26-30), ayır < hayır (26-17), alka < halka (10-16), aber < haber (1-60), epsi < hepsi (1-3), ızmet < hizmet (33-18).

Fakat, hekā < hikaye (6-23), hayla < hala (1-51), hısım (32-30) gibi kelimelerde de kullanıldığı görülmektedir.

8) m- ünsüzü: musafir < misafir (11-7), makarne < makarna (7-23), mājır < muhacir (7-1), mākeme < mahkeme (14-5).

ÖN SES ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ

Tespit edebildiğimiz örneklerden yola çıkarak, bölgemiz ağızlarında kelimelerin ön seslerinde ünsüz değişimi pek bol olmadığı görülmektedir. Ön ses değişimi birkaç örnekle sınırlıdır:

k- < g-: kirep < grep (1-23), kenşlik < gençlik (8-24).

ú- < ğ-: úayrı < ğayrı (14-39).

ğ- < ú-: ğuruş < úuruş (19-19), ğayme < úaime (metin dışı derleme).²³
 d- < t-: dad < tat (8-23), dülbent < tülbent (30-1), dene < tene < tane (30- 4).
 t- < d-: tā < daha (7-35), toktur < doktor (1-51).
 p- < b-: pıçak < bıçak (25-30), püskevit < bisküvi (35-8).
 m-< b-: mānayla < bahaneyle (31-3).

ÖN SESTE ÜNSÜZ TÜREMESİ

(Prothesis)

Ön seste ünsüz türemesi, ünlü başlayan bazı kelimelerin ön hecelerindeki vurgusuz veya zayıf kelime başı ünlülerinin ses değerlerini koruma gibi sebeplerle h, y, v gibi boğumlanma noktaları zayıf olan ünsüzlerin türemesidir. Bölgemizde rastladığımız örneklerde ise ön seste y- ünsüzünün türediği görülmektedir:²⁴

a) Ön seste y- türemesi:

yırak < irak (31-8), yengerek < engerek (metin dışı derleme)

İÇ SESTE ÜNSÜZ DEĞİŞMESİ

İÇ SESTE TONLULAŞMA

Yazı dilimizde kural gereği, kelimenin sonsesinde bulunan p, ç, t, k, süresiz tonsuz ünlüleri, bulundukları kelimeler ek aldıkları zaman, tonlulaşıp b, c, d, ğ, ünsüzlerine dönüşürler. Bölgemizde de bu şekildeki örneklere rastlamak mümkündür:

-d- < -t-: kuruduruz < kuruturuz (7-25), beklediriz < bekletiriz (7-1), ısıdacak < ısıtacak (12-30), uzadır < uzatır (12-7), oturdurdu < oturturdu (1-12), unudēsın < unutuyorsun (18-11), dādırsın < dağıtırsın (29-8), dadı < tadı (8-23).

Bölgemiz ağızlarında, iç seste çift ünsüz bulunan yerlerde birinci ünsüz tonsuz olsa bile ikinci ünsüz tonlulaşma eğilimindedir:

-c- < -ç-: kabakcīm < kabakçıġım (2-4) gencecik < gençecik (36-11).

-z- < -s-: nüfuzunu < nüfusunu (32-23), úıbrızdaki < Kıbrıs'taki(1-55), otobuza < otobüse (30-7).

²³ bkz. KBTAÜA, H. Dalli, Ankara, 1991, garà < kara s. 25

²⁴ bkz. EİA, h ve y ünsüzleri, helbet < elbet (6-2), yesir < esir (34-15); KYA, y, v, h, ünsüzleri önsete türeme ünsüzü olarak alınmıştır: hĀle < öyle (37-15).

İÇ SESTE TONSUZLAŞMA

Bölgemiz ağızlarında iç seste tonsuzlaşma örnekleri şu şekildedir:

- a) -f- < -v-: şefket < Şevket (13-2)
- b) -p- < -b-: aptes < abdest (14-17), ayakkaplānı < ayakkabılarını (31-13).
- c) -k- < -ğ-: çokalsın < çoğalsın (15-5), çoku < çoğu (24-1).
- ç) -ç- < -c-: yalançı < yalancı (30-23), pençere < pencere (32-29), kızçāzı < kızcağızı (29-47).
- d) -s- < -z-: yannısça < yalnızca (30-16), yüssük < yüzük (22-18).

İÇ SESTE SIZICILAŞMA

- a) -y- < -ğ-, -g- < -k-:
kaşıyı < kaşığı (17-14), yāyı < yağı (12-29), biyenmedi < beğenmedi (18-39), fesliyenci < fesleğenci (3-3), yaraşırı < yaraşığı (17-16).
- b) -ş- < -ç-: ilaçladırılā < ilaçladırılar (12-4), genşlē < gençler (19-16), iştik < içtik (31-11).
- c) -y- < -h-:²⁵ sebiya < Sebiha (32-38), sayı < sahi (19-25), şayit < şahit (30-23), zeyiri < zehiri (27-35), tayir < Tahir (21-3).
- ç) -ğ- < -v-: suvan < soğan (25- 36), duvāka (doğarken (30-22).
- d) -v- < -y-: küvé < köye (14-29).

AKICI ÜNSÜZLER ARASINDA DEĞİŞMELER

- a) -l- < -r-: gülüşelek < gülüşerek (25- 2), bali < bari (26-14), güleşçiydi < güreşçiydi (33-1), yörülele < yürüyerek (1-60), deyelek < diyerek (13-52), belber < berber (31-23).
- b) -n- < -l-: annadēm < anlatayım (7-34), gēsinnē < gelsinler (1-56), annını < alnını (12-14), yannız < yalnız (17-4), günnüktü < günlüktü (13-11), ezanna < ezanla (13-4), kazannā < kazanlar (19-1), dinnence < dinlence (13-64).
- c) -l- < -n-: dölüm < dönüm (30-20), filcan < fincan (31-10).
- ç) -n- < -m-: şindi < şimdi (1-22), fatne < Fatma (13-14), bizinkilē < bizimkiler (9-4).
- d) -y- < -r- : veriydik < verirdik (1-59), pişiriydik < pişirirdik (1-5), örüyduk < örerdik (25-1).

²⁵ bkz. KYA:şeyir < şehir (42-1); KIRYA: cāyil < cahil (LIV/8); EİA: yemşeri < hemşeri (3-11).

İÇ SESTE ÖTEKİ ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ

- y- < -g- : eger < eğer (11-2)
- s- < -y-: kūsünü < köyünü (9-11)
- s- < -t-: yassı < yatsı (19-6)
- ğ- < -h-: yağut < yahut (11-5)
- n- < -y-: anşe < Ayşe(32-62)
- ç- < -t-: öptükçen < öptükten (19-17), yidikçen < yedikten (19-18).

İÇ SESTE ÜNSÜZ BENZEŞMESİ

(Assimilation)

İç seste yanyana bulunan veya komşu kelimelerin son ve ön sesleri bazen iki ünsüzden biri diğeri tarafından ya tamamen veya kısmen kendisine benzeştirilir. Ünsüz benzeşmesi daha çok boğumlanma noktaları birbirine yakın ünsüzler arasında gerçekleşir. İç seste ünsüz benzeşmesi örnekleriyle birlikte şu şekildedir:

I-İlerleyici Benzeşme: Bir kelimedeki iki ünsüzden birincisinin ikincisini kendisine benzetmesidir. Yarı ve tam benzeştirme yoluyla iki şekilde incelenir.

a-Yarı benzeştirme: Birinci ünsüzün ikinci ünsüze etki ederek onu bir veya daha fazla özelliği bakımından kendisine benzetmesidir.

1. -mn- < -ml-:²⁶

adamımna < adamımla (1-42), görümnünü < görümlüğünü (19-12), avşamnayın < akşamleyin (10-2), devamnı < devamlı (10-5).

2. -mb- < -nb-:

bim başı < bin başı (23-24).

b)-Tam benzeşme: Birinci ünsüzün, ikinci ünsüzü etkileyerek, her yönden kendisine benzetmesidir.

1-nn < -nl- :

annı'mı < alnımı (1-24), gelinnē < gelinler (13-32), annattıkça < anlattıkça (29-61), gelinnik < (32-17), dūnne < düğünler (1-26), karannıkta < karanlıkta (20-5), nişannadık < nişanladık (1-86), onnar < onlar (1-90), annaşabilē misin? < anaşabiliyor musunuz? (26-3), dinnemēlā < dinlemiyorlar (26-9), onna < onunla (1-41), osmannı < osmanlı (34-28), yılannā < yılanlar (2-20), fistannarı < fistanları (11-4), şenni < şenliği (31-29), zamannā < zamanlar (18-4), gönnünden < gönlünden (19-

²⁶ krş. KBTAÜA: awşāmnayın < akşamleyin, damnā < damla s. 81

19), yannādan < yanlardan (1-23), aydınnık < aydınlık (25-5), gürgennik < gürgenlik (23-33), kannı < kanlı (29-36).

Sonu -n ile biten kelimelerden sonra gelen -ler, -lar çokluk ekleri arasında ve -lı, -li, -lık, -lik isimden isim yapma eklerinde görülen örnekleri bu şekildedir.

2. -bb- < -b- φ -b-:

abbe < Habibe (27-24).

3. -zz- < -zy-:

telezzon < televizyon (25-5).

4. -nn- < -nd-:

kennin < kendin (25-23), şinni < şimdi, şindi (1-51),

5. -tt- < -tl-:

útttrú < kıtlık (20-1), kittedik < kilitledik (13-25).

II-Gerileyici benzeşme: Bir kelime içindeki yanyana bulunan iki ünsüzden, ikincisinin birinciyi kendisine benzetmesidir.

1. -tt- < -ht-: ittiyar < ihtiyar (5-3).

2. -cc- < -zc-: accık < azıcık, azıcık (18-5).

3. -çç- < -ç- ε -c-: kaççan (20-14)

4. -nn- < -ln-: yannız < yalnız (2-16)

5. -çç- < -t- ε -c-: aççan < atacan (2-2), aççe < Hatice (1-22), úaynaççam < kaynatacağım (26-23).

6. -mn- < -nm-: kaşımmak < kaşınmak (27-1), utammak < utanmak (18-30), bulummaz < bulunmaz (14-48).

7. -ss- < -ls-: disse < değilse (12-3), ossun < olsun (12-16).

8. -ss- < -ns-: ondas sō < ondan sonra (10-16), os sekizde < on sekizde (1-18).

9. -çç- < -şç-: güleççi < güreşçi (8-18), oççakal < hoşçakal (26-29).

10. -vv- < -yv-: evva < eyvah (22-20)

11. -ss- < -ts-: yassı < yatsı (19-6)

12. -ss- < -şs-: birlessin < birleşsin (18-14)

13. -çç- < -d ε c-: eççēne < edeceğine (1-77)

BENZEŞMEZLİK

(Dissimilation)

Benzeşmezlik, bir kelimedede yanyana gelmiş bulunan aynı cinsten iki ünsüz ile birbirinden uzak duran, boğumlanma noktaları aynı veya birbirine yakın olan iki ünsüzden birinin kendi boğumlanma noktasını ötekinden ayırarak başka bir ünsüze dönmesidir.

Türkçede benzeşmezlik eğilimi bulunduğu için, bölgemizde de az da olsa örnekleri mevcuttur:

filcan < fincan (31- 10), belber < berber (31-23), tekral < tekrar (32-34).

SON SES ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ

Bölgemiz ağızlarında, son ses ünsüz değişimleri, birkaç örnekle sınırlı olmakla birlikte şu şekildedir:

SON SESTE SIZICILAŞMA:

a) -ş < -ç: iş < hiç (1-4), üş < üç (1-88), ödünş < ödünç (18-18), piliş < piliç (16-16).

SON SESTE TONSUZLAŞMA:

a) -s < -z: dokurus < dokuruz (1-2), namas < namaz (19-9), kas < kaz (23-1), topları < topları (7-4).

SON SESTE TONLULAŞMA

a) -d < -t: dörd < dört (1-2), süd < süt (7-1).

b) -b < -p: esab < hesap (33-31)

ÜNSÜZ DÜŞMESİ

Yüreğir ve yöresi göçmen ağızlarında, tespit ettiğimiz ünsüz düşmesi olayları: f, ğ, h, k, l, n, p, r, s, t, v, y, ünsüzlerinin düşmesi ile gerçekleşmiştir. Ayrıca bu ünlüler, iki ünlü arasında eriyerek ünlüleşirler. Düşme temayülü gösteren bu ünsüzlerin bazılarının örneği bol olmakla birlikte, birkaç örnekle sınırlı olanları da vardır:

f düşmesi:

çit < çift (34-3).

ğ düşmesi:

būday < buğday (10-1), dīmiş < değmiş (12-42), ilence < eğlence (25-2),
 ölüm < oğlum (1-46), bālā < bağlar (17-44), dālādan < dağlardan (1-94), sādıcı <
 sağdııcı (17-51), Āretmen < öğretmen (36-6), ūrendim < öğrendim (1-32).

h düşmesi:²⁷

bōça < bohça (34-15), tāta < tahta (1-29), āmet < Ahmet (1-46), tarana <
 tarhana (7-8), kāve < kahve (8-11), pelvan < pehlivan (33-21), lāmacun < lahmacun (35-11), mēmet < mehmet (1-18), ani < hani (2-4), oroz < horoz (2-11), adi < hadi (2-9), ūrmüzü < Hürmüz'ü (1-74), alay < halay (19-31), ediye < hediye (19-28), āne < hane (33-30), erkişi < herkes (20-3), acı < hacı (20-17), ayla < hala (29-27), alkı < halkı (19-3), urşidiye < Hurşidiye (22-37), apse < hapse (13-39), oca < hoca (18-33), ısım < hısım (19-5), isse < hisse (30-11), oşgeldin < hoş geldin (30-33), emen < hemen (24-2), angi < hangi (25-13), asta < hasta (12-16), ırsızlık < hırsızlık (13-39), arman < harman (13-65), afize < Hafize (27-14), ayret < hayret (34-18).

k düşmesi:²⁸

yōsa < yoksa (26-24), ūsüzdü < öksüzdü (1-77), işimik < ekşimik (21-14),
 yūsek < yüksek (17-1), olacāmiş < olacaktı (1-1), verēcēmişlē < verecekmişler (1-93), eveli < evvelki (22-17).

l düşmesi:²⁹

beki < belki (32-22), gēsinnē < gelsinler (1-56), nası < nasıl (20-5), ūāūā < kalkar (19-14).

n düşmesi:³⁰

īsancık < insancık (4-10), sōradan < sonradan (1-43).

p düşmesi: Genellikle kelimenin sonunda düşen bir ünsüzdür.

çıkarı < çıkarıp (7-5), götürü < götürüp (13-31).

r düşmesi: İsim çokluk ekleri ile fiil çekimlerinde kullanılan üçüncü çokluk şahıs ekleri -lar, -ler'deki -r ünsüzü düşer:

döllē < döller (18-41), yēlē < yerler (17-20), vēdilē < verdiler (1-32).

Geniş zamanın üçüncü teklik şahıslarının çekiminde r ünsüzü düşmektedir. Aynı şekilde -yor şimdiki zaman ekinin sonundaki r ünsüzü genellikle düşmektedir:

²⁷ krş. EİA : taranayı < tarhanayı (5-16); KYA: tāta < tahta (48-11); KIRYA: āmet < Ahmet (XXXIII/11).

²⁸ krş. KIRYA: yōsa < yoksa (XXXIII/33); EİA: ūsüz < öksüz (30-8).

²⁹ krş. KYA: göze < güzel (37-26); EİA: nası < nasıl (47-3).

³⁰ krş. GBAA: isan < insan (Man. Som. 1-38); EİA: işalla < inşallah (15-20).

getiri < getirir (19-7), pişiri < pişirir (25-24), sevēdi < severdi (1-12), düvēdi < döverdi (1-12), süzēsın < süzersın (7-33), duru < durur (7-5), kaçırı < kaçırır (14-1), çıkā < çıkar (1-27), kabarı < kabırır (25-37), yollayē < yolluyor (2-16), bārē < bağılıyor (5-5), deyē < diyor (14-36).

Sonu -r ile biten fiillerin emir ikinci teklik şahıs çekimlerinde r ünsüzü düşer:

vē < ver (29-34), du < dur (27-6), geti < getir (27-15).

Bunların dışında bazı kelimelerde r düşmesi görülür:

yuvālacık < yuvarlacık (11-16), şalvālī < şalvarlı (1-47), bi < bir (1-20), şekē < şeker (1-78), betē < beter (9-12), bübē < biber (25-36), berabē < beraber (6-2), sefē < sefer (1-13).

s düşmesi:³¹

yazılmışın < yazılmışsın (23-16), anarşitlē < anarşistler (20-13),

t düşmesi:³²

raslamış < rastlamış (29-29), üs < üst (13-25), doslā < dostlar (19-3), aptes < abdest (14-17)

v düşmesi:

dūdū < dövdü (1-13), gūdelēni < gövdelerini (6-10), urmā < vurmaya (1-21), sūmūş < sövmüş (2-13), kūdulā < kovdular (30-17).

y düşmesi:

komuş < koymuş (13-5), etecek < yetecek (22-6), inge < yenge (8-16), ere < yere (1-24), etiştirdin < yetiştirdin (26-15), tizemin < teyzemin (14-2), kūlū < köylü (35-2), būle < böyle (1-8), bētulla < Beytullah (32-37), sūlemedim < söylemedim (1-66), şitan < şeytan (6-4), pīnir < peynir (7-2), tize < teyze (26-11).

ÜNSÜZ İKİZLEŞMESİ

(Geminate)

Kelimelerin iç seslerinde bulunan bazı ünsüzler iki ünlü arasında kalınca ikizleşirler. Ünsüz ikizleşmesi yöremiz ağızında şu ünsüzlerde görülmektedir:³³ ş ve s.

beşşik < beşik (1-16), maşşalla < maşallah (metin dışı), eşşiyi < eşiği (17-13), döşşek < döşek (1-72), aşşā < aşığı (12-22), eşşek < eşek (metin dışı derleme), yüssük < yüzük (22-18).

³¹ krş. KYA: akıllımyışın < akıllıymışsın (28-9); EİA: anarşit < anarşist (25-89).

³² krş. GBAA: üs gat (Den. Tav. 47-16); KYA: çifçi < çiftçi (27-25).

³³ bkz. KYA: büttün < bütün (49-89); EİA: sakka < saka (11-84); DTYA: dokkuz < dokuz s. 23

İKİZ ÜNSÜZLERİN TEKLEŞMESİ

Dilimize Arapçadan girmiş olan bazı kelimelerde ikiz ünsüzlerin birinin erimesiyle ortaya çıkan bu durum, yöremiz ağızlarında da karşımıza çıkmaktadır. İkiz ünsüzlerin tekleşmesini Türkçe asıllı bir kelime de görmekteyiz.³⁴

ava < havva (14-40), evel < evvel (1-26), itirişike< ittirişirken (14-11), kuvetiyle < kuvvetiyle (10-17), sünetçilerin < sünnetçilerin (30-22), münever < münevver (32-25), mürüvetini < mürüvvetini (1-81), akımı < hakkımı (30-12).

HECE KAYNAŞMASI

(Contraction)

Hece kaynaşması, f, g, ğ, h, k, n, y, v gibi aşınmaya ve düşmeye elverişli ünsüzlerin yanlarındaki ünsüzlerle birlikte düşerek kelime içindeki hece sayısını azaltmaları demektir. Bu ünsüzler bazı fonetik olaylar sonucunda yavaş yavaş eriyip kaybolurlar ve iki veya daha çok komşu hecenin kaynaşıp tek hece görünümü kazanmasını sağlarlar. Yöremizde hece kaynaşması değişik yollarla meydana gelmektedir.³⁵

1. Bölgemizde şimdiki zaman -yor eki hemen hemen hiç kullanılmamaktadır. Bu ekin kullanımında y ve r ünsüzlerinin düşmesiyle hece sayısında eksilme olmaktadır.³⁶

gülüşelā < gülüşüyorlar (30-6), alēri < alıyor (1-67), isteyelā < istiyorlar (25-7), irē < eğiriyor (4-8), çārēm < çağırıyorum (1-55), gelemelā < gelemiyorlar (22-27), veriydim < veriyordum (1-102), duruydu < duruyordu (18-4), oturuymuş < oturuyormuş (9-7).

2. Gelecek zaman eklerinde hece kaynaşması:

çalmaycānız < çalmayacaksınız (1-81), götürecem < götüreceğim (6-7), úoycan < koyacaksın (10-7), durmaycam < durmayacağım (13-19), alacam < alacağım (3-11), uçurmaycan < uçurmayacaksın (4-20), yimeyecēdim < yemēyecektim (30-11), yicēz < yiyeceğiz (18-38), çıkmaycan < çıkmayacaksın (1-28), görmeycem < görmeyeceğim (1-81), almaycam < almayacağım (18-9), nābacaz < ne yapacağız (12-32).

3-Geniş zaman eklerinde hece kaynaşması:

³⁴ bkz. EİA: oúa < okka (41-31); KYA: tāmül < tahammül (1-271)

³⁵ bkz. EİA, hece kaynaşması konusu, s. 56

³⁶ bkz. EİA: hastalanōrsunuz < hastalanıyorsunuz (27-80), alōru < alıyor (30-5).

yarısın < yararsın (7-32), úoruz < koyarız (1-29), çāriydilā < çağırıldılar (25-6), nābādık < ne yapardık (25-11).

Diğer hece kaynaşması örnekleri:³⁷

dölcāz < dölcağız (29-42), gelincāz < gelincağız (22-36), yicē < yiyeceği (20-15), būn < bugün (27-8), úsçāz < kızcağız (2-5), dīštirdilē < değıştirdiler (1-69), úrmađınna < kırmağığınla (1-9), bitirdinēn < bitirince (1-74), geldineyin < geldiğinde (1-94), bārmış < bağırmış (2-10), úfkelenđinēn < úfkelenince (13-30), çīrmış < çağırmış (29-45), bilem < bileyim (2-11), dīl < değīl (13-12), tūmlānı < tohumlarını (15-1).

HECE YUTUMU

(Haplologie)

Hece düşmesi olarak da adlandırdığımız hece yutumu, bir kelimedede ardarda gelen ve birbirine eşit veya benzer iki heceden birinin eriyip kaybolması ile söyleyişte tek hece görünümü kazanmasıyla ortaya çıkan ses hadisesidir. Hece yutumu, ses hadisesine yöremizde oldukça sık rastlanmaktadır:

1. Sonu -r ile biten fiillerin geniş zaman çekimlerinde:

dolduruz < doldururuz (24-2), görüm < görürüm (metin dışı derleme), verim < veririm (2-7), ıslāsın < ıslatırsın (15-2), kırız < kırarız (7-23), seriz < sereriz (7-3), karıştıruz < karıştıruruz (7-29).

2. Şimdiki zaman çekimlerinin bazılarında:

ire < eğiriyor (4-8), barē < bağırıyor (5-5), götürē < götürüyor (2-3).

3. Gelecek zaman çekimlerinin bazılarında:

deyceğ < diyeceğ (14-30), dişecek < değışecek (13-12).

4. Yönelme hal eki almış kelimelerde:

yörümē < yürümeye (1-105), gezmē < gezmeye (1-33), almā < almaya (1-68), özlemē < özlemeye (1-62), oynamā < oynamaya (1-27), vermē < vermeye (1-60), aramā < aramaya (29-27), büyüne < büyüğüne (3-3), ayāma < ayağıma (1-70), āzıma < ağızıma (1-112), kucāmıza < kucağımıza (1-11).

5. Sıfat fiil eki almış kelimelerde:

evlendi < evlendiđi (2-2), oldūna < olduđuna (1-70), görmedine < görmediđine (29-56).

6. Üçüncü teklik şahıs iyelik ekinin yutumu:

³⁷ bkz. KYA: alıkor < alıkoyar (1-146), sābı < sahibi (50-19); GBAA: bön < bu gün (Man. Som. 1-49)

başlīmı < başlığımı (1-66), köpē < köpeği (2-23), ekmē < ekmeği (2-7), tūfē < tüfeği (14-25), askerlini < askerliğini (18-26).

7. Belirtme hali ekinin yutumu:

yapmā < yapmayı (1-36), oynamā < oynamayı (1-26).

8. Üçüncü çoğul şahıs iyelik ekleri ve birinci tekil şahıs çoğul iyelik eklerinin yutumu:

içlēne < içlerine (7-35), üslēni < üstlerini (25-33), çamaşırlāni < çamaşırlarını (1-3), ellēni < ellerini (2-16), yanaklāmı < yanaklarımı (1-24), ceplēme < ceplerime (1-35), döllēmin < döllерimin (1-14), ayakkaplāmı < ayakkabılarımı (1-69), çocuklāmın < çocuklarımın (13-19).

9. Kelime ortasında hece yutumu:

acık < azıcık (24-1), aynını < aynısını (32-32), oncāzımın < oncağızımın (13-28), ācın < ağacın (1-108), kışcāzı < kızcağızı (29-47), ıce < iyice (25-32), dūnūmü < dūğūnūmü (1-66).

10. Kelime sonunda hece yutumu:

ūalaba < kalabalık (22-19), āret < ahiretlik (14-49), tā < daha (1-85), ūayna < kaynana (18-41).

ÜNSÜZ TÜREMESİ

(Anaptyctic consonant)

Yüreğir ve yöresi göçmen ağızlarında, diğer Anadolu ağızlarında olduğu gibi kelime başında, ortasında ve sonunda ünsüz seslerin türediği görülmektedir Ünsüz türemesi :1. Öntüreme

2. Ortatüreme

3. Sontüreme şekillerinde karşımıza çıkar.

1. Öntüreme: Bu konu üzerinde “önsese ünsüz türemesi” bölümünde durulduğu için, burada diğer iki olay üzerinde durulacaktır.

2. Orta türeme: Bölgemizde kelime ortasında türeyen sesler, y, n, v sesleridir.³⁸

ismeyil < İsmail (14-22), fayizi < faizi (32-65), kadiyfe < kadife (16-19), bilenzik < bilezik (26-9), çeşint < çeşit (29-19), duvaları < duaları (18-34), naziye < Nazife (22-24), sadiyfe < Sadife (22-34), şayit < şahit (30-23).

3. Sontüreme: Bölgemizde kelime sonunda ise k, n, m ünsüzleri türemektedir.

³⁸ GBAA: var_ıdın < vardın (Man. 8-15); KYA: mayden < maden (2-17).

duruk < duru (32-60), şindik < şimdi (29-5), úayrıú < kayrı, gayrı (2-13), aydin < haydi (1-49), barım < bari (26-18), bilen < bile (1-12), bilem < bile (20-4), illém < ille (16-2).

Kelime sonunda t ve y türeme ünlüsüne sadece birer örnekte rastlanmaktadır:

püskevit < bisküvi (35-6), marey < mare (22-2).

ÜNSÜZLERDE YER DEĞİŞTİRME

(Metathesis)

Yer değiştirme, Türkçe kelimelerde, sonra gelmesi gereken bir ünsüz sesin diğer ünsüzlerden veya ünsüzden önceye alınarak söylenmesidir. Seslerin kolaydan zora doğru sıralanması olan yer değiştirmede, konuşmacı hece veya kelimelere daha rahat bir şekil vermek, konuşmayı kolaylaştırmak için bu yolu seçer.³⁹

Ünsüz göçüşmesi adıyla da adlandırdığımız ünsüzlerde yer değiştirme olayı iki şekilde incelenmiştir:

1. Yakın yer değiştirme: Kelime içinde birbirine bitişik olan iki ünsüzün yer değiştirmesi olayıdır.

kirbit < kibrit (25-28), gölmek < gömlek (29-49), eşkidirsin < ekşidirsın (7-34), gölnüm < gönlüm (23-20), aşkam < akşam (1-33), alnatmaycāmışım < anlatmayacakmışım (18-9), tiskirmek < tiksirmek (27-7).

2. Uzak yer değiştirme: Birbirinden uzak iki ünsüzden, ikincisi birkaç sesi atlayarak öncekinin yerine geçip o ünsüzü de kendi yerine atıyorsa buna da uzak yer değiştirme adı verilir.

ireli < ileri (33-3), öndüç < ödünç (metin dışı derleme)

Bölgemiz ağızlarında ünlü harf ile ünsüz harfin yer değiştirdiği görülen kelimeler de vardır:

ürya < rüya (29-51), deyi < diye (1-7), anteri < entari (11-1).

VURGU

(Accent)

Vurgu, aslında hece ve kelime konusuyla ilgilidir. Fakat kelimelerin söylenişinin seslerle yakın münasebeti vardır. Dolayısıyla vurguyu ses bahsi içinde de

³⁹ KBTAÜA: çölmek < çömlek s. 20, devriş < derviş s. 20; KYA: melmeket < memleket (37-1).

alabiliriz. Kelime içerisindeki hecelerden birinin diğerlerine oranla daha kuvvetli bir şekilde söylenmesidir.

Tonlama ile birlikte dilin ses yapısını tamamlayan önemli öğelerden biri olan vurgunun bölgemizdeki özellikleri ve örnekleri şu şekildedir:

a) Kelime vurgusu genellikle son hecede bulunur:

çama'sır (13-61), gör'düm (23-9), karan'fil (23-17), adana'ya (30-2), da'yım (33-9), cu'ma (33-19), úisa'lıú (12-7)...

b) Hece kaynaşmasına uğramış olan bazı kelimelerin son hecelerindeki vurgu, kaynaşma sonucu oluşan heceye aktarılır:

hen'dē < hendek-e (1-35), sa'rī < sarık-ı (1-92)...

c) Yer adları ile bazı yön gösteren kelimelerde vurgu, genellikle ilk hece üzerindedir:

'şumnu (1-89), 'bulgaristan (1-89), 'işte (7-17)...

d) Kişi adlarının bazılarında vurgu son hecededir:

mē'met (1-4), ne'dim (1-84), vay'de (32-18), ay'se (26-1)...

e) Ünlemlerde vurgu ilk hecededir:

'vay (14-42), 'ah (17-5)...

f) Zarf fiillerde de vurgunun ilk hecede olduğu görülür:

'işiyince (7-1), 'gelince (1-77), 'vēmeyince (14-4)...

ŞEKİL BİLGİSİ

A. İSİMLER

1- İSİM YAPIM EKLERİ

Kelime kök veya gövdelerine getirilerek yeni kelimeler türeten yapım ekleri, aynı zamanda dilimizin söz hazinesini zenginleştirmektedirler.

Türkçede kullanılan yapım ekleri, bölgemiz ağızlarında kullanılırken, bazen yazı dilimizdeki şekilleriyle kullanılır, bazen de çeşitli ses değişikliklerine uğramış bir şekilde kullanılır.

Bölgemiz ağızlarında tespit ettiğimiz isim yapım ekleri ve örnekler şu şekildedir:

1-İSİMDEN İSİM YAPAN YAPAN EKLER

Bu ekler, isim kök ve gövdelerinden yeni isim türetirler:

a) -cı /-ci,-cu /-cü; -çı /-çi,-çu /-çü: ⁴⁰

Meslek ve uğraşma ile ilgili isimler yapan bu ekler yazı dilimizdeki gibi işlek olarak kullanılır:

avcı (20-16), kalaycı (13-18), dünürüm (34-16), kulakçılık (20-19), güleşçi (33-1), dērmenci < değirmen-ci (16-11), feslāncı < fesleğen-ci (3-3).

b) -lık /-lik, -luk /-lük:

Yazı dilimizdeki şekilleri yanında bölgemiz ağızlarında çeşitli fonetik sebeplerle şekil değişikliğine (-nık /-nik,-nuk /-nük) uğrayarak işlek olarak kullanılır:

günnük < günlük (23-32), sarılık (12-13), babalık (6-4), askerlik (1-104), yaralık (12-31), karşılık (3-7), indirmelik (36-12), ayrılık (17-28), kısalık (12-4), başlık (18-17), irezillik (20-6), analık (2-12), ārlık < ağırlık (1-115), analık (2-13), kenşlik < gençlik (8-24), aftalık < haftalık (13-2), ırsızlık < hırsızlık (14-38), perişannık < perişanlık (13-65), ergennik < ergenlik (23-34), aydınnık < aydınlık (25-5), gelinnik < gelinlik (32-17), azırlık < hazırlık (19-22).

c) -lı /-li,-lu /-lü:

Genellikle sıfat olan kelimeler türetir:

bezli (1-47), atlı (17-38), nişannısının (1-51), büberli (7-20), macınlı (7-30), dilliyi (16-6), telli (15-3), ballı (12-28), yaralı (12-33), merāmetli (29-47),

⁴⁰ bu ekin bazı ağızlarda ünsüz uyumu kuralına aykırı olarak kullanıldığı görülmektedir:bkz. A.Günşen, KIR.YA, Ankara 2000, s. 91.

ipekli (37-11), rāmetli < rahmetli (13-49), çelemli (1-89), kıymetli (1-105), şekeli < şekerli (7-8), kuvetli (12-39), sinirli (13-30), aberli < haberli (14-16), boylu (16-19), donlu (16-19), kutlu (17-19), pullu (17-39), davullu (19-31), gözlü (33-37), kûlü < köylü (35-2), örtülü (1-19), güllü (16-6), sütlü (17-21), kelemli (37-10).

ç) -sız /-siz,-suz /-süz:

Olumsuz vasıf isimleri türeten ektir:

duraksızdı (21-5), kemiksiz (16-2), iliksiz (16-2), ayırsız (19-3), cansız (12-4), sütsüz (7-7), etsiz (19-23), rātsiz < rahatsız (22-40), kadersiz (13-35), anasız (14-44), bubasız (14-44), ıssız (17-1), ğayrısız (19-4).

d) -k:

Bölgemizde tespit ettiğimiz tek örneği vardır:

duruk (32-60).

e) -ki:⁴¹

İçinde bulunma, bağlılık ve aitlik bildiren bu ek, bölgemiz ağızlarında ünlü uymuna girmiş olarak görülür. Ayrıca sıfat ve zamir olarak kullanılan kelimeler türetir:

yaşındaki (18-27), başındaki (27-17), öteki (8-4), şindiki (25-16), erkişininki (25-18), içindeki (25-28), evelki (28-5), onunki (30-30).

f) -cık / -cik, -cuk /-cük:

Küçültme ve sevgi bildiren bu ekin kullanım şekilleri şu şekildedir:

ylancık (14-1), yımşacık (15-3), küçücük (23-9), ufacık (7-11), topalacık (7-2), bakırcık (21-2), şindicik (31-27), gencecik (36-11), sıcacık (2-7), yuvālacık (11-6), alçacık (16-19), kısacık (23-10), kesercik (24-5).

g) -ca / -ce eki:

Aslında eşitlik hâli eki olan bu ekin, yapım eki olarak da pek çok görevi bulunmaktadır:

uzunca (36-3), kocamanca (1-120), sātālāca < saatler-ce (10-6), önce (37-2), içe < iyice (7-11), Ālece < öylece (20-24), ortanca (3-4), aftalāca (10-12), yence < yeni-ce (29-40), görümce (1-40), būlece < böyle-ce (29-12).

h) -cāz / -cağız:

gelincāz < gelincağız (22-36), oncāz < oncağız (13-28), dölçāz < dölcağız (29-42), çocukcāz, karıccāz vb...

i) -layın/ -leyin:

⁴¹ krş.KYA: şimciki (6-1), öteki (2-78).

Bölgemizde zaman zarfı olarak kullanılan bu ek, zaman ismine getirilerek kullanılır. Aynı zamanda bu ek, -ınca, -ince zarf fiilinin görevini de üstlenir.⁴²

avşamnayın < akşamleyin (10-2), sabālayın < sabahleyin (7-2).

j) -ıncı, -inci /-uncu, -üncü:

Sayı adlarına gelerek, sıra kavramı kazandıran ektir:

ikinci (1-29), üçüncü (1-29).

k) -an /-en:

Sadece bir iki örnekte görülen bu ek, eklendiği kelimeye belirlilik ve hususilik kazandırır:

ōlan (14-2), kızan (13-40).

l) -gil:⁴³ (= -in, -ini, -ıynı)

Bölgemizde aile ve ev ismi yapmak için kullanılan bu ek, -in, -ini, -ıynı şekillerinde görülmektedir:

annem_üni < annem gil (8-6), anam_ıynı < anam gil (1-37).

m) -ak /-ek:

Benzerlik ifade eden isimler yapar:

topak < top-ak (7-24).

n) -daş /-deş:

Eşlik, ortaklık ve mensubiyet, bağlılık ifade eden isimler yapan ektir:

úardaş < karın-daş (17-4), arkadaş < arka-daş (13-38).

2-FİİLDEN İSİM YAPAN EKLER

Fiil kök veya gövdelerine gelerek isim türeten bu eklerin, dilimizde sayıları, işleklikleri ve kullanım sahaları geniştir.

a) -mak /-mek:

úocaya kaçmak (14-46), okul okumakta (26-10), yemek (32-57), demek (33-29), dökmek (35-4), ürenmek (37-14), kesmek (12-12), sevmek (23-35), almak (36-1), olmak (11-9), oturmak (22-4), satmak (25-16).

b) -ma /-me: Görevi iş isimleri yapmaktır.

kazma (14-9), kapama (21-10), aúıtma (19-18), yıılanlama (12-48), kertme (1-16), gözleme (7-14), kesme (şeker) (11-5), oúuma (18-32), uvalama (7-18).

⁴² bkz. zarf fiiller konusu.

⁴³ bkz. KYA: -meyni: (= -gil): anameyni bobameyni (5-92).

c) -gı,-gi /-gu,-gü ; -kı, -ki / -ku, -kü: Yapma ifade eden isimler yapar.

görgü < gör-gü (1-103), çalgı < çal-gı (1-80).

ç) -ı /-i ; -u /-ü: Yapılmış görünen ve yapan, olan veya yapılan çeşitli nesneleri

karşılayan isimler yapan ektir:

çeki < çek-i (1-45), korku < kork-u (18-33), dolu, yazı, sıkı vb...

d) -a /-e: Fazla kullanılan bir ek değildir.

geze < gez-e (19-21), sapa, oya vb...

e) -gın,-gin/-gun,-gün/-kın,-kin/-kun,-kün:

sürgünü < sür-gün (9-3), kızgın < kız-gın (1-120), girgin (24-3).

f) -gan /-gen, -úan /-ken: Aşırılık anlamı taşıyan isimler türetir:

çalışkan < çalış-kan (18-7), konuşkan, girişken vb...

g) -n: Fiilin gösterdiği hareketi yapanı, olanı ve daha çok, yapılanı ifade eder:

gelin < gel-i-n (18-22), ekin < ek-i-n (30-19), tütün, satın vb...

h) -ga /-ge: Olayı yapan nesneleri karşılayan isimlerdir.

süpürge < süpür-ge (15-1), dalga, kavurga vb...

i) -ım,-im,-um,-üm: İşlek olmayan eklerdendir.

geçim < geç-im (1-41), dilim < dil-im (10-20), doğum < doğ-um (12-26).

j) -k: Fiilin gösterdiği harekete uğramış olan veya o hareketi yapan çeşitli

nesneleri karşılar:

delik < del-i-k (4-4), danışık < danış-ı-k (19-3), döşşek < döşe-k (1-72),

dilek < dile-k (19-8), yatık, bulaşık, çürük vb...

k) -ış /-iş, -uş /-üş: Hareket ve iş isimleri yapan eklerdir.

çekiş < çek-iş (18-8), dūş < döv-üş (30-12), oturuş, duruş vb...

l) -men: İşlek olmayan eklerdendir.

göçmen < göç-men (1-92), Āretmen < öğret-men (36-6).

m) -tı /-ti, -tu /-tü: -n-'li fiil gövdelerine getirilir.

okuntu < oku-n-tu (18-24), sıkıntı < sıkı-n-tı (28-9), kırıntı (1-6).

n) -mır /-mur: İşlek olmayan eklerdendir:

yāmır < yağ-mur (1-25).

o) -ıcı / -ici, -ucu / -ücü:

alıcı < al-ıcı (33-19), bulucu, görücü vb...

ö) -alak / -elek: Az sayıda örneğine rastlanmıştır:

çökelek < çök-elek (21-14).

p) -baç /-beç:

bazlanbaç < bazlam-baç (5-9).

r) -ca /-ce:

dinnence < dinlen-ce (13-64), ilence < eğlen -ce (25-2).

s) -an /-en:

gelen, giden < gel-en, git-en (1-56).

ş) -dık /-dik, -duk /-dük:

evlendikleri (avşam) (3-12), irdikleri (ip) (4-14), bildiklenden (12-34), istediklêni (14-49), dediklêni (18-41)...

2-İSİM ÇEKİM EKLERİ

HÂL EKLERİ

İsmin başka bir kelimeyle ilgi kurmak üzere aldığı eke hâl eki, başka bir kelime ile ilgi kurmak üzere ismin eksiz olarak veya ek olarak bulunduğu duruma isim hâli diyoruz. İsmin hâlleri, belirsiz hâl, ilgi, yaklaşma, yükleme, bulunma, ayrılma, vasıta, eşitlik, yön hâli olmak üzere dokuz başlık altında incelenmektedir.⁴⁴ Bölgemiz ağızlarında bunların dışında sebep gösterme hâli de bulunmaktadır:

1- Belirsiz hâl (yalın hâl, Nominative) : İsimlerin başka unsurlara bağlı olmayan şekilleridir. Yalın hâldeki bir isim, karşıladığı nesne ve kendisine tabi olan isim dışında hiç bir isim münasebet ifade etmez. Yalın hâlin bölgemiz ağızlarındaki örnekleri şu şekildedir:

pînir koruz, suvan dūrarız, nane atarız (25-36).

úrú gün úırú gece dūn yapmışlā (29-63).

2- İlgi hâli (Tamlayan durumu, Genetive): İsmin başka bir isim ile münasebeti olduğunu, kendisinden sonra gelen bir isme tabi bulunduğunu gösteren bu hâlin ekleri ve örnekleri şu şekildedir:

-nın /-nin, -nun /-nün:

Ünlü ile biten kelimelere getirilir.

ağasının (1-76), erkişinin (1-14), gelinin (1-23), kişinin (1-1), abusunun (1-46), evinin (1-101), şapkanın (8-16), ırmânının (37-16), güvênin (36-9).

-ın /-in, -un /-ün:

⁴⁴ bkz.: A. Von Gabain, Eski Türkçenin Grameri, (çev. M.Akalın), TDK Ankara 1988, s. 63-65

kızın (1-58), bobamın (1-31), bobānnemin (13-41), ācın (1-108), úaynımın (1-39), sünetçilerin (30-22), vaktin (29-1), anamın (1-97), abuların (31-4), adamın (31-7), beygirin (33-24)...

Hece kaynaşmasıyla -ān /-ēn:⁴⁵

kapān < kapağın (12-34), uşān < uşağın (1-6), padişān < padişahın (29-20).

3- Yükleme Hâli (Yükleme durumu; Belirtme durumu; Accusative): İsmi fiile bağlayan ve yapma yükleme ifade eden bu hâlin kullanış şekilleri şu şekildedir:

-ı /-i,-u /-ü:

adamı (1-12), şapkasını (36-9), cānı < Ceyhan'ı (37-1), birbirimizi (1-18), suvanı < soğanı (7-11), onu (1-14), bunu (1-17), solūnu < soluğunu (6-3).

-(y)-ı /-(y)-i, -(y)-u /-(y)-ü:

tencereyi (1-36), kafayı (1-58), fasileyi < fasüleyi (1-34), zurnayı (1-20).

Hece kaynaşmasıyla:

ekmē < ekmeği (2-7), tūfē < tüfeği (14-25), köpē < köpeği (2-23), aşşā < aşı (12-22)...

Diftong ile:

ü, ü: kü, ü < köyü (5-12).

4- Yönelme Hâli (Yönelme Durumu; Dative) Eki: İsmi, kendisine yaklaşma ifade eden fiillere bağlanmak için girdiği hâldir. Yöneliş ve duruş bildirir:

-a /-e, -é:

āca < ağaca (6-4), ere < yere (1-7), bize (1-79), evé (13-60), okula (1-100), ona (1-44), küvé < köye (17-33), ataşa < ateşe (1-34), cöbüne < cebine (29-37), başkasına (1-75), içine (1-1), dizine (1-12), cöbüne < cebine (29-37).

-(y)-a,-(y)-e:

alıcıya (8-11), tālaya < tarlaya (10-14), kocaya (1-62), oreye < oraya (8-9).

Hece kaynaşmasıyla:

hen'dē < hendeğe (1-35), bakicā < bakırcığa (21-2), gezmē < gezmeye (1-33), özlemē < özlemeye (1-62), yürümē < yürümeye (1-105), uzlaştırmā < uzlaştırmaya (30-25)...v.b.

Diftong ile:

⁴⁵ krş. DTYA: demir kūn kızları, s.24

e_ue: görme_ue < görmeye (1-76).

a_ua: oynama_ua < oynamaya (1-26).

-a, -e yönelme hali ekinin düştüğü şu örnekler dikkati çekmektedir:

burey < buraya (1-94), tōrey < te orey .

5- Bulunma Hâli (Kalma durumu, Lokative): İsmi kendisinde bulunma ifade eden fiillerle münasebette bulunduğunu gösteren hâlidir. İsim ya da isim soylu kelimelere -da/-de; -ta/-te eklerinin getirilmesiyle kurulur:

-da /-de:

içinde (1-64), yēde < yerde (6-9), zamanında (1-58), kūde < köyde (8-1), evde (1-76), mīdanda < meydanda (18-23), dīşāda < dışarda (7-1), bāçada < bahçede (3-2), başında (1-5), yanımda (1-13), orda (37-22), ormanda (2-16)...

-ta /-te:

ateşte (1-5), yüklükte (17-15), beşşikte < beşikte (29-35), úbrısta (1-54), ışıktı (8-4), ayakta (22-19), oúumaúta (26-10), karannıkta (29-15), dışta (32-6), sıcaıkta (32-39), mezarlıkta (35-5)...v.b.

6- Ayrılma Hâli (Çıkma, uzaklaşma durumu; Ablative): İsmi kendisinden uzaklaşma ifade eden fiillerle münasebetini gösteren hâlidir. İsim ya da isim soylu kelimelere -dan/-den, -tan/-ten eklerinin getirilmesiyle kurulur:⁴⁶

-dan /-den:

úafandan (1-119), úuyudan (1-9), úārdan < kahırdan (12-49), dādan < dağdan (6-3), ilēden < önceden (32-25), çāşıdan (37-13), altından (37-14), akpınardan (1-43), yoldan (3-2), arabadan (8-20)...

-tan /-ten:

baştan (1-43), delikten (4-5), pamıktan (13-47), taştan (16-13), sandıktan (29-18), mutfaktan (29-35).

7- Vasıta Hâli (Araç durumu, Instrumentalis): İsmi, fiili bir vasıta olduğunu ifade etmek için girdiği hâlidir:

-(ı / i)-n: Daha çok bir zarf türetme eki durumuna gelmiştir:

kışın (27-22), yazın...

“ile” edatı vasıta hâli eki olarak şu şekillerde kullanılmaktadır:

-la /-le:

⁴⁶ bkz.: AAİÇE: -dun: ondun sura (El. / Poyraz / Beşik, PNKA, 61 / 11 / 1, 2) s. 204

ellēle < eller ile (1-3), pıçakla < bıçak ile (10-20), oklāyla < oklava ile (10-2), suvāciyla < su ağacıyla (1-8), susakla < susak ile (2-3), ğazla < gaz ile (8-2).

-na /-ne:

ezanna < ezan ile (13-4), adamna < adam ile (1-16).

Vasita hâli bildirmek amacıyla kullanılan “bile” kelimesi, pekiştirme anlamı katmıştır:

aydınnılāla bile < Aydın’lılarla birlikte (9-13), úaynasıyla bile < kaynanası ile birlikte (32-44), onnāla bile (32-50), gelinnēle bile (32-54).

-lan /-len:

yonuzlan < yunus ile (1-19), orozlan < horoz ile (2-23), şekēlen < şeker ile (10-14), debleklen < deblek ile (1-26), sütlen < süt ile (7-7), bübēlen < biber ile (7-25), padişālan < padişah ile (29-37), yımirtaylan < yumurta ile (33-11), davullan < davul ile (36-16), kaynanamlan < kaynanam ile (1-2)...v.b.

-nan /-nen:

onnan < onun ile (4-8), bübēnen < biber ile (7-25).

8- Eşitlik Hâli (Eşitlik durumu; Equative): Eşitlik, benzerlik, gibilik ifade eden bu ek, bölgemiz ağızlarında -ce, -ca ekleriyle karşılanır:

-ca /-ce:

uzunca (36-3), zorlanca (6-15), kocamanca (1-120), onca (20-5).

-ça /-çe:

ayakça (1-30)⁴⁷, çokçası (12-41), yannısça < yalnızca (30-16).

Derlemiş olduğumuz ayakça örneğinde, eşitlik hâli eki, bulunma hâli yerine kullanılmıştır.⁴⁸

-cek:

evcek < bütün ev halkı (metin dışı derleme).

9- Yön gösterme hâli (Direktive) : Kelime guruplarında ve cümlede fiilin kendi yönünde yapıldığını göstermek için ismin girdiği hâldir.Yön ekleri ismi fiile bağlayan eklerdir:

-ra /-re:

sōradan < sonradan (1-43), tōrda < te orada (13-31), orē < oraya (12-33).

-arı /-eri:

⁴⁷ krş.: EİA: ayakça (33-38).

⁴⁸ krş.: AAİÇE: ayakça (ayakta) dur- (Ed., TDAY-B, (1960) s.185); s. 285

içeri (14-18), dışarı (21-13), ileri (33-5).

-(r)a: sōna < sonra (1-61).

-ar /-er: içerde

-r (a): burda (1-87), dışarda < dışerıda...

10- Sebep gösterme (Adessiv) Eki: Bölgemizde “için” kelimesi yerine, “içi” şeklinde sebep gösterme kelimesi kullanılır:

onun içi < onun için (20-14), ondân içi < onun için (1-7), annattıkları içi (20-12), bacāndan içi (22-20), tāla içi (30-9), öğrenmek içi (37-14)...

İSİMLERDE ÇOKLUK

Çokluk ekleri: İsimlerin çok şekillerini yapan işletme ekleridir. Bu ekler bölgemiz ağızlarında yazı dilimizdeki şekilleriyle kullanıldığı gibi, bazı ses hadiseleri sonucu şu şekilde görülmektedir:

-lar / -ler:

kızlara (26-27), öteberileri (21-4), uşakları (1-64), amırları < hamırları (7-3), mektuplar (1-102), yataklara (13-27).

-lā / -lē:

ayaklā < ayaklar (1-70), ötekilē < ötekiler (1-98), alıcılā < alıcılar (17-25), kuyulā < kuyular (21-1), fenerlēle < fenerlerle (8-1), tālalā < tarlalar (18-13).

-ner / -ner:

onnara < onlara (1-28), adamnara < adamlara (8-11), gelinnere < gelinlere (17-57), bunnarı < bunları (20-2), patlacannarı < patlıcanları (22-23), torunnarı < torunları (32-63), günnere (34-24), ölennerin (35-6), gelenner (35-9).

-nē / -nā:

çiyannā < çıyanlar (2-20), onnā < onlara (1-85), gelinnē < gelinler (1-74).

-gıl, -gil aile bildirme yerine -in, -ini, -ıynı ekleri kullanılmaktadır:

annem içini < annem gil (8-6), anam içini < anam gil (1-37), cemil içinin < Cemil gilin (8-15), dedem içini < dedem gil (9-7)...

İYELİK EKLERİ

Sahiplik bildiren, getirildikleri isimlerin karşıladıkları varlıkların hangi şahsa ait olduğunu belirten eklerdir. Bu eklerin bölgemiz ağızlarında kullanılışları şu şekildedir:

	<u>Teklik</u>	<u>Çokluk</u>
1.Şahıs	-m	-mız /-miz, -muz /-müz
2.Şahıs	-n	-nız /-niz, -nuz /-nüz
3.Şahıs	-ı, /-i, -u /-ü, -e / -a, -sı /-si, -su /-sü	-ları /-leri, -lê /-lâ, -narı /-neri

Kullanılışları:

Teklik:

1.Şahıs: ayâm < ayağım (1-70), ölüm < oğlum (1-45), çocüm < çocuğum (1-2), kaynam < kaynanamdan (7-7), yavrum (7-19), fenerimi (8-3), annem (8-6), şalvarım (8-25).

2.Şahıs: uşân < uşağın (1-6), cöbüne < cebine (29-27), nenen < ninen (18-1), kolun (8-20), eline (8-21).

3.Şahıs: benizi < benzi (12-13), bubâsı < babası (1-13), dedesi (1-6), anası (8-12), abuları (6-20).

Çokluk:

1.Şahıs: úucâmıza < kucağımıza (1-11), gözümüz (1-56) ellēmiz (7-15), aberimiz < haberimiz (13-24), başımıza (14-42), paramız (18-17), fırınımız (25-25), fenerlēmiz < fenerlerimiz (8-2), sırtımıza (11-1), geçimimiz (13-43)...

2.Şahıs: böbēniz < bebeğiniz (13-6), alanız < halanız (20-7).

3.Şahıs:gūdeleni < gövdelerini, bubâları (1-11), ayakkapları < ayyakabılarını (31-13), uşakları (1-64), anaları (6-1).

İLGİ (AİTLİK) EKİ:

Aitlik eki olan -ki, yapım eki özelliği de taşımakla birlikte, çekim eklerinden sonra gelerek, iyelik eki gibi yardımcı ses alarak, aitlik gibi bir çeşit iyelik fonksiyonu taşıyarak çekim eki niteliğinde görülür. Ayrıca bölgemizde ünlü uyumuna uyarak, -kı şeklinde de görülür:

yaşındaki < yaşındaki (18-27), başımdaki < başımdaki (27-17), benimkini (1-21), öteki (8-4), úbrızdaki < Kıbrıs'taki (1-55), evdekilerine < evdekilere (18-31), şındaki (25-16), içindeki (25-28), evelki (28-5)...v.b.

SORU EKİ:

Soru ekleri, ismin soru şeklini ifade eden eklerdir. Yöremizdeki soru ekleri mı, mi, mu, mü şeklindedir:

sende vā mı yōsa? (27-11), küçük mü acap? (32-21), başın mı ārēri ? (1-118), bilir misin ? (3-4), taş mı isteyēsın ? (5-4)...

ZAMİRLER

Nesneleri temsil veya işaret suretiyle karşılayan ve ismin yerini tutan kelimelerdir. Zamirler, şahıs, soru, belirsizlik ve gösterme yoluyla varlıkların yerini tutarlar. Bölgemizdeki z amir türleri ve çekimleri şu şekildedir:

1-ŞAHIS ZAMİRLERİ:

Kişilerin yerine kullanılan zamirlerdir. Bölgemiz ağızlarındaki çekimleri şu şekildedir:

<u>Teklik</u>	<u>Çokluk</u>
ben (1-1)	biz (1-42)
sen (31-6)	siz (31-5)
o (37-13)	onlar (1-90)
	onnā (1-85)
	onnar (1-90)

Şahıs zamirlerinin genel çekim tablosu:

yalın hali / ilgi hali / yükleme hali / yönelme hali/ ayrılma hali/ bulunma hali/ eşitlik hali

ben	benim	beni	bana	benden	bende	bence
sen	senin	seni	sana	senden	sende	sence
o	onun	onu	ona	ondan	onda	onca
biz	bizim	bizi	bize	bizden	bizde	bizce
siz	sizin	sizi	size	sizden	sizde	sizce

onlar	onların	onları	onlara	onlardan	onlarda	onlarca
onnar	onnarın	onnarı	onnara	onnardan	onnarda	onnarca
onnā	onnān			onnādan	onnāda	onnāca

Şahıs zamirlerinin yalın veya çekim ekleri ile genişletilmiş olarak kullanılışları şu şekildedir: ona tāla aldı (1-44), benim ı evladım yok (13-70), onnādan ... aldılā (13-66), nişannadılā bizi (18-5)...v.b.

ŞAHIS ZAMİRLERİNİN EDATLARA BAĞLANMASI:

Bölgemizde de yazı dilimizde olduğu gibi, isimlerin doğrudan doğruya bağlandıkları “ile”, “için”, “gibi” edatlarına zamirler “ilgi hali” eki ile bağlanırlar:

onun gibi (12-23), onnar ı içi < onlar için (32-63), onnan < onun ile (4-8), senin gibi (29-25), bizim gibi (29-57)...v.b.

2-İŞARET ZAMİRLERİ:

Nesneleri işaret ederek, göstererek karşılayan kelimelerdir. Şahıs zamirlerinin çokluk şekillerinde olduğu gibi, işaret zamirlerinin çokluk şekillerinde de ilerleyici benzeşme yoluyla ses değişiklikleri olmuştur:

<u>Teklik</u>	<u>Çokluk</u>
bu (31-17)	bunlar bunnā (14-2) bunnar (20-2)
şu (8-8)	şunlar şunnar şunnā
o (31-26)	onlar onnar (1-28), onnā (9-15).

İşaret zamirlerinin genel çekim tablosu:

yalın hali / ilgi hali/ yükleme hali /yönelme hali/ ayrılma hali / bulunma hali / eşitlik hali						
bu	bunun	bunu	buna	bundan	bunda	bunca
şu	şunun	şunu	şuna	şundan	şunda	şunca
o	onun	onu	ona	ondan	onda	onca
bunlar	bunların	bunları	bunlara	bunlardan	bunlarda	bunlarca
bunnar	bunnarın	bunnarı	bunnara	bunnardan	bunnarda	bunnarca
bunnā	bunnān			bunnādan	bunnāda	bunnāca
şunlar	şunların	şunları	şunlara	şunlardan	şunlarda	şunlarca
şunnar	şunnarın	şunnarı	şunnara	şunnardan	şunnarda	şunnarca
şunnā	şunnān			şunnādan	şunnāda	şunnāca
onlar	onların	onları	onlara	onlardan	onlarda	onlarca
onnar	onnarın	onnarı	onnara	onnardan	onnarda	onnarca
onnā	onnān			onnādan	onnāda	onnāca

İşaret zamirleri yön eki almazlar. Fakat bölgemizde yön eki almış gibi görünen, aslı bu ara, şu ara, o ara kelimelerinin birleşmesinden doğan şu örnekler bulunmaktadır:

orda < o-ra-da (1-3), burda < bu-ra-da (1-87), şurda < şu-ara-da (22-32)...

İŞARET ZAMİRLERİNİN EDATLARA BAĞLANMASI:

Bölgemizde kullanılan işaret zamirlerinin edatlara bağlanması, şahıs zamirlerindeki gibidir. Bunlar da ile, için, gibi edatlarına genellikle “ilgi hali” eki ile bağlanır:

onun için < onun için (20-14)...v.b.

3-DÖNÜŞLÜLÜK ZAMİRLERİ:

Bölgemiz ağızlarında dönüşlülük zamiri, yazı dilimizde olduğu gibi “kendi” kelimesidir. Tek başına “asılı öz” anlamında kullanılır. İyelik eklerini alarak bütün şahısları karşılar.

Bölgemiz ağızlarında dönüşlülük zamirinin çekimini şu şekilde sıralayabiliriz:

TEKLİK:

1.Şahıs: kendim: ben kendim kaçmadım (14-46).

2.Şahıs: kendin: kendi kızını yollayērí (2-15).

3.Şahıs: kendisi: kendisi görmüş biyenmiş (1-86).

ÇOKLUK:

1.Şahıs: kendimiz

2.Şahıs: kendiniz

3.Şahıs: kendileri (32-13).

4-SORU ZAMİRLERİ:

Nesneleri soru şeklinde temsil eden, onların soru şeklindeki karşılıkları olan, soru halinde ifade eden, onları sormak için kullanılan zamirlerdir. İnsanlar için "kim, insan dışındaki canlı, cansız varlıklar için de "ne" soru zamiri kullanılır.

kim (1-22)	nē (27-15)
kimle	niye (1-49)
kimlere	neyle
kimin	ne içi (8-37)
neyin	nasıl (26-3)
nesi	neden
neyi	nerde
neyimiz	nelē
neyiniz	nerden
neleri	

Soru zamirlerinin kullanıldığı örnekler şu şekildedir:

bilmērím ŗimdi kim urdūnu (1-22), nē kesēsın (27-15), ne içi dūdūydū (18-37), niye úapalıymıŗım (1-51), kimlere gittin? (27-10), ne yīcen? (7-19), neye úoyācāsan (10-7), ne ölçēsın? (12-8)..v.b.

5-BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ:

Nesneleri belirsiz şekilde temsil eden zamirlerdir. Bölgemiz ağızlarında ve yazı dilimizde kullanılan belirsizlik zamirleri ŗunlardır:

biri (18-25), ep bile < hep birlikte (25-12), epsini < hepsini (1-35), öteki (5-2), kimsecik (1-12), kimse (29-18), erkiŗi < her kiŗi (1-11), bazısı, hepsi, kimi, bir

çoğu, her biri, bir çoğunuz, hiçbirimiz, gibi soru zamiri, belirsizlik sıfatları ve zarfların iyelik şekilleri belirsizlik zamiri gibi kullanılmaktadır.

Belirsizlik zamiri olarak kullanılan “şey” kelimesi, bölgemiz ağızlarında “şe” ve “je” şeklinde belirsizlik zamiri olarak kullanılmaktadır:

bi je almazdı (1-65), er şe (8-24), bi şe olduydu (18-18), adamın biri (37-11), birinde (bi keresinde) (1-4), iç biri (1-15), kızın biri (1-58), dölün biri (4-6), vaktin birinde (29-1), odanın birine (29-16), epsinin işi vā (26-16)...v.b.

SIFATLAR

Sıfatlar, vasıf ve belirtme isimleridir. Nesnelerin vasıflarının adları olan sıfatların bölgemiz ağızlarındaki görünümü şu şekildedir:

1.VASIFLANDIRMA SIFATLARI:

Nesnelerin vasıflarını (renk, biçim, durum vb.) bildiren sıfatlardır:

selvi (boylum) (23-18), oylum oylum (karanfil) (23-17), koca (tepsilere) (25-12), mavi (şelê) (1- 78), beyaz (tülbent) (27-4), acık (sinek ilacı) (27-8), küçük (ablam) (2-12), altın (ablam) (2-12), elvan çeşint (sandıklā) (2-19), kuru (üzüm) (2-19), kırmızı (sarık) (2-19), tuzlu (malay) (7-26), úırú (gün) (29-33), bayat (ekmek) (7-20), ince (odun) (25-27), eski (yazı) (18-32).ayrı (oda) (18-41), koca (ceviz) (18-3), orta (yer) (1-24), üs“üst” (yan) (30-15), pullu (dülbent) (30-1), tam (karar) (1-35), biraz (macın) (11-6), kesme (şekē) (11-5), saplı (süpürge) (15-9), açık (bi yēde) (32-47), tuzlu (malay) (7-26), kızgın (kurşun) (1-120), yavan (ekmek) (7-16), toz (büber) (7-20), kıpkırmızı (7-5), kuru (üzüm) (1-92)...v.b.

Bölgemiz ağızlarında, vasıflandırma bazan ikileme ile de yapılmaktadır.

2-BELİRTME SIFATLARI:

Nesneleri belirten sıfatlardır.Varlıkları işaret yoluyla yerlerini, sayılarını bildiren, durumlarını yarı belli biçimde ya da soru yoluyla belirterek gösteren sıfatlardır.

Dört şekilde gösterilir:

a)- İşaret sıfatları: Nesnelerin yerlerini işaret ederek belirten sıfatlardır.

bu gece (10-10), şu úadā küçük çocuk (8-8), o vakıt tarana kokusu vādı (7-8), u zaman da iç pinmediydi (27-26), öteki kızımı getirdim (6-13), bu sefē (3-6), şu sandī (29-22), o çocā (29-53), o adam (29-59)...v.b.

“Te” ve “bu” kelimeleri birleşerek, “tobu” işaret sıfatını oluşturmuştur:

tobu evler (27-28), tobu bileklēmle (18-15)...

b)- Sayı sıfatları: Nesneleri sayılarını bildirmek suretiyle bildiren kelimelerdir. Yöremizde kullanılan sayı sıfatları, yazı dilimizdeki şekilleri yanında, uğradığı ses olayları dolayısıyla çeşitlilik göstermektedir:

iki tarafına (1-8), dörd, aşkam < dört akşam (1-33), elli, üç sene (1-41), üç tene < üç tane (1-2), yedi sene (1-96), altı yüz lira (1-66), on ye’di yaşındaykene (1-1), altı (1-68), yedi (20-1), bi < bir (1-70), dokuz (1-83), on (4-23), ilk (1-21), bej < beş (1-1), bi yaşındaymışım (32-24), sekis tene (1-97)...v.b.

Sıra ve üleştirme sayı sıfatlarına ait örnekler şu şekildedir:

ikinci, üçüncü günü (11-9) (sıra sayı sıfatı).

birē birē < birer birer (25-33) (üleştirme sayı sıfatı).

c)- Soru sıfatları: Nesneleri soru halinde belirten sıfatlardır. Bölgemizdeki soru sıfatları ve örnekleri şu şekildedir:

kaç away (26-24), ne vakıt ekēsen (7-15), angi eve < hangi eve (8-21), angi kapıyı (29-30), nası tatlı < nasıl tatlı (3-15), angi beygir (33-23)...v.b.

ç)- Belirsizlik sıfatları: Nesnelerin dış vasıflarını, özellikle sayılarını, miktarını, belirsiz olarak bildiren kelimelerdir.

filan yer (13-60), bütün (1-13), er sene (1-27), er, avşam (1-64), bi saba < bir sabah (1-59), bi yeri gidemedim (27-28), bi gün görmedim (28-4), bi bā vā (29-5), iç, ısan görmedine (29-56)...v.b.

Sıfatlarda Küçültme:

-cık /-cik,-cuk /-cük:

ufacık (7-11), çıplacıkmış (4-7), yılcıcık (14-1), kesercik (24-6), küçücük (23-9), sıcacık (2-7), kısacık (23-10), acık < azıcık (27-37), bubacım < babacığım (2-5), yımşacık < yumuşacık (15-3).

-cāz /-cēz, -çāz /-çēz:

kışcāz < kızcağız (2-5), gelincāz < gelincağız (22-36), oncāzımın < oncağızımın (13-28).

ZARFLAR

Bir eylemin, bir sıfatın yada başka bir zarfın anlamını zaman, yer, ölçü, nitelik, soru kavramları bakımından etkileyen kelimelerdir. Zarflar, yer, zaman, hal, azlık-çokluk (miktar) ve soru zarfları olmak üzere beş çeşittir:

1. Yer, yön zarfları: Yer, yön ifade ederek fiilin yerini gösteren, çoğunun bünyesinde yön eki bulunan zarflardır:

geri (34-11), içeri (3-4), dışarı (1-28), buraya (1-91), beri (22-3), kâşı < karşı (33-30), aşşā (12-22), gerisin geriye (14-3), arkamsıra (30-27), öte yanda (33-22), avşamınayın geri dönēdik (30-3)...

2. Zaman Zarfları: Bir fiilin manasını zaman bakımından etkileyen zarflardır. Yöremiz ağızlarında zaman zarfının pek çok örneği bulunmaktadır:

sefē < sefer (3-6), iç < hiç (1-8), dūdūnda < doğduğunda (1-99), gece (1-11), ayla < hala (1-45), cümertesi < cumartesi (26-11), kalan (6-2), iki yaşında (1-89), önce (1-75), ep < hep (1-74), bi günü < bir gün (1-33), kimi (22-3), avşam < akşam (1-21), birinde (1-4), anca (33-30), emen < hemen (1-118), avşamdan < akşamdan (7-27), devrisi gün (22-38), dörd, aşkam (1-33), būn (12-1), evel (1-68), gene (1-117), ayla < hala (29-27), emen < hemen (29-42), önce (31-17), kışın (27-22), ūlen < öğlen (12-35), saba < sabah (27-5), avşamınayın (14-41)...

“Bu” işaret sıfatı ile “gün” kelimesi birleşerek “bugün” şeklinde zaman zarfı olarak kullanılmaktadır. Fakat hece kaynaşmasına uğramış olarak “būn” şeklinde de kullanılır:

būn bacān mı ārıldı? < bugün bacağına mı ağrıdı (12-1).

“öteki” işaret sıfatı ile “gün” kelimesi birleşerek “ötekigün” şeklinde zaman zarfı şeklinde kullanılmaktadır:

ötĀgünnē adanaya gitmişlē < öteki günler Adana’ya gitmişler (32-16).

3. Hal (Nasıllık- Nicelik) Zarfları: Fiilin anlamını hal, nasıllık ve nicelik yönlerinden etkileyen zarflardır. Yöremizde kullanılan hal zarfları şunlardır:

sarı (11-3), i < iyi (6-18), Āle < öyle (1-22), otlu (17-20), upuzun (12-7), birden (1-30), kutlu (17-19), karıştıra karıştıra (7-12), nö güzel < ne güzel (15-10), kıs kıs (4-19), dosdolay (12-17), sımsıkı (15-6), kara (1-76), ince ince (15-1), bi < bir kalktık (1-59), güzel (14-37), zorla (13-70), mutlu (29-64), tĀle < te öyle (1-20), açık (29-30), koşup (13-33), oturukça < oturarak (22-3), güle güle (26-30), sile sile (23-6), ayakça < ayakta (22-4), bile < birlikte (22-9), kat kat (25-27),

kocamanca (1-68), bükük (14-46), yeniden (14-6), yalnız (17-4), zorla (18-6), sade (14-17)...

4. Azlık-çokluk (miktar) Zarfları: Fiillerden, sıfatlardan yada diğer zarflardan önce gelerek, onların miktarlarını, derecelerini belirten zarflardır. Yöremiz ağzlarındaki örnekleri şunlardır:

çok (1-13), tam (34-27), acık < azıcık (7-3), iç < hiç (1-36), bi jeysiz < bir şeysiz (1-20), binde bir (30-3), iki sefē < iki sefer (1-69), ep < hep (3-16), kile kile (23-5), iş < hiç (1-20), biraz (25-31).

5. Soru Zarfları: Çoğunlukla fiilleri soru ilgisiyle etkileyen zarflardır. Yöremizdeki örnekleri şunlardır:

angisi < hangisi (33-3), nası < nasıl (10-8), nābem ne yapayım (4-2), nābacan < ne yapacaksın (21-7), nābesin < ne yapıyorsun (22-1), ne (6-4).

FİİLLER

FİİL YAPIM EKLERİ

1-FİİLDEN FİİL YAPAN EKLER

a) -ma/-me-: Olumlu fiillerden olumsuz fiiller yapar:

görmesin < gör-me- (1-2), durmadan < dur-ma- (6-2), olmayan < ol-ma- (1-72), bāmadı < bağır-ma dı (14-21), sıkmamış < sık-ma-mış (14-27)...

b) -n-: Genellikle dönüşlülük ve edilgenlik eki olarak, fiillerden yeni fiiller türetir. Bölgemizdeki örnek sayısı çoktur:

sevinirdi < sev-i-n- (8-2), bulunur < bul-u-n- (14-47), bakınmış < bak-ı-n- (4-16), dayanmış < daya-n- (6-4), sallanırız < salla-n- (1-30), gezinecen < gez-i-n- (22-6), giyindirdi < giy-i-n- (33-27)...

c) -l- : Edilgenlik ifade eden fiiller türetir:

pişirilir < pişir-i-l- (19-3), içilir < iç-i-l- (19-4), urulmuş < ur-u-l- (20-10), çarpıldı < çarp-ı-l- (20-10), ezildim < ez-i-l- (1-40).

ç) -ş-: Ortaklık ve oluş ifade eden işlek bir ektir.

kızıştı < kız-ı-ş- (34-5), pinişirdik < bin-i-ş- (11-10), yaraşır < yara-ş- (17-55), çekişirdik < çek-i-ş- (18-36), acışır < acı-ş- (12-48), ālaştılā < ağla-ş- (18-41), raslaşmış < rastla-ş- (29-28), dālışır < dağıl-ı-ş- (35-9),

d) -r-: Oldurma ve yaptırma ifade eden fiiller yapar:

pişirmişim < pişir- (18-38), kaçırdıkları < kaçır- (14-30), itirilē < itir-(19-11).

e) -t-, -d- : Fiillerden oldurma ve yaptırma ifade eden fiiller yapar:

eridirsın < eri-t- (1-119), āledelim < aġla-t- (17-8), uyutmamış < uyu-t- (9-11), beklediriz < bekle-t- (7-1), kaynadırız < kayna-t- (7-8), işidirsın < ekşi-t- (7-34), patladırıs < patla-t- (11-5), uzadır < uza-t- (12-7), ilaçladırısın < ilaçla-t- (12-35), çokaldırısın < çokal-t- (15-7), yassıldırısın < yassıl-t- (15-8), belledirmiş < belle-t- (20-8), oynadirmiş < oyna-t- (20-9),

f) -dır-/dir-, -dur-/dür-; -tır-/tir-, -tur-/tür-: -r- ve -t- gibi yaptırma ve oldurma ifade eden fiiller türetir.

doldurdum < dol-dur- (1-35), yaptırmadılā < yap-tır- (1-31), úaldırdı < kal-dır- (1-7), kandırmış < kan-dır- (4-21), çaldırmadılā < çal-dır- (1-80), dolandırmış < dolan-dır- (5-12), yedirmiş < ye-dir- (6-15), pindirike < bin-dir- (8-13), indirisin < in-dir- (10-9), sulandırısın < sulan-dır- (10-11), didiri < deġ-dir- (12-49), giydirdim < giy-dir- (13-27), kızardırdı < kızar-t- (32-15),

g) -dar-, -der-:İşlek olmayan bir yapım ekidir:

öldürelā < öl-dür- (20-15), söndürdüm < sön-dür- (22-34).

döndürmek örneğinde ise ekin düzleştiġi görölmektedir.

h) -ar-, -er-: Örnekleri sayılıdır:

çıkarsın < çık-ar-ır-sın (25-33).

i) -ala-, -ele-:

uvalama < ov-ala- (7-18), kuvalamış < kov-ala- (20-19)...

2-İSİMDEN FİİL YAPAN EKLER

a) -la-, -le-: Olma ve yapma ifade eden isimden fiil yapma ekidir:

bālā < bağ-la- (17-44), toplādılā < top-la- (18-1), paklālā < pak-la- (35-3), katlayıp < kat-la- (10-19), elletmesin < el-le- (16-7), kınalayē < kına-la- (2-16), pulladılā < pul-la- (1-24), başladı < baş-la- (1-27), azarlamamışımdır < azar-la- (1-85), sulamış < su-la- (2-8), yollarım < yol-la- (2-14), ilaçladırısın < ilaç-la- (12-35)...

b) -la-ş-/le-ş-:

uzlaştılā < uz-la-ş- (3-71), yerleşmişlē < yer-le-ş- (9-8), mektuplaştıydık < mektup-la-ş- (1-101), topluştılā < top-la-ş- (14-31), kararlaştırısın < karar-la-ş- (15-7), vedalaşır < veda-la-ş- (8-12),

c) -la-n-/-le-n-:

sulandırısın < su-la-n- (10-11), tasalanıp < tasa-la-n- (4-2), yaralanmış < yara-la-n- (32-12), topaklanır < topak-la-n- (7-17), toplanırka < top-la-n- (21-12), soluklan < soluk-la-n- (29-39), pullanırdı < pul-la-n- (33-9), başlanır < baş-la-n- (35-6), allanır < al-la-n- (36-4).

d) -ar-,-er-:

kızarana < kız-ar- (7-12), nemermiş < nem-er , yaşardı < yaş-ar...

e) -al-, -el-: Genellikle sıfatlardan fiil yapar:

çoúalsın < çok-al- (15-5), düz-el-, az-al- ...

f) -a-, -e-: Olma veya yapma ifade eden filleri yapar:

oynadırmış < oyn-a- (20-9)...

ŞAHIS EKLERİ

Şahıs ekleri şekil ve zaman kalıbına dökülmüş hareketin şahsa bağlanması için kullanılan eklerdir. Çekimli fiillerde hareketi yapan veya olan şahsı ifade eden eklerdir.Üç tip şahıs eki bulunmaktadır:

a) Birinci tip (zamir kökenli) şahıs ekleri:

Yazı dilimizde, görülen geçmiş zaman, şart ve emir dışındaki çekimlerde kullanılan, aslında şahıs zamiri iken zamanla ekleşerek bugünkü duruma gelmiş olan şahıs ekleridir. Yani şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman ve öğrenilen geçmiş zaman, istek, gereklilik çekimlerinde kullanılan eklerdir:

TEKLİK:

1.şahıs: -ım, -im, -um, -üm

2.şahıs: -sın,-sin, -sun, -sün

3.şahıs: Eksiz

ÇOKLUK:

1.şahıs: -ız, -iz, -uz, -üz /-sız,-siz

2.şahıs: -sınız, -siniz, -sunuz, -sünüz

-nız, -niz, -nuz, -nüz

3.şahıs: -lar, -ler; -lā,-lē

Kullanılışları:

Teklik :

1.şahıs: götürüm < götür-ü-r-üm (8-3), düvecem < döv-ecek-im (13-30), sevërim < seviyorum (1-54), götürecem < götüreceğim (6-7)...

2.şahıs: örtësin < ört-e-r-sin (1-119), úaycan < kay-acak-sın (10-7), pişirisin < pişirirsın (7-13), bırakırsın (10-3)...

3.şahıs: yidirmiş < yedir-miş (6-11), deyē < di-yor (2-7), didiri < değdirir (12-49), getiri < getirir (13-46)...

Çokluk:

1.şahıs: asarıs < as-a-r-ız (1-9), arayērız < arıyoruz (1-60), gideriz (13-47), yakarıs (21-13), yapacaz < yapacağız (26-5)...

2.şahıs: çalmaycānız < çalmayacaksınız (1-81), oúudacānız < okutacaksınız (13-34), bilē misiniz? < biliyor musunuz? (31-5)...

3.şahıs: kalmıřlā < kalmışlar (1-93), verēcēmiřlē < verecekmişler (1-93)...

b) İkinci tip (iyelik kökenli) şahıs ekleri: Aslında iyelik kökenli olup, zamanla fiil şahıs eki haline gelmiş olan ve görülen geçmiş zaman ve şart çekimlerinde kullanılan eklerdir.Bu ekler şunlardır:

TEKLİK:

ÇOKLUK:

1.şahıs: -m

1.şahıs: -k, -ú

2.şahıs: -n

2.şahıs: -nız, nız, -nuz, -nüz

3.şahıs: eksiz

3.şahıs: -lar, -ler, -lā, -lē

Kullanılışları:

Teklik:

1.şahıs: gittim (1-19), kopādım < kopardım (1-106), aldım (34-25)...

2.şahıs: suvāsan < sıvarsan (2-17), ayırdın (7-34), pişirdin (22-31)...

3.şahıs: kaldı (1-9), yakalāsa < yakalarsa (1-102), geldi (22-32)...

Çokluk:

1.şahıs: vādık < vardık (33-30), sevindik (25-4), yidik < yedik (26-5)...

2.şahıs: aldınız (18-13), yidiniz, geldiniz...

3.şahıs: koymadılā < koymadılar (18-30), iniřtilē < iniştiler (14-10), aldılā < aldılar (30-24), dedilē < dediler (32-25), bařladılā (32-35)...

c) Üçüncü tip (emir) şahıs ekleri: Üçüncü tipteki şahıs ekleri olarak da emir ekleri gösterilmektedir. Emir ekleri aslında şekil ekleridir. Fakat emirde her şahsın ayrı bir şekil eki olduğu için o şekil ekleri aynı zamanda şahıs da ifade eder.Yani zamir ve iyelik kökenli şahıs eklerinin yanında üçüncü tip şahıs ekleri, emir şahıs ekleridir.

ŞEKİL VE ZAMAN EKLERİ

Fiil kök veya gövdesinin karşıladığı hareketi şekle ve zamana bağlayan eklerdir. Bu ekler şekil ve zaman ifade ederler. Nesnelerin yaptıkları hareketler iki çeşittir: ortaya çıkan veya çıkacak olan hareket, ortaya çıkması tasarlanan hareket. Bir kısım fiil şekilleri ortaya çıkan veya çıkacak olan bir hareketi bildiren fiil şekillerine “bildirme kipleri” denir. Fiil şekillerinin tasarlanan bir hareketi ifade eden kısmına ise “tasarlama kipleri” denir.

A. Bildirme (Haber) kipleri:

Şekil olarak haber veya bildirme, zaman olarak ise geniş, şimdiki, bilinen geçmiş, öğrenilen geçmiş ve gelecek zaman olmak üzere beş zamanı ifade ederler.

GENİŞ ZAMAN EKLERİ:

Bu ekler şekil olarak bildirme, zaman olarak da geniş zamanı ifade ederler:

TEKLİK: 1.Şahıs: -r-ım / -r-im / -r-um / -rüm / -ar-ım / -er-im /

-ır-ım / -ir-im / -ur-um / -ür-üm

2.Şahıs: -r-sın / -r-sin / -r-sun / -ar-sın / -er-sin /

-ısın / -isin / -usun / -üsün / -āsın / -ēsın

3.Şahıs: -r / -ar / -er / -ā / -ē / -rlā / -ı / -i / -u / -ü

ÇOKLUK: 1.Şahıs: -ar-ız / -er-iz / -ız / -iz / -rız / -rüz / -uruz / -ürüz

2.Şahıs: Eksiz olarak, şahıs eki şeklindedir.

3.Şahıs: -ar-lar / -er-ler / -ā-lā / -ē-lē / -i-lē / -u-lā

Kullanılışları:

TEKLİK-1.Şahıs:

deblek türküsü çalarım (1-26), götürüm < götür-ür-üm (8-3), suvarım (2-19), yollarım (2-13), severim (1-51), yaparım (26-18), tararım (27-5), çalarım (1-26), yazarım (1-100), bakarım (1-114)...

Olumsuzu: barışmam (1-63), bilmem (1-6), istemem (5-5).

2.Şahıs:

kararlaştırısın < karalaştırırsın (15-7), elēsın < elersin (10-1), örtēsın < örtersin (1-119), eşkidirsın < ekşitirsın (7-34), çekēsın < çekersin (10-1), pişirısın < pişirirsın (7-13), elēsın < elersin (10-1), sarısın < sararsın (10-3)...

3.Şahıs:

acışır (12-48), çatar (17-45), pinē < biner (27-14), uyunur (7-1), dolduru⁴⁹ < doldurur (10-13), bāşlanır < bağışlanır (35-6), yinilir (19-4), bölünür (15-5), duru < durur (7-5), işir < ekşir (10-5), tatlanır (10-12)...

ÇOKLUK:1.Şahıs:

asaris < asarız (1-9), ıriz < eğiririz (11-2), úoruz < koyarız (1-29), kırız < kırarız (7-23), kuruyduk < kurardık (1-29), dikeriz (24-1), düzeriz (11-3), geliriz (13-60), düveriz < döveriz (13-65)...

2.Şahıs:

yapāsınız < yaparsınız (metin dışı derleme).

3.Şahıs:

bırakırlā < bırakırlar (1-23), sevēlē < severler (1-86), örtelē < örterler (1-22), dolaşırlā < dolaşırlar (19-19), yirlē < yerler (19-27)...

ŞİMDİKİ ZAMAN

Şimdiki zaman eki de hem şekil, hem zaman ifade eden eklerden biridir.Belirli bir zamanı gösteren kesin bir bildirme ekidir:

Şimdiki zaman ekinin (-yor) bölgemiz ağızlarındaki genel görünümü, yazı dilimizden farklılıklar göstermektedir:

TEKLİK:1.Şahıs: -yom / -ēm / -ērim /-Ārüm /-ōrum

2.Şahıs: -yon / -ēn / -ēsın /ēsín

3.Şahıs: -ē / -ēri / ērí

ÇOKLUK: 1.Şahıs: -ēz /-ērız /-ēríz

2.Şahıs: -ēsınız /-ēniz

3.Şahıs: -ēle /-ēla

Kullanılışları:

TEKLİK-1.Şahıs:

yapēрім < yapıyorum (1-6), sevērim < seviyorum (1-54), bilmerім < bilmiyorum (1-22), sülemērim < söylemiyorum (13-9), çekişmĀrüm⁵⁰ < çekişmiyorum (18-8), atırlēmērim < hatırlamıyorum (18-18), yatērim < yatıyorum (22-9).

2.Şahıs:

⁴⁹ krş.: EİA: soru < sorar (36-99), veri < verir (5-35).

⁵⁰ krş.: EİA: güvenĀrüm < güveniyorum (27-145).

unudēsın < unutuluyorsun (18-11), gelēn < geliyorsun (metin dışı derleme),
nābēsín < ne yapıyorsun (22-1).

3.Şahıs:

deyē < diyor (2-7), arayēri < arıyor (29-27), dürtükleyēr < dürtüklüyor (14-33), uyuyēri < uyuyor (1-11), süleyēri < söylüyor (2-13), oynayēri < oynuyor (33-8),
ederi < ediyor (1-55), geleri < geliyor (2-12), görünmēri < görünmüyor (22-16).

ÇOKLUK:1.Şahıs:

arayēríz < arıyoruz (1-60), bekleyēríz < bekliyoruz (1-110), gelēz < geliyoruz (metin dışı derleme).

2.Şahıs:

nābēniz < ne yapıyorsunuz (metin dışı derleme).

3.Şahıs:

oturēlé < oturuyorlar (1-88), gelēlā < geliyorlar (18-28), yapelā < yapıyorlar (3-11), gelemēlā < gelemiyorlar (22-26).

GÖRÜLEN GEÇMİŞ ZAMAN

Şekil bakımından bildirme, zaman bakımından bilinen ya da görülen geçmiş zamanı ifade eden bu ek, bölgemiz ağızlarında genellikle -dı /-di, -du /-dü şeklinde kullanılır:

TEKLİK:1.Şahıs: -dı-m / -di-m, -du-m / -dü-m

-tı-m / -ti-m, -tu-m / -tü-m

2.Şahıs: -dı-n / -di-n, -du-n / -dü-n

-tı-n / -ti-n, -tu-n / -tü-n

3.Şahıs: -dı / -di, -du / -dü

-tı / -ti, -tu / -tü

ÇOKLUK:1.Şahıs: -dı-k / -di-k, -du-k / -dü-k

-tı-k / -ti-k, -tu-k / -tü-k

2.Şahıs: -dı-nız / -di-niz, -du-nuz / -dü-nüz

-tı-nız / -ti-niz, -tu-nuz / -tü-nüz

3.Şahıs: -dı-lar, -dı-lā, -di-lē

-tı-lar, -tı-lā, -ti-lē

Kullanılışları:

TEKLİK 1.şahıs:

attım (1-35), annattım (1-66), yapıştırdım (1-107), kızdım (1-39), çektim (1-39), çürüttüm (23-7), dedim (1-7), getirdim (1-35), gittim (1-19), azırladım (16-7), kopādım < kopardım (1-106), yıkadım (1-3), ürendim < öğrendim (1-32),

2.şahıs:

gittin (22-8), pişirdin (22-31), kaynattın mı? (26-22), aldın (37-13), ayırdın (7-34), yirdin < yerdin (25-24), geldin (32-31)...

3.şahıs:

kaçırdı (14-2), sūlendi < söylendi (14-7), bozuldu (1-44), sarıldı (1-51), oturdu (1-49), başladı (1-27), bārmadı < bağırmadı (14-21), öldü (1-7), döktü (1-6), kaldı (1-9), oldu (1-18), yattı (1-33), kaldırdı (1-7), almadı (1-34)...

ÇOKLUK 1.şahıs:

vādık < vardık (33-30), barışmadık (1-59), nişannadık (26-2), geldik (9-2), demedik (13-4), bulamadık (13-15), kittedik < kilitledik (13-25)...

2.şahıs:

aldınız (18-13), nēdeydiniz? (metin dışı derleme).

3.şahıs:

toplaştılā < toplaştılar (14-31), sardılā < sardılar (1-80), getirdilē < getirdiler (1-73), geldilē (1-21), koymadılā (18-30), iniştılē (14-10), ālaştılā (18-41), pulladılā (1-24), aldılā (1-43)...

ÖĞRENİLEN GEÇMİŞ ZAMAN

Şekil olarak bildirme, zaman olarak da duyulan, öğrenilen geçmiş zamanı ifade eden kip ekidir. Zamir kökenli şahıs ekleriyle çekilen bu ek -mı, -miş, -muş, -müş şeklindedir.⁵¹ Genel durumu ise şu şekildedir:

TEKLİK:1.Şahıs: -mı-ım /-miş-im, -muş-um /-müş-üm

2.Şahıs: -mı-sın /-miş-sin, -muş-sun /-müş-sün

-mı-ın /-miş-in, -muş-un / -müş-ün

3.Şahıs: -mı / -miş, -muş /-müş

ÇOKLUK:1.Şahıs: -mı-ız /-miş-iz, -muş-uz /-müş-üz, -mı-ık /-miş-ik

2.Şahıs: -mı-sınız /-miş-siniz, -muş-sunuz /-müş-sünüz

-mı-ınız /-miş-iniz, -muş-unuz /-müş-ünüz

3.Şahıs: -mı-lar /-miş-ler, -muş-lar /-müş-ler

⁵¹ bkz: DTYA: bu ekin -j'li şekli ile de karşılaştırılır: almıj, gelmiyomuj gibi.

-miş-lâ /-miş-lê, -muş-lâ /-müş-lê

Kullanılışları:

TEKLİK:1.Şahıs:

pişirmişim (18-38), bellemişim (1-101) alışmamışım (22-12), satmışım (30-10), gitmişim (31-19), bi yaşıdaymışım (32-14), kapalıymışım (1-50), olmuşum (12-6)...

2.şahıs:

uyurmuşsun (22-29), nişannamışın (26-1), yazılmışın (23-16)...

3.şahıs:

yidirmiş < yedirmiş (6-11), görmüş (1-86), kertmiş (1-16), çekmemiş (1-15), raslamış (29-13), alamamış (6-4), úorúmuş (3-4), görmüş (29-31).

ÇOKLUK 1.şahıs:

kalmışız (1-98), yapmışız, gelmişik vb...

2.şahıs:

almışınız, gitmişiniz, çıkmışınız, görmüşünüz vb...

3.şahıs:

úalmışlâ (1-93), gömmüşlê (1-109), biyenmemişlê (1-94), görmemişlê (1-47), yapmışlâ (29-11), gitmişlê (29-18), çıkāmışlâ (29-25), yaşamışlâ (29-54).

GELECEK ZAMAN

Şekil olarak bildirme, zaman olarak da gelecek zamanı ifade eder. Bölgemiz ağızlarında -acak, -ecek şekillerinin yanında farklı şekilleri de kullanılır:

TEKLİK:1.Şahıs:-ece-m, -aca-m, -ce-m, -ca-m

-ça-m, -çe-m

2.Şahıs: -ece-n, -aca-n, -ce-n, -ca-n

-çe-n, -ça-n

3.Şahıs: -ece-k, -aca-k, -ce-k, -ca-k

-ça-k, -çe-k

ÇOKLUK:1.Şahıs: -ece-z, -aca-z, -ce-z, -ca-z

-ça-z, -çe-z

2.Şahıs: -ecē-niz, -acā-nız, -cē-niz, -cā-nız

-çā-nız, -çē-niz

3.Şahıs: -ecek-ler, -acak-lar, -cek-ler, -cak-lar

-çek-ler, -çak-lar, -y-cek-ler, -y-cak-lar
 -ecek-lē, -acak-lā, -cek-lē, -cak-lā
 -çek-lē, -çak-lā

Kullanılışları:

TEKLİK:1.Şahıs:

düvecem < döveceğim (13-30), geçecem (14-26), kaynaççam < kaynatacağım (26-23), öldürecem (14-25), götürecem < götüreceğim (6-7), gidecem (27-11), görecem (14-30), dinneycem (14-30), irecem (4-8)...

2.şahıs:

kaycan < kayacaksın (10-7), nabacan < ne yapacaksın (21-7), uçurmaycan < uçurmayacaksın (4-20), verecen < vereceksin (14-51), gelmeycen, okuycan vb...

3.şahıs:

arşinnaycak < arşınlayacak (4-14), dişecek < değışecek (13-12), görmeycek < görmeyecek (8-10), erişcek < erişecek (15-11), olmaycak < olmayacak (37-4)...

ÇOKLUK 1.şahıs:

nābacaz < ne yapacağız (12-32), yîcez < yiyeceğiz (18-81), suvaycaz < sıvayacağız (32-30), okuycaz, aççaz, uyuycaz, verecez, saççaz vb...

2.şahıs:

çalmaycânız < çalmayacaksınız (1-80), gelcēniz, okuycânız, alcânız, yapçânız, gitçēniz, bakmaycânız vb...

3.şahıs:

verecēmişlē < verecekmişler (1-93), isteyceklē, geleceklē, bakmaycaklā, alcaklar, yîcekler, uyuycaklā, düvecekler, görmeyceklē vb...

Gelecek zaman eklerinin, bölgemiz ağızlarında dikkati çeken özelliklerini şu şekilde gösterebiliriz:

a) Hemen hemen bütün şahısların çekiminde, hece kaynaşmasına ve hece yutumuna uğramış şekiller görülmektedir.

b) Teklik ve çokluk çekimlerinin bazılarında, -acak,-ecek ekinden önce y ünsüzünün türediğı görülmektedir.

c) 3. çokluk şahısların çekiminde, -lar, -ler ekinin sonundaki r ünsüzü düşmektedir.

B. Dilek (Tasarlama) kipleri:

Zaman ifadesi olmayan, sadece şekil ifadesi olan, tasarlanan fiil kipleridir. Gerçek olmayan, gerçekleşmesi için dilekte bulunulan, tasarlanan fiil kalıplarıdır:

EMİR EKLERİ:

Sadece şekil eki olan ve zaman göstermeyen emir eklerinin örnekleri bölgemizde pek sık değildir:

TEKLİK:1.Şahıs:Emrin birinci tekil şahsı istekle karşılanmaktadır:

-ayım /-eyim, -ām /-ēm, -ım / -im

2.Şahıs: Fiil kökleri ile kurulmaktadır.Ayrı bir eki yoktur.

3.Şahıs: -sın /-sin, -sun /-sün

ÇOKLUK:1.Şahıs: -alım /-elim

2.Şahıs: -ın /-in, -un /-ün

3.Şahıs: -sın-lar /-sin-ler, -sun-lar /-sün-ler

-sın-nā /-sin-nē, -sun-nā /-sün-nē

-sın-lā /-sün-lē, -sun-lā /-sün-lē

Kullanılışı:

TEKLİK:1.Şahıs:

götürēm < götürëyim (2-5), annadēm < anlatayım (7-34), sayēm < sayayım (2-5), sūleyem < söyleyeyim, bakēm < bakayım vb..

2.Şahıs:

vē < ver (29-34), ko < koy (13-9), geti < getir (27-15), du < dur (27-6).

3.Şahıs:

kırılısın (4-16), güzlesin (32-2), görmesin (1-2), kaybelmesin (35-7).

ÇOKLUK:1.Şahıs:

gidelim (14-36), bakalım (1-50), öldürmeylim < öldürmeyelim (29-48), ayıklayalım < ayıklayalım (25-18), bırakalım (29-48).

2.Şahıs:

gelin (14-4), isteyin (14-4), delin (4-4).

3.Şahıs:

bıraksınnā (36-18), gēsinnē (36-18), āsınnā (22-39), azır,etsinnē (32-14), beklesinnē (32-14), yisinnē (32-41), getirsiinnē, yapsınnā, görsünlē, taksınlā...v.b.

İSTEK EKİ

Sadece şekil eki olan ve tasarlama ifade eden bu ek fiilin istek çekimini yapar. Bölgemiz ağızlarında fazla kullanılmayan bir ektir.

TEKLİK:1.Şahıs: -a-m /-e-m

2.Şahıs: -a-sın /-e-sin

3.Şahıs: -a /-e

ÇOKLUK:1.Şahıs: -a-k /-e-k

2.Şahıs: -a-sınız /-e-siniz

3.Şahıs: -a-lar /-e-ler

Kullanışı: Yazı dilinde de az kullanılan bu ekin çekimi, metinlerimizde de nazardır.Çünkü istek eki yerine genellikle emir, bazen de şart eki getirilmektedir.

ŞART EKİ

Sadece fiilin şart çekimini yapan bu ek bölgemizde de yazı dilimizdeki gibi -sa, -se şeklindedir.

TEKLİK:1.Şahıs: -sa-m /-se-m

sıkāsam (14-27), yapsam (22-5), nāptıysam (34-21), düvēsem (13-55), desem (18-34), yisem (29-6), gidēsem (31-23)...v.b.

2.Şahıs: -sa-n /-se-n

suvāsan < sıvarsan (2-17), oynāsan (5-8), úorsan (13-9), bulsan (13-62), úassan (21-11), sulāsan (2-8), ekēsen (7-15), düvebilirsən (31-21)...v.b.

3.Şahıs: -sa /-se

yakalāsa < yakalarsa (1-102), çalsa (1-81), çārmasa (32-55), inecēse (8-21).

ÇOKLUK:1.Şahıs: -sa-k /-se-k

alamaycāsak (11-2), gelsek, baksak, götürsek...v.b.

2.Şahıs: -sa-nız /-se-niz

istēseniz (34-5), gelseniz, gitseniz ...v.b.

3.Şahıs: -sa-lar /-se-ler, -sa-lā /-se-lē

aldıysalā (34-11), tutāsalā (36-17), dursalā (1-93), yapsalā (26-16), yalvāsalā (30-28), úassalā (32-13)...

GEREKLİLİK EKİ:

Sadece şekil eki olan gereklilik eki, fiilin gereklilik çekimini yapar. Bölgemiz ağızlarında -meli, -malı şeklinde gösterilen gereklilik anlatımı, bazı örneklerde “gerek” kelimesiyle gösterilmiştir:

ben mi yisem gerek, komşulara mı vësem gerek < ben mi yemeliyim, komşulara mı vermeliyim ? (29-6).

EK FİİL

(Cevher Fiili)

İsim soyunda olan her türlü kelimenin fiilleştirilmesinde, yazı dilimizde olduğu gibi bölgemiz ağızlarında da i- yardımcı fiili kullanılmıştır.

Türkçenin ana yardımcı fiili ola ve cevher fiili de denilen i- fiilinin bugün, geniş veya şimdiki zaman, bilinen geçmiş zaman, duyulan geçmiş zaman ve şart çekimi olmak üzere dört çekimi vardır:

1-Geniş veya şimdiki zaman:

Bu zamanın teklik ve çokluk üçüncü şahıslarında, bildirme eki olarak bilinen -dır /-dir eki genellikle düşme eğilimi göstermiştir:

kertmesiyiz (1-16), yannızım < yanzıyım (27-40), vâdır (37-5), akranındır (32-22)...

2-Görülen geçmiş zaman:

Ek fiilin bilinen geçmiş zaman çekimine ait örnekler şu şekildedir:

nişannılıydı < nişanlı idi (14-43), örtülüydü < örtülü idi (1-19), ocaydı < hocaydı (18-17), üsüzdü < öksüz idi (1-77), memnundum < memnun idim (1-41), güleşçiydi < güreşçiydi (33-1), güzeldi < güzel idi (1-79), kuruydu < kuru idi (1-79).

3-Öğrenilen geçmiş zaman:

kapalıymışım < kapalı imişim (1-50), vâmış < var imiş (1-90), yokmuş < yok imiş (1-72), güzelmiş < güzel imiş (1-95), yaşındaymış < yaşında imiş (1-90)...

4-Şart çekimi:

yōsa < yok ise (26-24), evdeysen < evde isen (20-14), dilse değil ise (12-3).

i- ek fiilinin basit ve birleşik çekimlerine ait örneklerde şu özellikler dikkati çekmektedir:

1. Sonu ünlü ile biten kelimelere ulanırken, araya bir yardımcı y ünsüzü girer.

2. Kalınlık-incelik ve düzlük yuvarlaklık uyumlarına uyduğunu veya uyma eğiliminde olduğu görülmektedir.

3. Şahısların olumsuz çekimi dil < değil kelimesi ile yapılır:

asta dil < hasta değil (13-21), ì dilmış < iyi değilmiş (6-8).

i-ken:

Bölgemiz ağızlarında, i- ek fiili ile kurulan ve yazı dilimizde ünlü uyumunun dışında kalan “i-ken” zarf fiilinin ekleşmiş ve ayrı olarak kullanılan şekilleri de (-ke, -ka, -kene, -keydi) dikkati çeker:

oturuşurkeydi < oturur iken (31-6), karılākeydin (14-8), düvēke < döver iken (13-31), çocukka < çocuk iken (13-34), toplanırka < toplanır iken (21-12).

SORU EKİ:

Fiil çekim eklerinden biri olan ve fiilleri soru şekline sokan soru ekleri isim ve fiillerde aynıdır. Bölgemiz ağızlarındaki soru ekine ait örnekler şu şekildedir:

sevinilmez mi iç? (25-5), annaşabilē misiniz? (26-3), çalışē mi tā? (32-42), ayrı mı yiyēsin? (32-54), toktura gitmē misin? (22-20).

SIFAT-FİİLLER⁵²

(Participle)

Sıfat - fiil, hareket ve zaman ifade eden, fakat isim gibi kullanılan, nesnelerin hareket vasfını karşılayan fiil şekilleridir. Sıfat fil eklerinin asıl ekleriyle ve bazı fonetik değişikliğe uğramış şekilleriyle tespit ettiğimiz örnekleri şu şekildedir:

-maz /-mez:

yörüyemez < yürüyemez adam (13-27)...

-an /-en:

giden bubacīm (2-4), āran yer (12-2), kaynayan su (10-2), kusan taş (16-22), namaz kılan gelin (18-10)...

-dık /-dik /-duk /-dük:

evlendikleri avşam(3-12), aldıkları öteberiler (34-8)...

-mış /-miş, -muş /-müş:

okumuş yazmış adam (3-8).

-acak /-ecek:⁵³

giyēcek öteberi (1-67), yicek,öteberiler (34-22)...

⁵² bkz. daha geniş bilgi için: Ahad Üstüner, Anadolu Ağızlarında Sıfat-Fiil Ekleri, TDK.Yay. Ankara 2000.

⁵³ krş.: KBTAÜA: -cek: biçilçek (çayır) s. 133

ZARF FİİLLER

(Gerundium)

Hareket hali ifade eden fiil şekilleri olan zarf fiiller, fiillerin zarf şekilleridir. isim gibi kullanılmazlar, isim çekim eklerini almazlar. Zarf fiil eklerinin bölgemizdeki şekilleri şu şekildedir:

-a /-e:

Bu ekler genellikle ikileme yaparken kullanılır:

çevire çevire (10-19), üfleye üfleye (7-24), karıştırı karıştırı (21-14), güle güle (26-30), dürtē dürtē < dürtür dürtür (33-7).

-ı /-i,-u /-ü:

Kelimenin sonundaki p ünsüzü düşmüş şekilde kullanıldığı görülür:

çıkarı < çıkarıp (7-5), götürü < götürüp (13-31).

-ınca /-ince,-unca /-ünce:

'gelince (1-79), sıkışınca (30-15), kalmayınca (22-21), alınca (23-11), 'vēmeyince (14-5), 'ışiyince < ekşiyince (7-1), bulamayınca (20-23)...

-kaydı /-keydi; -keydin /-kaydın:

dēkeydi < derken (5-6), dikēkeydi < dikerken (3-2), getirikeydi < getirirken (6-3), karıştırıkeydin < karıştırırken (7-6), uvalākeydin < ovalarken (7-17), atākeydi < atarken (12-10), gidēkeydin < giderken (2-6), evdeykeydin < evdeyken (1-31), okurkaydın, evlenirkeydin vb...

-ka /-ke:

gidēke gidēke < giderken giderken (29-13), askerdeyke < askerdeken (1-75), düvēke < döverken (13-31), uyurka, oturuka vb...

-ynen,-ynan;-nen /-nan:⁵⁴

geldiynen < geldiğinde (23-13), gittinen < gittiğinde (1-116).

-madan /-meden:

görmeden (19-10), seslenmeden (32-37), iç durmadan (6-2), iç yatmadan (13-63), ben dūmadan (20-11), yanmadan (20-24), evleri aramadan (22-30), sormadan (34-13), bi yeri bakmadan (12-19)...v.b.

-ıp /-ip:

⁵⁴ krş: KBTAÜA:-dinan eki s. 134

deyip deyip (14-33), kesip (6-15), götürüp (2-2), gelip (22-39), açıp (29-15), alıp (29-15), bırakıp (29-50), gidip (36-1), tasalanıp (4-2), katlayıp katlayıp (10-18)...

-neyin:⁵⁵

evlendineyin “evlendiğinde”(1-32), kestineyin “kesince”(12-15), tükürdünayin < tükürünce (12-37), didineyin < değdiğinde (12-40), esnedineyin (12-40), asta olduneyin (12-16), kuruduneyin (11-3), yapıştuneyin (12-3), okuduneyin vb...

-elek /-lek:⁵⁶

gülüşelek < gülüşerek (25-2), deyelek < diyerek (13-52), yörülelele < yürüyerek 1-60), süvelek, yiyelek vb...

-dikçe /-dikçen:

öptükçen < öptükten (19-17), yidikçen < yedikten (19-18)...

-yla: = arak

koşuyla “koşarak” (12-11).

EDATLAR⁵⁷

Arapça bir kelime olan edat “alet” ve “vasıta” demektir. dilbilgisi unsuru olarak da “tek başlarına anlamları olmayıp, cümledeki diğer kelime ve kelime gurupları arasında çeşitli münasebetler kurmaya yarayan vasıta sözlerdir”.

Yöremiz ağızlarında kullanılan edatlar görevlerine göre şunlardır:

1- Ünlem Edatları: His ve heyecanları; sevinç, üzüntü, ızdırıp, nefret, coşkunluk gibi ruh hallerini, tabiat seslerini, hitapları, onay, red, sorma, gösterme gibi beyan şekillerini ifade eder. Kendi içinde ünlemler, seslenme edatları, sorma edatları, gösterme edatları ve cevap edatları olarak beşe ayrılırlar:

a) Ünlemler: Bir duyguyu bir düşüncüyü anlatan veya bir tabiat sesini yansıtan kelimelerdir.

‘ah bu ayrılın derdi (17-5), ‘vay başımıza gelennē (14-42), ay, öldü yē (1-7), of (6-4), ā bi de bakmışkine (29-58), evva mare (22-20)...

b) Seslenme edatları:Yalnız seslenme ve hitap için kullanılan edatlardır.

bé kızım ,evel tā başkaydı (8-23).

⁵⁵ krş.: GBAA: butdutayın < buldulayın < bulunca 50-90.

⁵⁶ krş.: KBTAÜA: -elek eki: konuşalık s. 136

⁵⁷bkz: T.Gencan, Dilbilgisi, İstanbul, 1971, s.357: “ilgeç” olarak adlandırmıştır.

nābēsın mare elmas, ì misin ?(22-1).

kıymetini bilmezdi bire yavrum (28-6).

nē yıktınız be kuzum (32-70).

c) Sorma edatları:

ani bakēm bakalım (4-12), ne içi (18-37), acap (32-21), uşakları var_ a (1-86), ani benim úocă_alam vādı (9-1).

ç) Gösterme edatları:

tĀlĕ < te öyle (15-8), te (13-58), töble < te böyle (4-10), işte (1-93), tōna < te ona (13-33), tōrda < te orda (13-31).

d) Cevap Edatları: Kabul ve red ifade eden edatlardır.

eye < evet (26-2), ösun, hē, tamam (18-32), yok, oldu, elbet, olur, olmaz vb...

2-Bağlama Edatları: Cümleleri veya cümle içinde kelimeleri ve kelime guruplarını yan mana bakımından, veya şekil olarak birbirine bağlayan kelimelerdir. Bağlama edatlarının bölgemizdeki başlıca şekilleri şunlardır:

a) Sıralama Edatları:

Arka arkaya gelerek şekil ve anlam ilgisi içinde olan dil birliklerini “ve” anlamıyla bağlayan ve sıralayan edatlardır.

benne akran (14-12), aydınnılāla (9-13), kaynanamlan (13-43).

b) Denkleştirme edatları:

Bunlar birbirine denk olan, birbirinin yerini tutabilecek olan dil birliklerini sağlayan edatlardır:

yavut işi korsun (7-18), yavıt kavurusun (21-8).

c) Karşılaştırma edatları:

Karşılaştırılan iki veya daha çok unsuru birbirine bağlayan edatlardır:

ne.....ne; ne davıl vā, ne zurna (1-20), ne suvarım ne görüm (2-19).

ç) Cümle başı Edatları:

Bunlar şekil ve anlam bakımından birbiriyle ilgili olan cümleleri birbirine bağlayan edatlardır:

ama dış yanda çalādı (36-15), mesala (33-13), erāl < herhalde (1-22), albūsem < halbuki (13-48), yani (22-41), aman (26-22), ele < hele (27-31), amma da(18-11), eger almaycāsak (11-2), gerçi evelki isannā ep_Āleymiş (34-22),

d) Sona gelen edatlar:

Sona gelen edatlar, kelimelerin veya diğer dil birliklerinin sonuna gelerek onları önceki veya sonraki unsurlara çeşitli anlam ilgileriyle bağlayan edatlardır:

bilem:⁵⁸ bile ve dahinin daha kuvvetlisi olan bir bağlama ve kuvvetlendirme edatıdır. -m ünsüzünün eklenmiş şekliyle kullanılır. Zamanla dahi ifadesinin yerini almıştır:⁵⁹

torun bilem kucāma gelmedi (1-48).

Diğer sona gelen edatlar ise şu şekildedir:

bi de delik delin (4-4), karısı da vemiş (4-10), onu da almış götürmüş şitan (6-13), şekē de koruz (7-8), biz de iç demedik (13-4).

e) ki edatı: ⁶⁰

Bağlama, kuvvetlendirme ve pekiştirme edatıdır:

demedim ki (13-4), deselē ki (13-21), dedim kine (27-31), içeri bi girmiş kine (29-41), i ki de gitmişim (31-19).

3-Son Çekim Edatları:

Yalın halde bulunan ya da çekim eklerinden birini almış isim soylu kelime veya kelime guruplarının sonuna gelerek çekim eki vazifesi gören edatlardır. Bölgemiz ağızlarındaki kullanılışları şu şekildedir:

a) gibi: Birlikte kullanıldığı kelimeye benzetme ve karşılaştırma anlamı katar.

kan gibi kırmızı (3-14), şindiki gibi taksi nēde (33-14), gül gibi kızımı vēdim (34-4), pınır gibi kızdım (34-16), şindiki gibi fistan da yokru (36-3).

b) için:⁶¹ Sebep veya amaç ilgisi kuran son çekim edatıdır. Yöremizde değişik şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Genellikle “için” edatının sonundaki n ünsüzü düşmüş şekillerine rastlanmaktadır:

onunı içi (11-11), ismēlden içi (14-26), ondan içi (14-27), onunı için (14-51), ne içi (18-37), annattıkları içi (20-12), bacāndan içi (22-20), tāla içi (30-9), atırım içi (31-15), onnar içi (32-63).

c) ile: Vasıta ve beraberlik ilgisi kuran bir edattır. Kendisinden önceki kelimeye bitişik yazılır. Yöremizde kullanılan şekilleri şöyledir:

⁵⁸ krş. DTYA: bi mendil bilem bırakmamışlar VI / 8.

⁵⁹ geniş bilgi için bkz. M.Ergin Türk Dil Bilgisi, İstanbul, 1997, s.357 ve 364

⁶⁰ bkz. KIRYA: gi < ki dimiş gi (LI / 3).

⁶¹ bkz: KBTAÜA: için anlamında, ötürü edatı da tespit edilmiş, s. 139

úaynayla (34-21), sırayla (36-2), davullan (36-16), úaynanamlan (1-1), suvācıyla (1-8), yonuzlan (1-19), tārayla (1-44), susakla (2-3), orozlan (2-23), búbēlen (7-25).

d) kadar: Karşılaştırma ve benzerlik ilgisi kuran bir edattır. Genellikle sonundaki r ünsüzü düşmüş ve a ünlüsü uzamış şekilde kullanılır:

etē bu úadā (26-29), kıpkırmızı olana úadā (7-5), ne úadā tatlı olur (7-39), o úadā mı mibarek (1-25).

e) karşı:Yer ve yön edatlarından biridir. Yöremiz ağızlarında çeşitli ses hadiselerine uğramış şekilde kullanılmaktadır. Kelimenin içindeki r ünsüzü düşmüş, a ünlüsü uzamıştır:

sabā úāşı (33-30).

f) beri: Zaman bildiren kelimelerle kullanılan bir edattır.

kaç gündən beri (22-3).

g) göre: Yönelme hali eki almış isimlerden sonra kullanılır:

tapuya göre (30-15), ona göre (34-6), süpürgeye göre (15-2).

h) başka:

tā başkaydı (8-23), torunnā başka (32-65).

SONUÇ

I.SES BİLGİSİ:

A. Ünlülerde:

- 1) Yüreğir ve yöresi ağızlarında, yazı dilimizdeki ünlülerin dışında, çeşitli ses olayları sonucu oluşmuş olan â, é, í ünlüleri bulunmaktadır.
 - 2) Ünsüz düşmesi, hece kaynaşması ve çift ünlülerin karşılaşması sonucu ortaya çıkan uzun ünlüler bulunmaktadır: â, ē, ī, ð, Ō, Ū, ū.
 - 3) Bölgemizde uzun ünlülerin yanında, çeşitli ses olaylarına bağlı olarak kısa söylenen ünlüler de bulunmaktadır: ă, ě, ĭ, ĩ, ȳ, ŏ, ŭ, ũ.
 - 4) Bölgemiz ağızlarında, geniz ünlüleri bulunmamaktadır.
 - 5) ğ, h, v, y ünsüzlerinin erimesi sonucu ortaya çıkan eşit ikiz ünlülere, yükselen ikiz ünlülere ve alçalan ikiz ünlülere rastlanmaktadır.
 - 6) Bazı ekler ile son çekim edatları bölgemiz ağızlarında dil benzeşmesine uymaktadır: ğazla < gaz ile, çocukka < çocuk iken, yaşındakı < yaşındaki...
 - 7) Kalınlık incelik uyumu sağlam olmakla birlikte, bazı durumlarda uyum dışına çıkıldığı görülmektedir: bakēm < bakayım, olduneyin < olunca, alektirik < elektrik...
 - 8) Düzlük - yuvarlaklık uyumunun bölgemiz ağızlarındaki durumu düzleşme eğiliminde karşımıza çıkmaktadır: çabık < çabuk, duruydu < duruyor idi, bāre < bağıyor, tavık < tavuk...
 - 9) Bölgemizdeki ünlülerin, yanlarındaki ünsüzler veya komşu hecelerde bulunan ünlülerin tesiriyle değişmelere uğradıkları görülmektedir.
 - 10) Bölgemiz ağızlarında, ilk hecedeki ö ünlüsü yerine ü ünlüsü kullanılmaktadır: ūlen < öğlen, ūsüz < öksüz, ūretmen < gövde, gūde < gövde...
 - 11) Çeşitli fonetik olayların neticesinde ön, iç ve son seslerdeki açık hece ünlülerinin düştüğü görülür: emne < Emine, yımşacık < yumuşacık...
 - 12) Bazı kelimelerde, bilinen veya bilinmeyen sebeplerle ön, iç ve son seslerinde, kelimenin aslında olmayan bir ünlünün türetilerek kullanıldığı görülmektedir: irecep < Recep, irezil < rezil, urumeli < Rumeli, ırāmetli < rahmetli...
- #### B. Ünsüzlerde:
- 1) Bölgemiz ağızlarında, yazı dilimizdeki ünsüzlerin dışında ğ, ğ, k, ú, í ünsüzleri bulunmaktadır.

2) Bölgemiz ağızlarında h ünsüzü kelime ortası, sonu ve başlarında hemen hemen hiç kullanılmaz: asan < Hasan, İtiyar < ihtiyar, Alla < Allah.

3) Aynı şekilde nazal n de hiç kullanılmamaktadır.

4) Bölgemizde k-< g-, ú-< ğ, ğ-< ú, d-< t-, t-< d-, p-< b-, m-< b- değişimleri ön seste görülmektedir.

5) İç seste ise -d-< t-, -c-< ç-, -z-< s-, -f-< v-, -p-< b-, -k-< ğ-, -s-< z-, -ş-< ç-, -y-< h-, -ğ-< v-, -v-< y-, -l-< r-, -n-< l-, -n-< m-, -y-< g-, -s-< y-, -ğ-< h-, -n-< y-, -ç-< t-, -y-< r- ünsüz değişimlerine rastlanmaktadır.

6) İç seste ilerleyici ve gerileyici benzeşmenin örneklerine sık rastlanır.

7) Bölgemiz ağızlarında az da olsa benzeşmezlik örneklerine rastlanmaktadır: filcan < fincan, belber < berber.

8) Son seste sızıcılışma, tonlulaşma ve tonsuzlaşma örnekleri örneklerine de rastlanır.

9) Bazı kelimelerin başında, ortasında ve sonunda f, ğ, h, k, l, n, p, r, s, t, v, y ünsüzlerinin düşmesi gerçekleşmektedir.

Kelimelerin iç seslerinde bulunan bazı ünsüzler iki ünlü arasında kalınca ikizleşirler: eşşik, beşşik, döşşek, maşşalla.

10) Bazı kelimelerde ise ikiz ünsüzlerin tekleştiği görülmektedir: evel < evvel, ava < havva, kuvet < kuvvet, sünet < sünnet...

11) Diğer Anadolu ağızlarında olduğu gibi bölgemiz ağızlarında da kelime başında, ortasında ve sonunda ünsüz türemesi olayı görülmektedir: yırak < ırak, bilenzik < bilezik, bilen < bile.

12) Göçüşme ve metatez olayları da bölgemiz ağızlarının genel özelliğidir.

2. ŞEKİL BİLGİSİ:

1) İsim ve fiil yapan yapım ekleri, bölgemiz ağızlarında bazen yazı dilimizdeki şekilleriyle, bazen de ses değişikliklerine uğramış şekilde kullanılır.

2) İsimden isim yapma ekleri olan -lık /-lik, -luk /-lük, bölgemizde çeşitli ses değişikliklerine uğrayarak, -nık /-nik, -nuk /-nük şeklinde kullanılır:

gelinnik < gelinlik, ergennik < ergenlik...

3) Zaman ismine getirilerek kullanılan -layın /-leyin isimden isim yapma eki, bölgemizde -nayın /-neyin şeklinde kullanılır:

avşamnayın < akşamleyin.

4) İlgili hali eki genellikle -ın /-in, -un /-ün, -nın /-nin, -nun /-nün ekleriyle yapılırken, hece kaynaşmasıyla oluşmuş, -ān /-ēn şekilleri de kullanılır.

5) Yükleme halinin normal şekillerinin yanında, hece kaynaşması sonucu ortaya çıkan şekilleri ile diftonglu şekilleri de kullanılır.

6) Vasıta halinin normal şekillerinin yanında -na /-ne, -nan /-nen ve -lan /-len 'li şekilleri de kullanılır.

7) -ra /-re, -rı /-ri yön hali eklerindeki ünlüler genellikle düşer:

dışarda < dışarıda, burda < burada...

8) Bölgemizde sebep gösterme kelimesi olan “için” yerine “içi” kullanılır:

onun içi < onun için...

9) Çokluk eki -lar /-ler şekillerinin yanında çeşitli ses olayları neticesinde değişikliğe uğramış şekilleri olan -lā /-lē, -nar /-ner, -nā /-nē ekleri de kullanılır.

10) -gıl /-gil aile bildirme ekleri yerine ise -in /-ini /-ıynı ekleri kullanılır.

11) -ki aitlik eki, bölgemizde -kı şekliyle de kullanılarak kalınlık-incelik uyumuna uydurulmuştur: başımdaki < başımdaki...

12) Soru kelimesi olan “niye” ve “neden” yerine hece kaynaşması sonucu değişikliğe uğramış şekliyle “nē” veya “nēye” kelimesi kullanılır: nē geldin? < niye geldin?

13) Bu, şu, o işaret sıfatlarının yanında, “te” ve “bu” kelimelerinin birleşmesiyle oluşmuş “tobu” kelimesi de işaret sıfatı olarak kullanılır:

tobu araba < te bu araba...

14) Sıfatlarda küçültme eki olarak kullanılan -cağız /-ceğiz ekleri, bölgemizde -cāz /-cēz, -çāz /-çēz şeklinde kullanılır:

kısçāz < kızcağız, gelincāz < gelincağız...

15) Zaman zarfları içerisinde yer alan “bugün” ve “ötekigün” kelimeleri yerine, bazı ses değişikliklerine uğramış şekilleriyle “būn” ve “ötĀgün” kelimeleri kullanılır.

16) Geniş zaman -ar /-er eklerindeki -r ünsüzü çekim sırasında düşer:

bakādım < bakardım, yapāsınız < yaparsınız...

17) Bölgemiz ağızlarında şimdiki zaman eki -yor, yazı dilimizdekinden farklılık göstermektedir: -ē /-ēri /-ērī: gelēm < geliyorum, yapērīz < yapıyoruz...

18) Gelecek zaman eki olan -acak /-ecek ekinin yanında -cak /-cek, -çak /-çek şekilleri de kullanılır: görmeycek < görmeyecek, düvecem < döveceğim...

19) -meli /-malı şeklinde gösterilen gereklilik anlatımı, bazı örneklerde “gerek” kelimesiyle gösterilmiştir.

20) i- ek fiili ile kurulan ve yazı dilimizde ünlü uyumunun dışında kalan “i-ken” zarf fiilinin ekleşmiş ve ayrı olarak kullanılan -ke /-ka /-kene /-kene /-keydi şekilleri de kullanılır: çalışırkeydi, toplanırka...

21) -arak /-erek zarf-fiil eki -alak /-elek şekliyle de kullanılmaktadır:

gölüşelek < gülüşerek, yiyelek < yiyerek...

22) -ıp/-ip, -up/-üp zarf fiil ekleri kullanılırken, sonundaki p ünsüzü düşmüştür: çıkarı verir < çıkarıp verir.

23) ken zarf fiili, -kaydı /-keydi, -kaydın /-keydin, ka /-ke şekilleriyle kullanılır:

evdeykeydin < evdeyken, askerdeyke < askerdeyken...

24) -ınca /-ince zarf fiili yerine -ynen /-ynan, -nan /-nen, -neyin / -nayın zarf fiil ekleri kullanılır:

geldiynen < gelince...

25) Gösterme edatlarının bazıları, “te” işaret sıfatı ile oluşturulmuştur:

töble < te böyle, tōna < te ona, tōrda < te orda...

26) “Bilem” edatı, “bile” ve “dahi” edatlarının daha kuvvetlisi olarak kullanılan bir bağlama ve kuvvetlendirme edatıdır.

27) Karşılaştırma ve benzerlik ilgisi kuran “kadar” edatı, genellikle sonundaki r ünsüzü düşmüş ve a ünlüsü uzamış şekilde kullanılır:

ice kızarana úadā...

28) Son çekim edatlarından biri olan “karşı” edatı, bölgemizde kullanılırken r ünsüzü düşmüş ve a ünlüsü uzamış şekilde kullanılır:

sabā úāşı < sabaha karşı.

BİBLİYOGRAFYA

- Ak, Mehmet, Dilbilgisi-Genel Dilbilgisi-Ses Bilgisi, İstanbul 1982.
- Aksan, Doğan, Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim, c.1, 3. baskı, Ankara 1987; c.2, 3. baskı, Ankara 1990; c.3, Ankara 1982.
- Aksoy, Ö.Asım, Gaziantep Ağzı, c.I, İstanbul 1945; c. II, İstanbul 1945; c. III, İstanbul 1946.
- Atalay, Besim, Dîvânü Lugât'it Türk Dizini, TDK yay.: 524, Ankara, 1986.
- Banguoğlu, Tahsin, Türkçenin Grameri, TDK yay.: 528, Ankara 1986.
- Bayrak, M., Orhan Türkiye Tarihi Yerler Klavuzu, İstanbul 1979.
- Buluç, Saadettin, "Anadolu ve Rumeli Ağızları Bibliyografyası", TM VII-VIII (1942), 327-333.
- Buran, Ahmet, Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri, TDK yay.: 660, Ankara, 1996.
- Caferoğlu, Ahmet, Anadolu Ağızlarından Toplamalar, İstanbul, 1943, AAT.
-, "Muğla Ağzı", TDAY Belleten, 1962, s. 15-33.
-, "Anadolu ve Rumeli Ağızlarında Ünlü Değişmesi", TDAY Belleten 1964, s.1-33
- Çağatay, Saadet, Türk Lehçeleri Örnekleri, TTK yay., Ankara, 1963.
- Dallı, Hüseyin, "Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağızları Üzerine Araştırmalar", TDK yay.: 450, Ankara, 1991.
- Demircan, Ömer, "Türkiye Türkçesinin Ses Düzeni-Türkiye Türkçesinde Sesler", TDK yay.: 461, Ankara 1979.
- Derleme Sözlüğü (I-XII), TDK yay.: 211, Ankara 1963-1982-DS.
- Ercilasun, A. Bican, Kars İli Ağızları, Ankara 1983.
-, "Muğla Ağzında Kullanılan Bir Şimdiki Zaman Şekli" Şükrü Elçin Armağanı, Ankara 1983, s. 261-262.
- Eren, Hasan, " İkiz Kelimelerin Tarihi Hakkında " DTCCFD, VII, 1949, s. 283-286.
-, "Türk Dilinde Metathese" TDAY Belleten 1953, s.161-180.
- Ergin, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, İstanbul, 1997.
- Erimer, Kaya, "Anadolu ve Rumeli Ağızları Üzerine Bibliyografya Denemesi", TDAY Belleten 1970, s.211-136.

- Eröz, Mehmet, Türk Kültürü Araştırmaları, İstanbul 1977.
- Gabain, A. Von, Eski Türkçenin Grameri, çev.: Mehmet Akalın, TDK yay.: 532, Ankara, 1988, ETG.
- Gencan, Tahir, Dilbilgisi, İstanbul, 1971.
- Gülensoy, Tuncer, Kütahya ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük), TDK yay.: 536, Ankara 1988, KYA.
-, “Anadolu Ağızlarında Şimdiki Zaman Eki”, TKA, Yıl: XXIII/1-2, Ankara, 1983.
- Günşen, Ahmet, Kırşehir ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler- Sözlük), TDK yay.: 745, Ankara, 1972.
- Hacıeminoğlu, Necmettin, Türk Dilinde Edatlar, 3.baskı, MEB yay., İstanbul, 1984.
- Hatiboğlu, Vecihe, “Türk Kelimelerinin Önsesleri”, DTCF, IV, 1951, S. 260-275.
-, Türkçenin Ekleri, TDK yay., Ankara 1972.
-, Türkçenin Söz Dizimi, Ankara 1972. TDK yayını.
-, Dilbilgisi Teimleri Sözlüğü, Ankara 1969. TDK yayını.
- Kalay, Emin, Edirne İli Ağızları (İnceleme- Metin), TDK yay.: 694, Ankara 1988.
- Karamanlıoğlu, Ali, “Anadolu Ağızları”, Meydan Larouse Ans. c.1, s.482-483.
- Korkmaz, Zeynep, Nevşehir ve Yöresi Ağızları, Ankara, 1977-NYA.
-, Güney- Batı Anadolu Ağızları-Ses Bilgisi (Fonetik), TDK yay.: 583, Ankara, 1994.
-, Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi), TDK yay.: 827, Ankara 2003.
-, “Türkiye’de Ağız Sözlükleri”, TD, S.583, Temmuz 2000, s. 7-14.
-, “Türkçede -acaú / -ecek gelecek zaman (futurum) ekinin yapısı üzerine”, DTCFD XVII / 1-2 (1959), 159-168.
- Mansuroğlu, Mecdut, “Türkiye Türkçesinde Ses Uyumu”, TDAY Belleten, 1959, s. 81-93.
-, “Edirne Ağzında Yapı, Anlam, Deyim ve Söz Dizimi Özellikleri” TDAY Belleten, 1960, s. 181-187.

- Olçay, Selahattin, Doğu Trakya Yerli Ağzı, TDK yay.: 580, Ankara, 1995.
- Orkun, H. Namık, Eski Türk Yazıtları, TDK yay.: 529, Ankara, 1987, ETY
- Özkan, Mustafa, Türkçenin Ses ve Yazım Özellikleri, İstanbul, 2001.
- Şçerbak, A. M., “Türkçe Son Çekim Edatları, Tümlem ve Çekim Eklerinin Kelime Yapısında Bulunduğu Yere Dair” TKA, Yıl:XXVIII/1-2, 1990, S. 235-239.
- Tarama Sözlüğü (I-VII), TDK yay., Ankara 1963-1977-TS
- Tekin, Talat, Ana Türkçede Aslî Uzun Ünlüler, Hacettepe Üniversitesi yayınları, Ankara 1975.
- Tekindağ, Şahabettin, Anadolu’da Türk Tarihi ve Kültürü, Trabzon 1967.
- Togan, Z. V., Umumi Türk Tarihine Giriş, İstanbul 1946; 2. bas.: İstanbul 1970.
- Topaloğlu, Ahmet, Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü, Ötüken yayınları: 207, İstanbul, 1989.
- Üçok, Necip, Genel Fonetik, İstanbul, 1951.
- Üstüner, Ahad, Anadolu Ağızlarında Sıfat-Fiil Ekleri, TDK yay. Ankara, 2000.
- Zülfikâr, Hamza, Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları, TDK yay.: 569, Ankara 1991.

METİNLER

ANLATAN : Hanife Güney, 65 yaşında
 DERLEME YERİ : Çelemlı Köyü
 DERLENEN : Karışık, başından geçen olaylar

- 1 -

1 ben ı on ye'di yaşındaykene gittim. om bej kişinin ı içine gittim.
 2 úaynanam'lan da ıocúm ı oldu. úş tenesi'ni emzirdi úaynanam. úaynanamın, doúus
 3 teneydi. on dörd sené bi ı arada durdum. epsinin ıamaşırlanı yıúadım bu elléle. ama
 4 ep dūdūlē beni. iş biye yokkeydin dūdūlē. mē'met dayın birinde, eline ekmek ı
 5 almış. evelden yemek pişiriydik ıé, ateşte. ben de atej başında duruydum. yemek
 6 yapēрім. bizim úayınbubā, úşān dedesi ne ı içi bilmem, eralde ekmek úırıntısı dōktü
 7 deyi, dōlü úaldırdı ere ı urdu. sōnā "ay ı öldü yé " dedim ben. ondān ı içi, " úavurun
 8 kızı " deyi suvācıyla dūdū beni. evelden suvācıyla su taşırdıú. būlé sopa gibi, iki
 9 tarafına iki bakır ı asarıs, úuyudan su taşırs. velāsıl suvācını úırmadınna úaldı.
 10 ıok úorúādıú úayınbubadan. iç dōllēmizi sevemezdik ı onún yanında.
 11 úucāmızā ı alamazdıú ı iç bi tené. bubāları ele de. gece olduneyin, erkişi uyúyeri ya,
 12 kimsecik görmesin deyi, dizine oturdurdu da Ālé sevēdi. bizim adamı bilen dūvēdi
 13 bubāsı. dōrt sefē de onu dūdū be'nim yanımda. neblem ıok fenéydı ırāmetli. bütün
 14 kū bilirdi onu, ama nası bilirdi. erkişinin ı ödū úopādı, adını duydunēn. dōllēmin iç
 15 biri onún damarına çekmemiş ıok şükür.
 16 bizim adamna, beşşimizi kertmiş sā ı olasıca. biz beşşik kertmesiyiz, Āle
 17 evlendik. işte dūduneyin, onu alācam, bunu verēcem deyi annaşımlā. on yedi
 18 yaşında evlendik. os sekizde mē'met ı oldu. iç biribirimizi görmeden ı evlendik
 19 yonuzlan. fereceyle gittim, būle er yerim örtülüydü. ama dūnümde ıok yāmr yādı
 20 bi görēcen. ne davıl vā, ne zurna. iş bi jeysiz ı oldu tōlé. úrüzǵar da vā. ay ben de
 21 ıalgıyı zurnayı ıok sevēdim ı evel. ilk ı avşamı únā ı urmā geldilē, ıocuk ı evi. mare
 22 benimkini aççē ı abuyla, zekiyē ı inge urduydu eral. iç bilmērím şindi kim urdūnu.
 23 kirep ı örtēlē gelinin başna, zūlüf bırakırlā şūlé yannādan. úş deste ııçek, iki tarafına
 24 taúalā, bi de orta ı ere, işte bu. yanaklāmı, annı'mı, ıenemi ep pulladılā. ama iç
 25 kimse gelemeydi. yāmırdan millet ı iç ııkamadı ki, o úadā mı mıbarek. dūnleri ıok
 26 severim ya, iç ı oynamā bilmem. deblek türküsü ıalarım. evel debleklen ı olurdu dūnnē.
 27 bi kişi ıalā, bi kişi oynādı. sōna iki kişi oynamā başladı. bubām bana er sene deb'lek ı

28 alırdı." iç dışarı çıkmaycan "dēdi. bay'ram dūnleri olurdu, ben,onnara gidēdim. būle dut
29 ,āçlāna beşşik úuruyduú. bayramın,ikinci üçüncü günü dūn yapādık. būle tāta úoruz, iki
30 kişi birden sallanırız. ayaúça sallanırdık.

31 evdeykeydin, iç,iş yaptırmadılā bana. iki tene anam vādı, bobamın,iki
32 úarısı vādı. sōna, beni vedilē küçükké. evlendineyin,ūrendim yemek yapmā. bi
33 günü úaynanam bacısına gezmē gittiydi. dörd,aşkam yattı orda bu. ben de fasile
34 úodum, ataşa bi tencere. tencere almadı fasileyi. " ay ben şindi nābem "
35 dedim.ceplēme doldurdum, götürdüm epsini attım hen'dē. tam karar getirdim
36 tencereyi. iç yemek yapmā bilmezdim. ekmek yapādım, camız sārdım, su ,a
37 suvādım. bi de çamaşır yıúādım. bana iç yemek yaptırmazdı anam,ıymı. tek úızdım
38 ben , eral,onun,içi. ama verivēdilē, om bej kişinin,içine vallā būle ne çektim.
39 benden sōnaki gelin, úaynımın úarısı iç,iş yapmadı. ilk gelin,oldūma ep ben,
40 ezildim. dört tene görümce vādı, beş tene úay'nım vādı. adamımdan çok
41 memnundum,ama. elli,üç sene geçim,ettik biz,onna. iç dūmedi beni. ama bubası
42 düvēdi. adamımna ì geçinirdik biz neblem.

43 ilk,eltem, bi tene akpınardan aldılā. onna ìdilē baştan, sōnadan araları bozuldu.
44 onu da tārayla düdü kıyınbubam. ona tāla aldı. bize yok bi şey. almadı nābem?

45 ben çok çeki çektim. aylā da çekērim. ölüm āmet úıbrısa gitti. abusunun
46 dūnünü görmeden gitti. iş çokmuş dedilē, çalışmā gitti.yedi sene gelmedi. sōna ben
47 gittim görmē. şalvālı bezli gittim em de. erkişi bana bakēri būle. iç bezli ìsan
48 görmemişlē sanki. torun bilem kucāma gelmedi iç. sōna gelinin eteklēnden giydirdilē,
49 başımı açılā. "adi bakalım baú kim geldi"dedilē. geldi úucāma oturdu. bana gelmēri
50 niye úapalıymışım deyi. sōna geldi sarıldı boynuma. torunnāmın,epsicini severim. en
51 çok, ilkerimi sevēdim, hayla sevēm de. toktur,oldu şinni. nişannandı, nişannısının,adı
52 eda, şindicik "eda, canım feda"deyērim, bu yankilē kıskanēri. şindi yunus vā, en küçük
53 torun. būle çok tatlı. bizim ,adamın ,adını úoydulā. iki tene yunus , oldu. öteki
54 úıbrısta.yanıma kim gelirseydi, onu sevērim.iç gelmēler,ama. erkişin,işi gücü vā bā ,
55 ayol nası gēsinnē? úıbrızdaki telefon,edēri şindi. ben de çārēm gel deyi. ne gelen vā,
56 ne giden.būle gözümüz yollāda kalēri.

57 úızın biri, cānda oturēri. zamanında úaçtı o. bubası úafayı yicēdi. istelē
58 veriydik, iç ,istemeditlē ki. nebilem né istemediyselē. bi saba, bi úāútuú, zì'nep yok.

58 arayēríz arayēríz yok. bubası yörülele, mēmet çocūnun yanına gitti, aber vermē. biz
 59 úzdan vazgeçtik, adamın derdine düştük. neyseydi, sōna bi buçuk sene barışmadık.
 60 āmet úbrıs'a gitti, zeycanı úocaya vēdik gitti. bubası zinebi özlemē başladı." ben
 61 barışmam "dedim. o barıştı. adam bana:"ele barışma, sen de barışacan"dedi, sōna ben de
 62 barıştım. kũ içinde oturērí, er ı avşam gelir youlā. uşakları da gelir. úayrıú, cānda
 63 oturacaklā, taşınacāmıřlā.

64 dūnümü annattım ı ama başlımı sūlemedim. altı yüz liraydı benim
 65 başlım.evelden úz ı evi iş bize almazdı, olan ı evi alırdı. şindi kız ı evi de alērí, olan ı evi
 66 de alērí. altı tene sarı lira vēdilēdi başlıma. evel ı urba almā gelin gitmezdi, getirilēdi
 67 gelin de giyēdi. giyēcek ı öteberilere, urba deyēríz. ayaúúaplāımı iki sefē dıřtirdilē. benim
 68 ı ayaklā úocamanca oldūna olmadı ayāma. bi kat sırt ı aldılā. olan, iki kat sırt alırdı.
 69 olmayan nāpsın, emanet ı öteberi bilen ı alırdı. meseła benim kilimim, nazende gelinindi.
 70 iki gün durdu aldılā. sōna, dobreli anşenin döřřē youmuş, benim döřřē vēdiydik. geri
 71 getirdilē.

72 ben gelinnēme, ep ı öteberi alma ı a çalıştım. mēmet liseyi bitirdinēn, ürmüzü
 73 istedik ı ona. önce olacak dedilē. askerdeyke başkasına niřannayıvēdilē. sōna,
 74 úaynanamın ı ağasının úızını istedik biz de. tōrdan cān'dan, görme ı e gittik. evde youtu.
 75 úızı görmeden geldik. úız üsüzdü, dede rāmetli: "ālem rāt ı eççēne, benim ı üsüzüm rāt
 76 ōsun" dedi. sōna, istemē gittik. çemberle, řekē götürdük. çok biyendim. zayıf, úara
 77 úuruydu ama güzeldi. sōna bize 'gelince, i oldu o. neyseydi, vēdilē bize. dūn ı olurka,
 78 úbrıs savaşı vādı. iç çalgı çaldırmadı. mavi řēlē sardılā ep ışıkları."çalgı çalmaycānız
 79 dedilē. ben de dedim ki " ben ı ölümün mürüvetini görmeycem mi? çalgı çalsa, genē
 80 olacak o mārebe"dedim. sōna gelin ı almā gittik, mercimek kūsü'ne. savař vā deyi, cānın
 81 ı içinde iç davul çalmadı, aralāda çaldı ep. gelini aldık geldik, dokuz ı ay úaldı bizde.
 82 sōna adanada işe girdi ölüm. úamyon tuttuk, götürdük ı öteberileri.

83 sebāt gelini de severim, fatme gelini de. iç tā birini azarlamamışımdır. onnā da
 84 beni sevēlē. ne'dim de, kendisi görmüş biyenmiş, ölē evlendi. nişannadık fatmeyle,
 85 úoymadı. iç nedimi eve. onu da gittik, adanadan getirdik. onnā iç burda oturmadılā,
 86 adanada oturēlē. üş tene uşakları var ı a. fabrikada çalışırdı ya çıkādılā. işte öle.

89 çelemliye benim bubam, iki yaşında gelmiş. 'bulgaristan 'şumnu úazasından.
 90 alam vāmış, o da üç yaşındaymış. sōna onları, úozana vēmiřlē. onnā úozanda
 91 durmamıřlā, buraya gelmişlē. biri görmüş burayı, ötekilēné: "çok güzel, ekmek yerine

92 úuru üzüm vā gelin" demiş. dedemin başında úırmızı sa'rī vāmış, göçmen ıé. burda
 93 úalmıŝlā işte. úozanda, orda dursalā tāla verecēmiŝlē ama gene de úalmamıŝlā,
 94 biyenmemiŝlē. burēy geldineyin, dālādan tālalādan, kök sökmiŝlē.

95 nenem gelmiş burē, benim bubamın ıanası. biz ıanne dēdik ıevel. çok güzelmiş
 96 ıannem. bubamın, ilk úarısından ıocū olmamıŝ. yedi sené durmuŝ. sōna benim ıanamı
 97 alēri.bubamın ıilk karısına úocānne dēdik. benim ıanamın, sekis tene ıocū olmuŝ. üŝ
 98 tene úalmıŝız, ötekilē ep ıölmüŝ.kemal, ben, ayşe kalmışız.

99 kemal úardaŝım düdünda yedi yaşındaydım.okula gidēdim. ben ıüŝ sene oúula
 100 gittim. şindi ne islé oúurum, yazarım. evel, el yazısı yazādık. şindi iç ıel yazısı yok. ì ki,
 101 bellemişim.mektuplaştıydık, yunusla, askerdeykeydi. bubamın ıevinin ıadresini
 102 veriydim. úayınbuba çok bilirdi. yakalāsa oúurdu mektupları. eski türkçe, yeni türkçe
 103 epsini bilirdi. çok görgü gördük biz. iki tene ıocūm vādı bubaları askere gidekeydi. iki
 104 sene askerlik yaptıydı bingölde.

105 kemal düdu, çok kıymetliydi, bi teneydi. tekne de sallādık ıonu. yörümē
 106 başladı. bi günü tālaya götürdüydük, taş düştü yardı úafasını. zerdeli yaprā úopādım,
 107 yarasına yapıştırdım. úocā ıanne sordu şindi:"nōldu bunun úafasına" dedi. "iş bije
 108 olmadı. ācın ıaltındaydık, zerdeli úafasına düştü."dedim.

109 sadık dede icaza gittiydi, rāmetli. orda ölmüş, gömmüŝlē medineye. sōna
 110 öteberilēni getirdilē. iç sūlemedilē bize, biz bekleyēríz, acıdan gelecek deyi. ā bi de
 111 baktık selāası gelmē başladı.

112 ben nenemden ıocaú. nenem ŝekeri çinedi, āzıma tükürdü. ondan sōna, ocak ı
 113 oldum, bobā ıannemden. şindi biri úızāsın, yara ōsun, tükürērim, geçēri o da. bi kemal
 114 úardaŝımna ben tükürērim. anam ıiç tükürmezdi." ben ıālemin pis yarasına ne baúarım,
 115 ne tükürüm" dēdi. tükürdüneyin ıārlık ıalacan ıama. bobam birinde adamın ıensesinde
 116 yara vāmiŝ tükürmüŝ, ārlık ıalmamıŝ. adam gittinen bobamın ıensesinde yara çıúımıŝ. bi
 117 lira alacan gene alacan. ben ıalırım, emen dōllere verim.

118 úurŝun dökēlēdi, annem çok yapādı. başın mı ārēri? emen úurŝun dökēdi.
 119 úurŝunu eridirsin tavada. bi tencereye de sūk su úorsun. úafandan aŝrı bi bez örtēsin,
 120 suya kızgın úurŝunu dökēsin. būlé úocamanca göz çıúā.

ANLATAN : Hanife Güney, 65 yaşında
 DERLEME YERİ : Çelemlı Köyü
 DERLENEN : Masal (Tın Tın Kabacım)

- 2 -

1 şindi, anası ölmüj bi úızın. başka evlenmiş bubası. o úarının da úızı vāmiş.
 2 evlendi adamın úızını istemezmiş. " onu götürüp , aççan dēmiş ". sōna kızı alērí
 3 bubası, bi ,ormana gidērí. yanında susakla su götürē, onu da asē bi meşeyé. o da " tın
 4 tın " deyi uruymuş , āca. sōna, úarannıú çökmüş." tın tın úabaúcım, ani beni bırakıp
 5 giden, bubacım" deyi ālāmiş, úıščāz. sōna, bi úurt çıkmış gelmiş. "alēm, seni götürēm,
 6 benim çocuklāma bakāsın " demiş. yolda gidēkeydın, bi fırın raslayērí: "beni suvāsan,
 7 sana sıcacık ekmek verim "deyē. fırını bi güzel suvamış, ekmē almış. gene gidēke,
 8 elmā , ācı raslayēri.o da: " beni sulāsan, sana elma verim " demiş. sulamış , almış ,
 9 elmayı da. sōna , adi bakalım gelmiş bi dereye. derenin ,üstünde er çeşint sandık yüzērí.
 10 úırmızı, úara, sarı er çeşint. úırmızı sandık demiş: " beni al " deyi bārmış. o altınlā, o
 11 bilenziklē, o burmalā ne bilem, er tarafı altın ,olmuş úızın. altınları almış ,eve gidēmiş.
 12 evin ,önünde oroz úāşılāmış: "üüüüü ablam gelērí, küçük ablam, altın ,ablam gelērí"
 13 demiş. bunu analık duymuş úayrıú, oroza sūmüş. bi de baúmış, dūru sūleyērí." ay ben
 14 de úızımı yollarım, Ālé olduneyin" demiş.
 15 sōna, bi günü, kendi úızını yollayērí. o úadā çok ,altını gördüneyin, emen ,
 16 ellēni úınalayē yollayē. úız yannız úalē ormanda. onun da gene aynı fırın çıkē úāşısına:
 17 " beni suvāsan, sana ekmek verim " deyē. úız da " ellēmin úınası çıkā, suvamam" deyē.
 18 sōna elmācına da aynı gene " ben seni ne suvarım, ne görüm" demiş. ordan gelēri
 19 dereye, elvan çeşint sandıklā geçē gene. úırmızı sandık " beni burdan çıkā da, al "
 20 demiş. onu da almamış. ormanda, yılannā, çıyannā, kızın er yansını sarmış. eve gelēri
 21 şindicik. köpek salāmış " yılannı, çıyannı ablam gelērí yā " dēmiş. oroz da gene "
 22 yılannı, çıyannı ablam gelēri yā " deyi bārymış. analık da sūvēmiş orozlan köpē.

ANLATAN : Nuri Şimşek, 64 yaşında
 DERLEME YERİ : Esenler Köyü
 DERLENEN : Masal (Feslāncı Kızı)

- 3 -

- 1 bi adamın     tene   z  v m  . epsi berab , fesl n dik , onna ge inirl m  .
- 2   ndi bi g n , kızların     de b  ada fesl n dik keydi, beyin   lu ge  m   yoldan.
- 3   zların   n b   ne demi  ki: " fesliyenci   z , fesl nc    z , fesl n dik , fesl n bi  sin,
- 4 yapr     tır bilir misin? " demi .   z   r m  ,    m     eri. s na, ortanca   za sorm  :
- 5 " fesl nc    z , fesl nc    z , fesl n dik , fesl n bi  sin, yapr     tır bilir misin?" demi .
- 6 o da    m  , gitmi . " bu sef , en k   ne sor m bak m " demi  beyin   lu: " fesl nc 
- 7   z , fesl nc    z , fesl n dik , fesl n bi  sin, yapr     tır bilir misin? " demi . k   k
- 8   z da emen       k v m  : " beyin   lu, beyin   lu, sen   okumu  yazm   adams n, g kte
- 9 y ld z, y de   imen    tır bilir misin?" deyi sorm  .
- 10 s na, d    nm   ta  nm  , beyin   lunun,   ok   o una gitmi .      soru sordu
- 11 deyi. "ben bu k  z  alacam" demi . s na, alm     z .   r  g n,   r  gece d  n yap    .
- 12 evlendikleri av am,   rbet yapm     z. onu duv n n altına koy .   eri gel ri damat   ndi.
- 13 gelin dey  ki: " bu bi   sokacan benim   arn ma " dey   . bi   s  umu  damat,   an gibi
- 14   rm  z    rbet a   m  .   r m   damat,   an tut m   onu. " parm n  yalay v  " demi .
- 15 emen parm n  yalam  . bi de ba  m   tatlı " bu   z n   an  tatlı, kendi kim nas  tatlı "
- 16 demi , a  v m   duv n . s na, ep mutlu olmu   .

ANLATAN : Hanife Güney, 65 yaşında
 DERLEME YERİ : Çelemlı Köyü
 DERLENEN : Masal (Çıplak Adam)

- 4 -

1 fakir bi isan vāmiş. úardaşının dūnū olacāmiş. iç sırtına giyecē yoúmuş".
 2 nābem, nābem nası gidēm milletin ı içine " deyi tasalanıp duruymuş. sōna, bi tene
 3 úocaman bi fıçı bulmuş, úopilleri çārmış: " bu fıçıyı alın, yolun kenarına úoyun, bi tene
 4 de delik delin fıçıya " demiş. úopillē almış fıçıyı, götürmüşlē úoymuşlā yolun kenarına,
 5 bi tene de delik ı açmışlā. dūn başlamış şindi. girmiş fıçıya, delikten baúāmiş, dūnde
 6 oynayanlara. dōlün biri bunu görmüş. sōna çıúmı ı içinden fıçının. iç bişe yoúmuş
 7 üstünde, çıplacıúmı. ama bi utanmış, bi utanmış. dūnden sōna, kendi kendine demiş ki:
 8 "pamık ırecem, onnan kendime sırt ı alacam" demiş. " irē ellerim, yorulmasın úollarım,
 9 dūnde başıma gelen hallarım " dē dē iriymiş. irmiş irmiş, bi sömek ı olmuş töble.
 10 usanmış úayırık ı isancıú, baş edemezmiş. baúmış bitmeyecek, úarısına da vēmı ı acik:
 11 "adi baúalım, sen de bana yardım ı edecen " demiş.
 12 bi günū gelmiş úarısına: " ani bakēm baúalım ı irdine " demiş. úarısı da
 13 göstēmiş ırdini: " baú ı adam,baú ı adam " deyi. adam ı almış çaúsını " ben gidēm de
 14 arşın kesēm" demiş. ırdiklēni arşınneycek ı a, onūn ı içi. neyseydi, dādan ı arşın kesmē
 15 gitmiş. úarı adamdan evel gitmiş, oturmuş çalının dibine: "arşın kesen ırılısın, ōlu uşā
 16 kırılısın." demiş ı adamını úorúutmuş. adam da, nēden gelēri deyi bakınmış. sōna, avşam ı
 17 olmuş,eve gelmiş ı adam. úarı, adamdan ı evel gelmiş gene."ani arşın nēde?" deyi
 18 sormuş. " arşın kesemedim, ordan bi ses " arşın kesen ırılısın, ōlu uşā ırılısın" dedi bana"
 19 demiş. úarı úıs úıs gülēmiş. "adi sen evin ı üstüne çıú" demiş. bi de çalı vēmı ı eline, iç
 20 kuş ı uçurmaycan ı evin ı üstünden " demiş. adam da, ep şēdirmiş kuşları. úarı adamı ōlé
 21 úandırmış.

ANLATAN : Hediye Güney, 56 yaşında
 DERLEME YERİ : Belören Köyü
 DERLENEN : Masal (Bazlanbaç)

- 5 -

1 úarının birinin, bi tene çocū, bi tene gelini vāmış. úarıcāza, gelini iç  ekmek
 2 v emezmiş,  lunun da iç   aberi olmazmış.  teki evden b rıymış şindi, ekmek  
 3 ist miř.ittiyar karının  ocū, " git bak bakem, anam  ekmek   istey ri " d miř. gid miř
 4 gelin "aç mı istey sin, taş mı istey sin?" d miş. úarıc z n psın?  ork mış: "i  bişe
 5 istem rim" d miş. gelin de gelirmiş  ocasına: "istemem" deyi, b re anan, ben n bem"
 6 d miş. neyseydi, bir b le, beş b le d keydi,  lu bunu annamış. bi g n , gelin bazlama
 7 pişirmiş.  lu emen  anasına yollamış. neyseydi, gelin gitmiş  odasına  aynanasına demiş
 8 ki: "oyn san, bazlama verim sana" demiş.  arı yatt  y den   oyn mış: "gel    lum,
 9 g rg m  g r, bir bazlanbaca oy numu g r" d  d  oyn mış. şindicik  ocuk bunu
 10 g rd neyin, bi s m ş  arısına. b lay ri bi beygirin  arkasına: " sen benim  anam mı b l 
 11 mi ba  s n ba  m, ben seni şindi bi g zel s r kley m de g r " deyi s r klemiş.
 12 s r kleye s r kleye s r kleye b t n k    dolandırmış,  arıya eziyet etmiş t le.

ANLATAN : Hanife Güney, 65 yaşında
 DERLEME YERİ : Çelemlı Köyü
 DERLENEN : Masal (Kız Kaçıran Şitan)

- 6 -

1 şindi, bi adamın üç tene kızı vâmiş. anaları yokmuş, ölmüş. pamık ırılê, onna
 2 geçinirlêmiş. ep berabê, iç durmadan çalışırlêmiş. bubaları yaşlanmış úalan, çabık
 3 yorulurmuş. ep sırtında odun getiriymiş, dâdan. bi günü gene, odun getirikeydi solunu
 4 alamamış, dayanmış zîtin âcına "of "demiş. şitan çıkmış: "ne vâ babalık" demiş. "odun
 5 getirêrim, üç tene kızım vâ onara bakêrim, yaşlandım úayrık" demiş. sôna şitan demiş
 6 ki: "getir onun birini sen bana" demiş
 7 eve gittineyin, en büyük kızına demiş ki: "gel seni bi yeri götürecem" demiş.
 8 gitmişlê gene aynı âcın yanına, adam: "of "demiş. " of "demek, iç ì dîlmış. şitan çıkmış
 9 ortaya "al getirdim úızımı" demiş úızın bubası. şitan almış götürmüş úızı. yaşadî yedê,
 10 tölê mârâ gibi bi yêde, kızın önne isan úafalânı, gûdeleni getirmiş, " bunnâdan yemek
 11 yapacan" demiş. úız da yapmış, yidirmiş adama. devrisi günü, şitan úızı kesmiş asmış.
 12 bi dâkine, ortanca úızını getirmiş, gene " of " demiş. şitan çıkmış: "ne vâ geldin mi"
 13 demiş. "geldim, öteki úızımı getirdim" demiş. onu da almış, götürmüş şitan.
 14 götördüneyin içeri girêke ta , úız abusunu asılı görmüş. şitan demiş ki: "sen bunu
 15 pişirecen yîcez berâbe" demiş. zorlanca yidirmiş úıza abusunun ölüsünü. sôna onu da
 16 kesip asêri.
 17 sıra gelêri, en küçük úıza. şitan deyê ki: "senin úızlâ, bacılânı özledilê,
 18 veriseydin onu da götürecem" deyê. sôna bubaları en küçünü de getirê, şitan onu da
 19 alıp götürê mârâsına. yolda gidekeydi kıza bi ì davranê, bi görecen. " abuların seni çok
 20 özledi " dêmış. neyseydi varêler şitanın mârâsına, içeri gireler. úızın abuları asılı ya,
 21 onnarı alêri, úızın önüne úoyêri." bunnarı pişirecen, berabê yîcez " deyeri. úız pişirmiş
 22 ama yimemiş. şitanın gözü tepedeymiş a, o iç görmeden, kediye atâmış. " yidin mi eti"
 23 deyî soruymuş. o da " yidim " dêmış. şitan inanırmış yidîne. " çîrem mi ete" dêmış.
 24 çîrîymış ete: "et nêdesin?" deyî çîrmış. hekâ işte be canım, et dillenmiş: "nêde olacam
 25 sıcacık tumbaktayım " demiş. bu hekâ de burada bitmiş. annayan annadı annaycânı.

ANLATAN : Selver Şimşek,(70)

DERLEME YERİ : Çelemlı Köyü

DERLENEN : Yöresel yemekler

- 7 -

- 1 məcır pidesi yapēriz, uynuúla. süd ı ‘ışiyince, uyñnur, tölē dıřāda beklediriz.
- 2 sabālayın fırını yaúarız. pınır vāsa, pınırle yousa tölē boş yaparıs. sōna topalacık bezelē
- 3 alırıs. onnarı açarıs. acık seriz, temiz çarşafların ı üstüne, kurusun deyı. amırları, açtımız ı
- 4 amırları toplarıs, içlēne pınırleri úor úor, bñzeriz. tepsiyi yālarız. üstüne de uynñ
- 5 dökeriz. fırında pişiriz. yüzñ úıpkırmızı olana úadā duru fırında. sōna çıúarı yiriz.
- 6 aşure yaparız. ilk ı evelā keşķē pişiriz. úarıştırñkeydin südü dökeriz. şindi sütsüz
- 7 yapēlā. ben úaynamdan, öle gördñmdñ. sütlen ı özeriz ı onu. üzñmññ, nu ı dunu,
- 8 fasilesini, pişiriz. řekē de úoruz. řekēli suyunu úaynadırız. o vaút tarana úoúusu vādı.
- 9 tōnu atādık. pişiriydik. sōna dādırdık konu komşuya. sen ı onnara götürñsñn, onnā sana
- 10 getiri tĀle. evel dññlēde de yapılırdı aşure. tatlı yerine ikram ı edilirdi.
- 11 bi baş suvanı , ufacık ufacık dñrādık. tavaya yā úorduk. úavuruyduk içe
- 12 úızarana úadā sōna içine bi pańça un atādık. acık ta su úorsun. onu úarıştıra úarıştıra
- 13 pişirisin. bu bñle suvanlı úarıştırma olurdu. iş biñe bulamadıñeyin tōnu yapā yirsin.
- 14 pide yapāsın, makarne kesēsın, gözleme açāsın, dızmana yapāsın. tĀle ep ı
- 15 ellēmiz ı amırda duruydu. domatisi, büberi ne vaút ekēsın ı o vaút yirsin. olanlā onu yir,
- 16 olmayanlā tölē unna bulgurla yemek yapā yir. olmadıñeyin, yavan ı ekmek gene yirsin.
- 17 unu úorsun, içine su úorsun. onu içe uvalāsın. uvalākeydin, topaúlanır ı o. ‘ışte sana
- 18 uvalama çorbası oldu. vāsa yñrt úorsun ı içine, yavıt işi úorsun ı içine yirsin.
- 19 sabālayın úāútıñeyin, ne yñcen? tarana pişirisin. çay nēde bulacaz bire yavrum.
- 20 suvanı úavuruz. toz büberli suydan pişiriz. içine bayat ı ekmē dñrarız, yiriz. çay nēde,
- 21 şeke nēde? gene de tarana gibisi vā mı? çok tatlı olurdu. bazı sabālayın, bulgur pilavı
- 22 yavut çorba pişiriydik.
- 23 ramazanda makarne keseriz, úúsúus dökeriz. amırına yımırta úırız úúsúusun.
- 24 acık ta salça úoruz. elinne bñle úfeleye úfeleye, topak topak ı olur. sōra acık úuruduruz.
- 25 pişiriz, üstüne de bñbēlen, yā yaútıñeyin tā güzel ı olur.

26 malay yaparız, misir  unundan. tatlı malay yap  r  z, bi de tuzlu malay yap  r  z.
 27 av  amdan sıcak suyla  ıslarız misir  unununu. tepsiyi y  larız.   ke mi atacaz, tuz mu onu
 28 atarız. tepsiye d  keriz    amırı, bı  a  la dileriz de       atarız fırına. misir  unundan
 29         ta yaparız.   oruz    ate   tencereyi. unu   oruz, okl  yla   ar  ştırız da   ar  ştırız.
 30 yarisını y  lı yaparız, yarisını macınlı yaparız.
 31   arpuz macını yaparız. s  na, incir,   z  m, dut neblem er  sey macını yaparız.
 32   arpuzu yarisın    ortadan.   azırsın onu   ce   a  ıklan.   aynadırsın suyunu ate  te.
 33   aynadıneyin s  z  sin.
 34 dızmanayı annad  m size   indi. gene amır     idirsın. evel     i amır   ayırđın   a,
 35 onna   arısın   amırı. acık tıkıs   olduneyin t     olur. s  na amırl  dan   alır alır,      ne p  nir
 36   orsun.     le uzunca yap  sın. bı  aklan kes  sin. kes   kes   tepsiye d  z  sin. acık ta tepsi
 37 de bekledirsın. o bekl  keydi, fırına   alı getiri ya    sın. dızmanaların     t  ne, y  , yımırta,
 38 y  rt bunnarı   ar  ştırı d  k  sin. acık ta s  t d  k  sen t     olur. dızmanal   nar gibi
 39 kızardıneyin   ıkarısın fırından. ne   ad   tatlı olur.

ANLATAN : Selver Şimşek, 70 yaşında
 DERLEME YERİ : Çelemlı Köyü
 DERLENEN : Eski köy düğünleri

- 8 -

1 bizim kûde, evel dñnlē deblekle olurdu. alektirik yoktu. fenerlēle yapādık
 2 dñnñ. erkişi "bu avşam dñne gidecez" deyi sevinirdi. fenerlēmizi dolduruyduk ğazla.
 3 alırdık, elimize gidēdik dñne. onnarı bñle ipe dizēdik. ben götürüm bālarım fenerimi, o
 4 götürü bālā, öteki götürü bālā. ölē ışıkta oynālādı. debilek çalālā, türkñ sñlēlē. önce iki
 5 kişi oynādı, sōna üş kişi oynamā başladı. şindi erkişi oynayēri orta yēde. tā eskiden,
 6 annem, ğini annadırdı, ilēnçelēle dñn yapāmıřlā. iki úuluplu ilēnçeleri, iki úulbundan
 7 bñle bālāmıřlā. úızlā toplaşırmış, çalālāmıř. evel şindikinden, ğidi. úarılā ayrı, adamlā
 8 ayrı duruydu. şu úadā küçük çocuk soúulmazdı úarıların yanına. gelin, arabaya pinecē
 9 vakıt, bñle ip gerilē, üstüne çul, atālā. kimse gelmez, oreyē. bubası, emmisi, aĝası dayısı
 10 neyseydi onnā gelirlē. çul tutālā, gelin pinecek, adamlā görmeycek gelini. āçtan, olurdu
 11 araba. úırmızı çul, atālā arabanın, üstüne. gelin, alıcıya, adamnara úāve verilē. içtineyin,
 12 gelin bubasıyla, anasıyla, úardařlarıyla kim vāsaydı epsicñne vedalaşır. gelin, alıcı
 13 gelini götürü. evel at úoşusu yapālādı, gelini pindirike. gelin, arabasının, ardından bñle
 14 tüfek sıúālādı "taú taú" deyi. sōna ğüvenin şapkasını getirilē, gelinin burnuna úoúudurlā.
 15 bizim dñn, olurúeydi, cemil, ğinin toúadının yanına geldineyin, getirdilēdi bizim, adamın
 16 şapkasını. gelinin yanında kim vāsaydı, abusu mu, ingesi mi, şapkanın, içine gelinin
 17 çevresini úoyādı, adet, öleydi.

18 o vaút, kız verecek, oldunmuydu, sabā úadā makine dönēdi. ğüleççilere
 19 ğölmek dikilecek, dñnde ğıymē don, anteri dikilecek, emmilere, dayılara bōça dikilecek.

20 gelin, úoca evine gelēri ya, arabadan, inē. arabadan, indē gibi úolunñ, altına bi
 21 somun, ekmek úıstırılā. eline de içi su dolu ıbrıú verilē. angi eve inecēse, tōraya úadā,
 22 suyu dōke dōke gidē. içeri giri musafı öpē, tekrā çıúā dışarı. elindeki ekmekten, acık,
 23 acık yazlada oturannara dādırlā. bé kızım, evel tā başkaydı. şindi iç dadı úalmadı, ne
 24 dñnñ, ne bayramın. bi de er şe kenşlikte ğüzel, olēri. bubām, ğini bayramcalık alırdı,
 25 ğıydım fistan tā ğözümñ, önünden ğitmēri. patlacan moru, bi tene şalvarım vādı.

ANLATAN : Şaziye Demirci, 62 yaşında
 DERLEME YERİ : Çelemlî Köyü
 DERLENEN : Köye yerleşmeleri

- 9 -

- 1 çelemlîye nêden gelecêz biz. ani benim úocă ıalam vâdı. o annadırdı." ismet
- 2 paşa zamanında geldik " dēdi. "osman paşa zamanınñ mēcırız " dēdi. urumeliden
- 3 geldik, urumeli mēcırız biz. zamanında urum sürgünü olmuş ıa, ismet paşa arbinde
- 4 gelmişlê bizinkilê. o vakıt dedem, on altı, on yedi yaşındaymış. onnara adanayı vemişlê.
- 5 annem ını de öle annadırdı. adananın ıçını biyenmemişlê. " burada odun yok, su yok"
- 6 demişlê. " biz burdan gidecez " demişlê. sōna burây gelmişlê, çelemlîye. geldiklênde
- 7 burda aydınnılâ oturuymuş. baklalıdan ıısannâ da vâmış. ondan sōna dedem ını de
- 8 onnarın yanına yêleşmişlê, ep berābê yaşamışlâ tölΨ.
- 9 tâ başka da annadırlâ. "evel ııstanbolu vēdilê "deyi annadırdı annem. "orasını
- 10 biyenmedi bobâm ını , ordan ıadanaya geldik "deyi annadırdı. orda da sineklêden
- 11 duramamışlâ. üş ıavşam yatmışlâ, sineklê uyutmamış. sōna güveli kūsünü vemişlê, orası
- 12 tâ betê çıkmış." nerenin suyu bol, orây bize verin " demişlê. sōna çıkmışlâ çelemlîye.
- 13 em ıacı bol, em suyu bol, sinek te yok, burasını zaptetmişlê. aydınnılâla bile oturmuşlâ.
- 14 ep bile gelmişlê, bobamın dedesine, fatmê ıabunun bobası úardaşmış. ep ıaúrabaymış ı
- 15 onnâ. yedi úardaş bile gelmiş dēdilê. ep bi millet ıonnâ, osmânı macırı işte.

ANLATAN : Aliye Çolak , 56 yaşında
 DERLEME YERİ : Yeniköy
 DERLENEN : Boza ve keten helvanın yapılışı

- 10 -

1 darıyı úayada çekēsin. çektikten sōna elēsin. içine acık būday ıunu da úorsun.
 2 avşamnayın úaynayan suyun ıiçine atāsin. oúlāyla būle úarıştıra úarıştıra pişirisin. ateşin
 3 başına sarısın, bırakırsın ıonu. sabālayın, bakāsin ıişimiş. bobānnemden ıürendiydim ben
 4 de. ondan sōna tekrā onu su ıuú suyla, işi amır var ıa, ezēsin ıonu içine úorsun. oúlāyla
 5 devamını úarıştırsın. gene oraya örtēsin ıonu. ıce işir ıorda. úaynadırsın bi baúır su. o bi
 6 baúır suyu ilénçeye dōkēsin, gene úarıştırsın, úarıştırsın. sātłāca úarıştıra úarıştıra pişē
 7 o. úazana mı úoycan, ilénçeye mi úoycan, neye úoyācāsan úorsun. nası pişti bu şindi,
 8 ocaútan úor ı alır, bozaya souāsin. úor sōnmez, ateş duruysaydı, bozā pişmiştir. ateş
 9 sōnmesseydi, bozā tā pişmemiştir. acık tā úaynadırsın. piştıseydi, indirisin ıorey. tekrā
 10 gene acık işi amır úorsun, úarıştırsın ıonu, bu gece orda úalır ıo. sabālayın ıonu
 11 sulandırısın, elekten ıelēsin ıilénçeye. ıce süzülür. úayrı doldurusun ıonu bi şeyin ıiçine.
 12 canı isteyen şekēli içē. zatan onun dadı vādır ıiçinde. kendi tatlanır ıo. aftalāca dursa iç
 13 bişe olmaz. rāmetli acı ıallerin ıayşē ıabu, küçük şişelere dolduru tālaya götürüydü.
 14 şekēlen suyu úorsun ıateşe. ne úadā istēsen, o úadā úorsun. acık ta işi atāsin ı
 15 içine.úarıştıra úarıştıra macın gibi yapāsin. indirisin ıateşten, dōkēsin tepsiye, sūsun
 16 deyi. sūduneyin, acık tepsiyi ısıdırsın. tekrā tekrā úoparısın. ondas sō onu alúa yapāsin.
 17 úuvet ı isteyēri, adam kuvetiyle yapērız. sōra, onu úavurusun, alúaya dōkēsin, adam
 18 kuvetiyle çevirē çevirē, ikiye úatlayıp úatlayıp alúayı çevirisin. gene yeniden yapāsin.
 19 sōna tel tel ı olur nö güzel yirsin. pıçakla kesēsin dilim dilim yirsin Āle tatlı tatlı..

ANLATAN : Sıdika Arzık , 68 yaşında
 DERLEME YERİ : Akpınar Köyü
 DERLENEN : Eski bayramlar

- 11 -

1 eskiden, bayram ı olduneyin çok sevinirdik. sırtımıza anteri alabileceiz mi,
 2 ayāmıza don ı alabileceiz mi? eger ı alamaycāsak, pamık ıriz çıkırıkla, ilēne ıslarız. sōna
 3 ipe düzeriz. úuruduneyin, dokurus. úırmızı istēsen kırmızı, sarı istēsen sarı boyāsın ı
 4 ipleri. fistannarı giyēsın bayramda. bayram gelē deyi sevinirdik. evel şekē nēdē? yé
 5 misir patladırıs, yé nūt úavuruz. yağut, macından kesme şekē yaparıs. onun ı içine
 6 dökēsın biraz macın, soda atāsın, yımırta kırısın. bunu úarısın, yuvālacık yapāsın,
 7 kesēsın. tepsiye úorsun, fırına sürüsün. oldu sana kesme şekē. onu veriydik musafirlere.
 8 bayram ı avşamı kına urunurduk. bi çit kundura alınırsaydı, baş ı ucumuza úorduú ı onu,
 9 saba olmak bilmezdi. bayramın ı ikinci üçüncü günü, bayram dūnū olurdu. úoca āçlara
 10 beşşik úuruyduú. úāşılıklı iki kişi pinişirdik. sallanırdık ı avşama úadā. yusuf ı emmi şekē
 11 veriydi, onun ı içi, úoşā gidēdik ı onun ı evine. erkiři, yé nūt veriydi, yé üzüm veriydi.

ANLATAN : Sıdika Arzık, 68 yaşında
 DERLEME YERİ : Akpınar Köyü
 DERLENEN : Ocaklar ve ilaçlama yerleri

- 12 -

1 bün bacān mı ārıldı, úolun mu ārıldı? emnē abu yılancık kesēdi, ì gelirdi ārıya
 2 sızıya. bñle úocamanca taşları vādı, āran yerine sürüydü. eger yılancık ı olduysa
 3 yapışırđı taşlā, disse yapışmazdı, düşēdi. o taşlā yapıştıneyin, orey ı ilac ı olur, geçēdi.
 4 úısalıú ı ilaşıladırlā. şindi cansız úaldın, takatın yok. nē bñle oldu? bu úısalıú ı
 5 olmuş dēlē. emen úısalıú kesilecek. illé cümertesi günü keselā. meselā ben úısalıú ı
 6 olmuşum. cümertesi günü benim úısalımı kesmē gelir. ta ıú tünēnin ı altını süpürüsün. bi
 7 şey dōşēsın yere. úısa'lıú ı olan yatā yere. úollānı, ayaklānı uzadır ı upuzun yatā. úısalıú
 8 kesen bi ip ı alır ı eline. úollāndan bacaklāna úadā ölçē. " ne ölçēsın? úısalıú ı ölçērim."
 9 bunu üç kere soru. tekrā ölçē, bu sef bacaklāndan úollānı ölçē. gene üç defa soru. sōna
 10 bi pańça būday ı alır ı eline, úarının ı üstüne atā. atākeydi gene üç kere soru. sōna, "
 11 adi şindi úāú koşuyla git ı evine, iç ı ardına bakma, iç kimseyle konuşmaycan " dē yollā.
 12 úısalıú kesmek bñle işte.
 13 ali ı āların ı emne sarılık kesēdi. döl şindi sapsarı olur. benizi sararı, gözlēnin ı
 14 içi solā, iç ekmek yimez ı olur. götürülē sarılık kesene. annını kesē, úulaklānı kesē.
 15 kestineyin döl ı olur bittā.
 16 isan ı asta olduneyin, döl ı ossun, úoca isan ōsun, nābalım bunu? ateşten
 17 çekelim. annemden bilērim. teknelē olurdu evel. o tekneyi bñle dosdolay götürülē. üç
 18 sefē, o astayı çevirilē, çekēlē. tekrā tekrā çevirilē çekēlē. çektin mi? çektim. adi kızım iç
 19 biyeri bakmadan, dūru evine git.
 20 şindi döl ı aydaşık ı olmuş. iç düzelmēri, ice úurumuş döl. ayaklānı bñle yapā
 21 duru tōle. onun da ayrı ocā olur. ocānın úocamanca gölmē olur. yaúası da tobūraya
 22 úadā. dölü yaúadan ı aşşā salāsın, aşşādan ı alırlā. üç kere yapalā bunu. "adi şindi iç ı
 23 arkana bakmadan git" dēlē. döl astaydı, onun gibi kestirdiydim. nēde ì olacak, toktersuz ı
 24 ì olur mu döl? işte annem ını yaptırdıydı, biz de yaptırdıydık.
 25 meselā, sen şindi dūm yapacan ı a, yapmadan tā biraz topraú úazāsın. elēsın ı
 26 onu bi torbaya úorsun. doğum yapacān günü, o toprā úavurulā, bi bezin ı üstüne dōkēlē.
 27 sancın geldineyin, o toprān ı üstüne yatāsın ı ısırırsın, sıcacık ı olursun. onun ı içi dūm

28 úolay   olur. d m yaptıktan s , l sa  adına y lı ballı yidiril , kuvetini toplasın deyi. y yı
29  avurusun,  ek  at sın  i ine. onu i  sin. i in  sınacak, altından da toprak   ısıcacak,  
30 olacan. yast n n  altına da p      oy can. oda seni  oruyc  .

31 b le, bi yaralık   olur. gece      o yaralık. sab layın    tineyin g r s n yarayı.
32 onu n bacaz  indi? ana alından kesilen bi  arı, t b le s r gelirke, d l n  alır, oturu. or 
33 yol  atına oturu.  ibleye d ru oturu. yaralı  san kimseydi oturu  n ne, o  arı da
34 bildikl nden okur. s na ate    alır,  ap n  i ine  or, ba ından   a  r  at ,    sef . saba,
35  len, av am gid sin. yaralık nerende  ık sa, g z nde mi,  olunda mı orayı ila lad rs n.

36  ızılıy r k   ila lad rs n.o da gene yara gibi olur, b le  p r m z  olur. oc na
37 g t r s n   ila lad rs n.    kere t k r  ona. t k rd neyin, eger  ızılıy r kse, t  eve
38 gelene  ad , ba     m l   m l etm . acık k l   al rs n, s r s n, yavut k l  suya  sl s n,
39 i  sin   onu   olursun. anif   abu ila lad ,   olurdu onun   ila lad . onun nefesi kuvetliydi.
40  ok ası nazar   olann  gid di ona. g z d dineyin   f r yd ,   f r yke esn di.esnedineyin
41 g z d mi  demektir. s na okuması bittineyin, g ky z ne d ru bakacak. eger bakmasa
42 nazar onun   st nde  alır. bu sef  onun ba ı  arı.

43  indi g z ne s rg n giri.bi sızl , bi sızl  b le bi g recen. ben r metli esma
44 teteme yaptırdıydım. bi gece sab   ad  i    uyumadıydım. saba   olduneyin annem "ay  
45 ill  esmaya gitsin " deyi yolladıydı beni. ne o ursaydı, o uy eri mercimek   al  eline
46 onnara o uy , s na o mercimekl den y z me s r . bi yandan da ep o uy .

47 bi de gene yılanlama v dı. g z n sızl ,  i  , acı ır s na. can sıkısından,
48   ardan. sen gid sin, gittineyin y z ne namazl y   rt . bi par a pam  ya   ate te.
49 namazl n n    st nden y z ne d diri. b le y z n g z n duyana  ad  d diri.  l 
50 yaptıneyin ge  .

ANLATAN : Elmas Şahin , 75 yaşında

DERLEME YERİ : Çelemlı Köyü

DERLENEN : Hatıraları

- 13 -

1 çocuúlâmın ı isımlēni iç ben úoyamadımki. bana sormadıłaki. ben de iç
2 demedimki bununki de şu ōsun deyi. anifē ı oldu, bir ı aftalıktı tā, burda bi şefket ı ağa
3 vādı. úurban bayramının ı arife günüydü. amiyet miydi kimdi bilmem, aldı götürdü ona.
4 ezanna úoyēla, "ne úoylum bunun ı adını?" biz de iç demedik ki şunu úosun deyi. sōra
5 "būn ı arife " demiş, anife úomuř. o ōlé úundu. asan ı oldu. iç ı ad úoyan ı olmadı. durēri
6 tōle ad úonacaú. bi günü, yelibelden ı irecep ı enişte geldiıdi. ayrırlı ōsun bōbēniz, adı
7 ney?" deyi sordu. "adı yok tā " dedik úalan. "dur ben ı onūn ı adını úoyēm, sabālayın
8 camiden geldinēn" dedi. sabālayın camiden geldi. "ne úoyēm bunun ı adını?"ben gene bi
9 isim sūlemērim. "ne úorsan úo " dedik biz de. sōna asan úodu. o da ōle asan ı oldu.
10 amiyet dūdu, řamilē ı alası, illē " amiyet ı ōsun " dedi. neyseıdi onu amiyet úoduú. alime
11 oldu, bobānnemin ı adı aççeydi, dōlūn ı adını aççe úoduú. dōl ı om beř gūnnūktü,
12 bobannem ı öldü. sōna ağam geldi, " bunun ı adı aççe dıl, alime olacak, dişecek " dedi. biz
13 de dıştırdık, alime úoduú. úsēn ı oldu. ōteki dōl var ı a asan. " biri asan, biri de úsēn ı
14 ōsun " dedilē. fatne dūduneyin, annemin ı adı deyi úoduú. sonka kemal ı oldu, ad
15 bulamadık. "ne úoylum, ne úoylum?" bubası " kemal ı ōsun " dedi. işte dōllemın ı adlānı
16 tĀlē úoduú.

17 ōlum ı astalandı, çou ı asta oldu. bubası cāna götürdü önce. sōna adanaya
18 götürdü. ì olmadı. tā kötü oldu. ilkokulu bitirdineyin ı astalandııdı. onu bubası úalaycı
19 yamā ōsun deyi vēdiıdi, çalışsın deyi. ama çocuk ı iç istemezdi, " ben durmaycam ı orda
20 " deyi ālādı. ep " ben ı okuycam " dēdi. toktura da götürdük ı ama astalī ústeledi. sōna
21 dōrt sefē bubası ankara'ya götürdü. toktur demişki: "bu ì olacak ı asta dıl, sana deselē ki,
22 gökūn yüzüne götür ı olacak deselē, inanma. bundan sō iç bi yeri götürme boşuna
23 "demiş. bittā iç bi yeri götürmedi. çıúadı dālada gezēdi. çamır ı içlēnde gezēmiř. bizim ı
24 iç ı aberimiz yok. alır başını gidēdi. gece olduneyin çıúā gidēmiř. cāmiye gidēmiř,
25 úomřulara gidēmiř. sōna řikātçi oldulā annadık bittā úapıyı kittedik ı üstünden. sabā
26 úadā bārııdı: "açın úapıyı" deyi. oldū yere altına yapadı. altını temizlēdim, ús baş

27 giydirdiydim. er saba aynıydı. úalan ııce yörüyemez ııolduydu, yataklara düştü. bi saba
 28 vādım ki ölmüş. çok çekti o zavallı, otuz yaşında öldü. esab ııet ne çektimi. oncāzımın da
 29 kaderi öleymiş. onna berābe ben de çektim. gelirlē bana řikāt ııedelē. sanki aúlı başında
 30 da ben ııonu düvecem. bubası sinirliydi, üfkelendinēn düvēdi. benim de yürēm yanādı.
 31 elinden ııalamazdım, bana da uruydu. düvēke bayılır úalırdı tōrda. götürü yerine
 32 yatırırđı. iç úafası gürültüyü götürmezdi. úızlā gelinnē gelirdi. epsinin ııüş tene beş tene
 33 uřā vā. úořup ıı oynayelā. tōna dayanamazdı, bārıydı. çocukka çok ııaúıllıydı, úafası çok
 34 çalışırdı.oúula gidēke, ocaları " bu çocū oúudacānız " dēdi. eve úadā gelirlēdi bunu
 35 sūlemē. biz asan'ı nēde oúudacaz, asan gün yüzü mü gördü. uřām kadersiz çıúıtı, ben de
 36 onna berābe çektim. asancāzım boylu posluydu da, yıttı. úařı gözü yerindeydi. biraz da
 37 ğam yıúıtı asanımlı. adanaya çalıřmā gittiydi bu. sōna işe girdi çalışırdı. bana para bilen
 38 yolladıydı. bi günü bunun ıı arkadaşları ırsızlık yapmıřlā, polise de " berabē yaptık "
 39 demiřlē. polis bunnarı apse attı.sōna apise düştü işte asanıma nōlduysa apisteyke oldu.
 40 arkadaş úurbanı oldu úızanım. çıktıneyin tā kötü oldu. önce de vādı ama o úadā dıldı.
 41 arada nöbet gelirdi. ilacını içirdineyin geçēdi. kimisi deyēri "sūútan ıı oldu", kimisi
 42 "üzüntüden ıı oldu "deyēri. işte öle asanımlın ıııkāsı.

43 úaynanamlan ıı iç geçimimiz ıı olmadı. beni dūdürüydü, öluna. öluna beni úarādı,
 44 o da geldineyin, beni düvēdi. şindi ben yemek pişiriydim, içine bi pança tuz ıı atādı.
 45 tuzdan yinmezdi yemek. bizim ıı adam da " nē būlé yapēsin " deyi beni düvēdi. sofrayı
 46 úaldırı atādı dışarı. çamaşır yıúamā úāúarım, úazanı yaúarım. úazan'ın ıı altına getiri bi
 47 baúır su dōkē. o andan sōna, pamā gideriz, pamıktan geldineyin, adam beni düvē.
 48 albūsem, ona "yörūlek gitti " dēmiř. benim ıı iç ıı aberim yok, avřamnayın geldiynen düvē
 49 beni. çok fena úarıydı rāmetli. benim bi tene camızım vādı. er saba bizim ıı adam süd ıı
 50 içēdi. ben sār getirim, piştineyin o da içēdi. guyā, ben "camız benim, südünü o içēri"
 51 dēmiřim. camızı sādım geldim sabālayın. bizim ıı adam yatēri. úāúıtı tası aldı elimden "al,
 52 al " deyelek, em bārdı, em tası duvara urdu. ben de şaştım úaldım. nē öle yaptını iç ıı
 53 anamadım. sōna usuktuneyin, sūledi bana, üfkesinden yapmış ıı öle. sōna ben de annadım
 54 ıı ama úaynanam bizim ıı ıı oldūmuzı istemēri. beni iç sevmezdi ama dōllēmi sevēdi.
 55 onnarı düvēsem bana úızıřırdı. iç ıı azetmezdi.

56 sabālayın, saba namazından ıı evel úāúādım. ateş yaúādım, yemek yapādım.
 57 ekmek úordum tālaya. erşeyi dōllerin ıı ipini salıncānı úordum. tarana pişiriydim.
 58 çocukları úaldırıydım, doyuruydum. bulařıúları yıúādım, inē sārdım, götürüydüüm tē

59 aúúılara südü çektiriydim. yāyı düvēdim, ışımı pişiriydim. ondan sōna tālaya gidēdik.
 60 avşam   olur, geliriz   ev , su yok. adi bakalım filan yēden su taşıycaz. sırtımna su
 61 taşıırım. fırın yaúacam, ekmek   atacam,  ama'sır yıúaycam. odun bulamam. odun
 62 bulsan, ışık yoú, lambayı  ıúāsan, yel sōndür . b l  irezil   olurdum. sabā úadā ben
 63  abalākeydi, naylon gelir, pin  gideriz tekra tālaya i  yatmadan. avşam   olur, eve geliriz
 64 gene aynı işl . i  dinnence yok. sabālayın gene pamıksa pamā,  apaysa  apaya. arman
 65 vakti arman d veriz. işte  l   mr m z ge ti perişannıkla. g n y z  g rme'den
 66 itiyarladık.
 67 d n   olacak, i   iz   almadıl . bi úat basma aldıl . evel mangıtlıl  v dı, onn dan
 68 geri verecez deyi  teberi aldıl . dayısının úarısının fistanını emanet gene aldıl 
 69 giydirdil . bi de bez    rtt l  başıma,  le işte bi gece  aldıl  oynadıl . o úad  olduğu.
 70 úa ırdıneyin, om beş g n sōna d n yaptıl . beni zorla úa ırdılar   a. t  bob m   inn 
 71 barışmadıydık. o avşamı uzlaştııl  ya barışmadıl . bubam pirişiklendi, "benim   evladım
 72 yok" deyi b rdı, bi de  fkesinden  anal  d d  gitti.

ANLATAN : Elmas Şahin, 75 yaşında
 DERLEME YERİ : Çelemlı Köyü
 DERLENEN : Kız kaçırma olayları

- 14 -

1 istedineyin vēmesselē, ōlan ūaçırı ya_ut kız ūaçā. bizim kŭde eskiden tā çok_
 2 olurdu. benim tizemin ūızını istedilē, bunnā da vēmedilē. ōlan_evi kız ūaçırdı. sōra kız
 3 bubası gerisin geriye aldı. ūızın bubası çocuk tarafını aldattı. " ben_ālēm ūızımı, sōna
 4 gelin_isteyin dŭnne verim" dedi. sōna ne dŭşündüyseydi, vēmedi kızını. 'vēmeyince
 5 çocuk tarafındakilē mākemeye vēdilē. mākemededen de iş bije ūurtarmadılā. ilēden
 6 mākeme oldulā. " ben_aldım ūaçtım çocū " dedi.sōnadan da eve kız alınca yeniden
 7 mākeme oldulā. o sŭlendi ep, ōle dedi deyi, ne apiste yatılā, ne bişe. gel_oldu git_oldu,
 8 kız başkasına vēdilē. orda geçindi gitti. önce ūaçırılākeydin ben de yanındaydım. ep
 9 bile ūazma ūazādı. geldi araba yanımıza durdu. emen_arabadan_iniştilē, ūızın ūoluna
 10 yapışılā. yanımızda iki kız tā vādı, onnā ūorŭtu ūaçtı. ben de çapayla adama urērim, biz
 11 _itirişike, ūızı arabaya pindirdilē ūaçırdılā.

12 başka da sālē tizeni ūaçırdılā. benne auran_a, ondan_ichi bilērim. bi adam apiste
 13 yattı, çıktı geldi. o adama vēdiydilē. sōna ona demişlē ki " seni ona vēdilē ama onun
 14 çocū olmaz " demişlē. ūalan dŭnŭ olacādı, urbası bilen_alındıydı. neyseydi bi avşam,
 15 aŭrabalara yatmā gittiydi. onnā demiş ki " sen gel bize, seni başŭasına ūaçıralım "
 16 demişlē. zatı aberli gitmiş_onnara. ben de gittiydim, oturdu biraz neyseydi. tā başkaları
 17 da vādı, sōna dālışılā onnā. sade biz ūaldı_orda. sōna ben_abtes_alacādım.dışarı
 18 çıtım_abdes_almā deyi. ā bi de baktım, adamnā gelivēdi, içeri girivēdilē sōna ūapıyı
 19 ūapayıvēdilē. ben şaştım ūaldım. tizeme sordum "bu adamnā ne?" dedim."yok bi _şe,
 20 sen_çeri gir de namazını ūıl "dedi. ben de öteki eve girdim namazımı ūıldım, dışarı
 21 çıktım ki ūızı götürēlā. iç de bārmadı, aldılā gittilē.

22 beni istedilē ismēle, bobām vēmedi. bi günü tālaya gittiydik, ūazma ūazmā. bu
 23 beni çok_istemiş, bobam da yaşıım küçük deyi vēmedi. benden_on yaş büyüktü. sōna
 24 bobam vēmeyinceydi, tuttu beni tāladan ūaçırdı bu. bobam_ini duymuşlā, gece olmuş_
 25 onnā duyana ūadā. tŭfē almış_eline: "nēde bulursaydım, öldürecem_onu "demiş_ismēl
 26 den_ichi. "önnēne geçecem_öldürecem" demiş. sōna görmüş_ama tŭfē sıkmamış.
 27 "sıkāsam, onnara dımez de benim_evladıma diyē" demiş, ondan_ichi sŭmamış tŭfē.

28 ordan dönmüş, eve gitmiş. sōna beni yellibele götürdü bunnā. ordan iç çıkmadık, saúlı
 29 durduú. bi, aút durduk sōna geri döndük küvΨ. bobam geldimizi duymuş. " ben,
 30 evladımı bi görecez, dinneycem baúalım ne deycer " demiş. neyseydi, beni úaçırdıúları
 31 eve toplaştılā, mūtarlā, āzālā epsici toplaştı. ismēlin de tizesi vādı, dizimin dibine
 32 oturduydı. úulāma sūleyēri "baú, isterim deme ha, isterim deme ha, bubamı istemem
 33 úocamı isterim de, ben size yaramam deycen, a" deyip deyip beni dürtükleyēri. sōna
 34 geldi bubam geçti úāşıma "ben seni isteyērim, seni almā geldim kızım"dedi bana. ben
 35 de " ben size yaramam buba " dedim. Āle deyince bubam çok úızdı. analık ta
 36 yanındaydı, bile geldilēdi. "úāú gidelim, kızın gelmē işte "deyē, bubam úāúūmē. orda
 37 analī bi de güzel düdü. çıktıılā gittilē bittā. üç sene barışmadılā. úardaşlarım ismēli nēde
 38 görsele dümē úāúılā. üç seneden sō beni úoydulā, onu úoymadılā. bizim adam dedi ki
 39 "beni úoymassalā sen de gitmeycen " dedi. Āle deyince, úayrı onu da úoydulā.

40 bizim anifenin aretinin úızı úaçtıydı ava. ama onu vēdiydi bubası ya gene de
 41 úaçtı. nē úaçtı bilmem. avşamnayın, erkişi yattıneyin çıkını almış úaçmış. bi kızdı
 42 zatan, bi de úardaşı vā. anası sabālayın, döşşēni boş gördüneyin," 'vay başımıza
 43 gelennē" demiş ya iş işten geçmiş. úız nişannılıydı zatan. evinden teliyle duvāyla
 44 çıksaydı tā ì olmazmıydı. úaçtıneyin, anasız bubasız dūn yapıılā., olan, evinde. sōna
 45 dölü olduneyin barışılā. şimdi gidip gelēlā.

46 úocaya úaçmak iç ì bişe dil kızım. boynun bükük úalēsın. ben kendim
 47 úaçmadım ama zoruma gittiydi. úoca er zaman er yēde bulunur ama ana buba
 48 bulummaz.

49 ben fatmeyi de istedine vēdim, alimeyi de. üsēne de kemala da ep, istediklēni
 50 aldım. úızlāmi vēmeseydim beki de úaçālādı. gelinnēmi de anası bubası vēmeseydi,
 51 olannā da úız úaçırıydı. onun için erkişiye istedini alacan, erkişiyi istedine verecen.

ANLATAN : Saniye Aydın , 65 yaşında
 DERLEME YERİ : Çelemlı Köyü
 DERLENEN : Süpürge yapımı

- 15

1 süpürge tümlanı ekēsin. olduneyin kesēsin, şūlé yontāsın bıçaúla , ince ince. tō
 2 süpürgeye göre ölçēsin. úararlāsın, sōna bi tenekiye suya ıslāsın. sabā úadā yımşacık
 3 olur. ondan sōnacāzıma uzun telli süpürgeleri ayırısın, gene bıçaúla tümlanı sıyırısın
 4 sıyırısın. bi sopaya bālāsın, süpürgenin úoçanına urusun. iple şüle ilmek atāsın. sıkāsın
 5 sıkāsın, ıce bölünür. úırnapla bālāsın. çoualsın deyi ıce sıúāsın. gene aynı ipi bālāsın,
 6 sıúāsın, sıúāsın. bittā tā bālāsın sımsıúı. tekrā gene içine süpürge teli úorsun,
 7 çoualdırsın. úayrı úararlaştırısın ne úadā yapacāsan. sımsıkı bālāsın, úalan süpürgenin
 8 úoçanının işi bitē. sōna süpürgenin tellēni tĀle aleti olē onun , onna yassıldırsın. en son
 9 çuvaldızla dikēsin. bi de evin tavannānı süpürmē, saplı süpürge yapāsan tā ì olur. onna
 10 tavannarı süpürmesi nōgüzel olur. süpürgeyi yapāke, úoçanına sopa taúmā, yē
 11 bırakırsın. sopayı da tavana erişecek úadā taúāsın ondan sō süpürge olur.

. ANLATAN : Emin Şimşek, 65 yaşında
 DERLEME YERİ : Sarıçam Mahallesi
 DERLENEN : Bilmeceler

- 16 -

- 1 dalpati dalmadı, kimse bulup  almadı. (suyun  st nde y zen yaprakl )
- 2 ill m  iliksiz, ill m kemiksiz
- 3 ill m m   er, d lar  a ar. (s l k)
- 4  in ini imam, pinpini imam
- 5 bi gelin  aldım, bubası imam. (saat)
- 6 sel m s ledim g ll ye, ortası badem dilliy 
- 7 elletmesin mır , azırladım sır . ( ap  kilidi)
- 8 d dan gelir tatariska, ben  onu tutariska
- 9 ayakları  eska meska, g zleri domaliska. (tospa)
- 10 masal masal maniki, t rn  v  on iki
- 11 on ikinin yarısı, d rmencinin  arısı. (sı an)
- 12 g k ny z nde yarım   rek. (aydede)
- 13 d dan ta tan gelir,  ri b z kl  eni ten gelir. (tospa)
- 14 benim bi  k z m v  buynuzunu b kmedineyin   eri girmez. (budaklı odun)
- 15 d da dalıman g rd m, suda s l man g rd m. (biri balta, biri balık)
- 16 yer  altında pili li tavık. (patatis)
- 17 alt  t ta,  st  t ta,   inde  ann  softa. (tospa)
- 18 bir  aya lı, molla sar lı. (l na)
- 19 al acık boylu, kadiyfe donlu. (patlacan)
- 20 benim bi  k z m v , yatt  y de ot bitmez. (ate )
- 21 et sa all  adam. (horoz)
- 22   p r k  usan ta . (sab n)
- 23 tussus pi en  a . (o af)
- 24 sa s n sa ırd , y zbin  acı titr , k k  benim  elimde. (do uma tezg )
- 25 d dan gelir, ta la ma la, aman  abla beni sa la. (balta)
- 26  it d na v dım, bi  it  u    urdum, etini yidim, kemini y dım. ( z m)

ANLATAN : Hamiyet Arzık , 50 yaşında
 DERLEME YERİ : Akpınar Köyü
 DERLENEN : Kına türküsü
 - 17 -

1 yūsek, evlē ıssız úaldı
 2 annecim úıssıs úaldı
 3 mitfāmız tussus úaldı
 4 úardaşları yannız úaldı.
 5 ‘ah bu ayrılın derdi
 6 firarı bārımı deldi.
 7 urun úızın úınasını
 8 āledelim, anasını
 9 çārın gelin bubasını
 10 süprün gelin, odasını
 11 ‘ah bu ayrılın derdi
 12 firarı bārımı deldi.
 13 atladı gitti eşşiyi
 14 sofrada úaldı úaşıyı
 15 yüklükte úaldı döşşeyi
 16 gitti evin yaraşıyı
 17 ‘ah bu ayrılın derdi
 18 firarı bārımı deldi.
 19 úızım úınan úutlu õsun
 20 bastın yēlē otlu õsun
 21 vardın yēlē sütlü õsun
 22 erinné āzın tatlı õsun
 23 ‘ah bu ayrılın derdi
 24 firarı bārımı deldi.
 25 gelin, alıcılā geldi
 26 gelini araya aldı
 27 annecì baútı úaldı
 28 ayrılıú geldi çatı.

- 29 'ah bu ayrılın derdi
30 firarı bārımı deldi.
- 31 evimizin önü deve
32 dereden gelir evé
33 giderim aşrı küvé
34 anne beni verme elé
- 35 'ah bu ayrılın derdi
36 firarı bārımı deldi.
- 37 evimizin önü otlu
38 dört taraftan gelir atlı
39 gelinin başı pullu
40 gelinin eller aúlú
- 41 'ah bu ayrılın derdi
42 firarı bārımı deldi
- 43 gelin ālā yaşın yaşın
44 ingeleri bālā başın
45 úardaşları çatar úaşın
46 gitmem deyi sallā başın
- 47 'ah bu ayrılın derdi
48 firarı bārımı deldi.
- 49 gelin arabası belli
50 içinde gelini telli
51 güvénin sādıcı belli
52 askeri var beş yüz elli
- 53 'ah bu ayrılın derdi
54 firarı bārımı deldi.
- 55 al üstüne mor yaraşır
56 mor üstüne tel yaraşır
57 gelinnere al yaraşır.
- 58 arabalara yol yaraşır 'ah bu ayrılın derdi
59 firarı bārımı deldi

ANLATAN : Kemal Aydın , 65 yaşında
Saniye Aydın , 65 yaşında
DERLEME YERİ : Çelemlı Köyü
DERLENEN : Karşılıklı Konuşmalar
- 18 -

1 evel pamā gidēdi nenen. bi günü ep bile pamık toplādılā. ben de yannāndan
2 geçēkeydi, küncü arabasını devirdiydim, ona bakacam deyi. bizim kiliseli tālanın ında.
3 úoca cevizin yanındaydılā. ben de küncü götürüydim. sōna bubası geldi yanıma arabayı
4 devirdineyin. o gelmedi ama anasının yanında duruydu. o zamannā om beş yaşında vā
5 yoútuú. zatı o benden accık küçük é. sonā nişannadılā bizi. önce ben baúādim ona, o
6 baúā mıydı bana bilmĀrüm. beki de baúmazdı. sōna ben ı istemedim, bubam zorla
7 aldırđı. çok çalışkandı.
8 — ben sana er yēde onu annatma deyi çekişmĀrüm mü bē adam?
9 — nēye alnatmaycāmışım," almaycam " dedim ama bubam " illé alacan " dedi.
10 — sōna bobān ne dedi yé " namaz úılan gelin aldım " demedi mi?
11 — amma da úlēsın a. bazı unudēsın, ona ne deycen şindi?
12 — o úadā olur. itiyarladık úalan, neblem ben etē o úadā.
13 — siz beni çalıştırmā aldınız zatı. tālalāmız ep bileydi. onun içi aldılā ki, sōna tālalā
14 birleşsin deyi. ben de iri yarıydım, tam iş yapacak gibi, çalışúan deyi aldılā beni. çok
15 kuvetliydim. tobu bileklēmle çok iş yaptım onnara.
16 —amma dūn yaptıú sōna. úocaman bi dana kesti bubam. mevlüt oúuttulā, bubası davul
17 zurna çaldırmadı ki. ocaydı çalgı istemedi āşım ā. başlık paramız, sekiz yüz müydü, bin
18 nira mıydı? atırlamērim. onu da zatan ödünş gibi bi şe olduydu. sōna aldık biz parayı
19 yidiydik.
20 — başlık parası deyi almadıydı onu bubam, Ālé bi yardımdı. bubam dūn bilen
21 yaptırmadıydı rāmetli, olan evinde de çaldırmadı günā deyi. mevlüt ouundu, ikindiye
22 úıldılā, beni burey gelin yolladılā. būle arkası úapalı, önü úapalı camız arabasına
23 pindirdilē. úayınbuba götürüydü evel, güvé yok mĩdanda. níkā úıylırkē bilen olmazdı.
24 o, çolakların evindeydi, ben onnarın evindeydim níkā úıylırkē.o vakıt okuntu yoktu.

25 sōna üş tene dölüm, olduneyin, askere aldılā bizim adamı. biri altı yaşında,
 26 biri iki yaşında, biri de sekiz aylıktı. izmir narlıderede , iki sene yaptı askerlini. on yedi
 27 ayda da izine geldi. şindi geldineyin, altı yaşındaki çocuk úaşılardı. ikisi bile
 28 gelēlā şindi. emne onnarı görmüş, o küçüktü tā, bubasını bilmēri ya " ana ağamı bi adam
 29 getirēri "deyi geldi. úalan " buban, o " dedim ben de. biz çıúmazdıú, adam gelē deyip te.
 30 evel, ayıplādılā. şindi utammaú ta úāúti, ayıplamaú ta. askerdeyke mektüp yazadı
 31 evdekilerine, "fatmeye de selām deyi" yazadı. bana iç mektup yazmadıydı. zatı ben,
 32 oúuma yazma bilmērim yé. eski yazı ũrendiydim bubamdan. o da bi bārıydı tamam bitti
 33 gitti. úorúudan, iç ũrenemezdik. ben de bi mıstafa oca vādı, onun yanına gidēdim.
 34 duvaları, úuranı ep, ondan ũrendiydim. bubam çok sinirliydi, iç dümedi desem, bi sefē
 35 iki kamiş, urduydu. bāçaya, bālā gittiydim, nē gitmişmişim, iki kamiş, urduydu. anam
 36 bubamdan çok düvēdi ama. şaziyeyle çekişirdik, onun içi düvēdi. úocaya gittim,
 37 adamdan da dayaú yidim. o da ne içi düdüydü sūleyem mi? evel, üş, ay tālada
 38 duruyduk. sabālayın ekmek yıcez şindi, ne pişirmişim bilmem, bubası yemē biyenmedi.
 39 benim de zoruma gitti. "aman sen de nē būle yapēsın "dedim. vay sen misin deyen. geldi
 40 bu bana bi dayaú, attı. bārdım, āladım, dālā duysun deyi bārdım, āladım. döllē vādı, ep,
 41 ālaştılā. albisem bi dediklēni iki etmezdik. úayna úayınbuba ayrı odada duruydu.
 42 yemeklēni tepsie úor götürüydim. beni de çok sevēdiler, é, Ālé olduydu.

ANLATAN : Remziye Gürsoy, 50 yaşında
 DERLEME YERİ : Köprülü Mahallesi
 DERLENEN : Köy Düğünü

- 19 -

1 evelden dünnē sali gününden başlādı. sali günü úazannā úurulur, davullā çalmā
 2 başlādı. úoyun kesen kesē, kimin neye gücü yetēse, tōnu kesē. neyseydi, pişirilē,
 3 yemeklē pişirilir. doslāla kũ aluí davet edilir. ona da "danışık"denirdi evel. iç ,ayrısız
 4 ğayrısız, erkişi çārılır. perşembe gününe úadā yinilir , içilir. perşembe günü, gelin ,
 5 indineyin, erkişi dālşır, kimse úalmaz. yaúın , ısım , aúraba úalırsaydı úalır. avşam ,
 6 olduneyin, yassı namazına gidē adamnā. sōna güvēyi cāmiden ,eve tekbirle getirilē. iki
 7 sādıcı getiri güvēyi. gelin , içēde beklē. sādıçlā getiri güvēyi içeri úor. gelin, úız ,evinden
 8 çıúāke, yanında bi kişi gidē. o da ona úredir , ište, ne úredecēse." bi tene dilek dilēsen ,o
 9 úabül , olur "dē.sōna gelinne güvē iki rekat namas úılā. ikisi de ne dileycēse dilē. namas
 10 úılāúa güvēye gelinin duvānı serilē. gelinne güvē, iç birbirini görmeden evlenirdi. o
 11 avşamı güvēyi itirilē içeri. güvē içeri girdineyin, en , evelā gelinin , ayāna basā. sōna
 12 gelinin duvānı açā, yüz görümnünü taúā. onu taúmadineyin, gelin duvā açmaz, em de iç
 13 úonuşmaz. neyseydi sōna úarı úoca olurlā.
 14 cuma sabā gelinne güvē erkenden úāúā, el , öpmē gidēlē. saba namazından ,
 15 evel úāúālā. úayna úayınbuba eli öpülür. zatı evel , aynı evde oturulurdu. şındaki gibi
 16 ayrı ev nēde, odası ayrı olurdu. şındaki genşlē, bile oturmā istemēlē. neyseydi el ,
 17 öptükçen sō, gelin çay mı pişiri, úavē mi onu pişiri. úāú dēlē bi de amır yıvır. pide mi
 18 yapā, aúıtma mı dōkē, úarıştırma mı pişiri, neyse geline yaptırılā. ekmē yidikçen sō,
 19 gelinne güvē, bütün , ısım aúrabayı dolaşırlā. gönnünden úopan beş , on ğuruş veri
 20 gelinin ,eline. ondan sōna gelirlē evē.
 21 dünden bi afta sō, geze yapılır. úāşılıúılı olur geze. úız tarafı olan tarafını, olan
 22 tarafı da úız tarafını yemē çārı. en , evelā úız tarafı azırlık yapā, çocuk tarafını yemē çārı.
 23 aman ne yemeklē ne yemeklē, elvan çeşit tatlılā böreklē yapılır. iç , etsiz yemek
 24 pişirilmez , ama. aynı dün gibi olur , annaycān. úayna, úayınbuba, gelin , güvē, ne úadā
 25 ısım , aúraba vāsaydı epsici yemē gidē. sayı buna "úız , ardı"denirdi o vaúıt. orda yirlē,
 26 içēlē, sōna erkişi evine dālşır. gel ,afta da olan , evi úız , evini gezeye çārı. bu sef te úız ,

27 evi ısımını aúrabasını toplā olan, evine gidē. orda da yirlē içēlē. gelin, vāsaydı ingelerine
 28 tūlbent veri ediye. bittā biribirlēne gidē gelirlē.
 29 şindi bi de dūn, olurkeydi," telli tavık " deyi bişey çıkāmışlā. evel yoktu öle.
 30 úız, evinde ayrı, olan, evinde ayrı dūn, oleri ya, kız tarafı çocuú tarafına gidē, davulla
 31 zurnayla. orda oynayelā, alay çekelā sōna úaynanadan bi de tavık, alēlā, gene davullu
 32 zurnalı gidēlā. tavā da gelin teli takēlā ya eral ondan, içi telli tavık denēri. son zamanna,
 33 gelini de götürüymüşlē baúsana, iç, olacak, iş mi? evel būle yoktu. çiz sermē bilen gelin
 34 götürülmezdi. şindi çiz sermē de gidēri, telli tavā da gidēri. çiz sermē gidēri ya, istedi
 35 gibi düzēri evini iç, olmassa. evel gelin dūn, olurke iç gözükmmezdi. Ālé çok, oynamazdı,
 36 çize gitmezdi, neblem mīdana çıúmazdı. o vaút utanma deyi bişey vādı da ondan
 37 eralda. şindi iç, utanma youú ki. biri ne yapāsaydı, öteki de emen ona eveslenēri. aynısını
 38 yapmā çalışēri.

ANLATAN : Şaziye Gürsoy, 64 yaşında
 DERLEME YERİ : Çelemlı Köyü
 DERLENEN : Karışık

- 20 -

1 yedi sene úttıú olmuş sefēbirlik zamanında. ne úadā çeşme vāsaydı, epsicì
 2 úurumuş. bunnarı úayınnbubam annadırdı rāmetli osman dede. kũ çeşmeleri ep
 3 úurumuş, bi bu küçük dayının çeşmesi úalmı. erkişi onun başına üşüşürmüş. tuz bilem
 4 bulamamışlā da denizden su getirilēmiş, onna ekmek úarıymışlā. ondan sōna alektirik
 5 yok bişey yok, tōlé úarannıúta duruymuşlā. onca çizi nası yapıtlā bilmērim.yedi sene
 6 sürmüş bu irezillik. iki tene emmim ölmüş bu sefēbirlikte. bi tenesi de yunan arbinde
 7 úorúudan aúılını oynatmış ta bi tene bilmemişlē. bu sizin úuru fatmā alanızın bubası
 8 olēri işte. onnā oca işi belledirmişlē. sōna bubası etem ocaya götürmüş, içi olmazmış.
 9 o gene úorúudan aúılını oynadırmış. sōna ölmüş o. içi anamamışlā. evel bilinmezmiş,
 10 onnā belledirmiş çarpıldı. Āle bişe olduneyin, emen "kötü yere urulmuş "dēlē.

11 ben tā dūmadan çetelik olmuş. ben onu bilmērim de abum bilēri. yanımda
 12 annattıkları içi ben de bilērim. şindi anarşitlē olēri ya. sen zenginsin, senin paranı alēlā,
 13 evine de bi teneki gaz dōkēlā. eger sen de evdeysen yanıp kül olacan, seni de yakēlā.
 14 onun içi sen úaççan. çetelik zamānı öleydi. isannā ep aç, kimin parası, yice vāsa onu
 15 öldürelā, parasını yiceni alēlā. avcı dēmişlē, küvé gelir talan edēmiş. bubam demiş ki"o
 16 bi avcıysa, ben de bi acı veliyim. onu da bu çelemlıye úomam"demiş. gelmişlē küve
 17 erşeyi toplamışlā. kimin altını vāsa onu almışlā, kiminin kulānı kesmişlē, kiminin evini
 18 yaúmışlā. o zamanā úulaúıcılık vāmış. gitmişlē onu avcıya sūlemişlē. bittā bubamı
 19 úuvalamışlā adamnā. bubam úaçmış úaçmış tē iskenduruna úaçmış. firansıs askerinin
 20 içine úarışmış. ondan sōna kendini úurtāmış. sōna bunnā gelmişlē küve. demişlē ki"acı
 21 veliyi bulun"demişlē. dedemne emmisini bi de amet āyı bi dūmüşlē, bi dūmüşlē, orda
 22 öldü deyi biraúmışlā, gitmişlē. sōna bizim eve gelmişlē. acı veliyi arayēlā.
 23 bulamayınca, evleri gaz dōküp yaúmışlā. annem de tā evelden duvarın içine para
 24 saúlayıp duruymuş. onnā Ālece yanmadan úalmışlā." ev yanmış ta paralā yanmamış "
 25 dēdilē. neyseydi Āle olmuş.

ANLATAN : Zeycan Yaman, 55 yaşında
 DERLEME YERİ : Akpınar Köyü
 DERLENEN : Eski saklama yöntemleri

- 21 -

- 1 eskiden dolap yoúmuş  a, úuyul  dolap   olurmuş. úuyusu olan, b l  bi    
- 2 aykırıl mış, s d , y rdu da bi ba ırc  úoyalmıř. o bakırc  úuy ya bıra ırl mış. s  
- 3 suyun  i inde dur ri ya onun  i i işim ri işte. onu bil rim  le annem  ini yap dılar. tair
- 4 dedenin  evinin yanında bi úuyu v dı. o úuyuya bi    ay ırl dı annem. s na  teberileri
- 5 i ine bıra ırdı. r metli emneyi saldıydı úuyuya birinde. o da  ok dura sızdı. b le
- 6  oltu l ndan b ladıydı da saldıydı. gene de "yapacam"deyi b rıydı.     fenaydı.
- 7 bayramn da,  urban bayramında er y si et   olur. dolap yok, n bacan?birazını
- 8 yirsin,  alanını ince ince d r sın, tuzl sın  ipe d z   urudursun. dud   cına as sın yavıt
- 9  avurusun  o umasın deyi.  le  ok kesen  olmazdı zatan, bi  met     iki tene kes di.
- 10 p nirler de k pe bas sın. bi  ıkıya kepek  orsun. i eri  apamanın   n ne bi
- 11 úuyu  az sın. dışarı  assan k pekl   ıkırı yir. i eri g m sin k pleri. s na ortalık
- 12 s duneyin, pamı l  toplanır a  ıkırı yirsin.
- 13 s d  s zeriz, uyunduruz, y z n  alırız. s na dışarı ateş yakarıs.  azana  oruz  
- 14 uyn .  arıştır   arıştır   aynadırız. işimik   olur. şindi ona   kelek deyel  ona.

ANLATAN : Nezihe Özer, 60
Elmas Şahin, 75 yaşında
DERLEME YERİ : Çelemlı Köyü
DERLENEN : Karışıklık konuşmaları
- 22 -

- 1 — nābēsın mare elmas, ı misin?
- 2 — İyim mare nezi, a nābem, işte, sürüklene mürüklene er, işimi yapmā çalışērim. úaç
- 3 günden beri evlē süpürülmediydi bu sabāla onnarı süpürdüm. kimi oturukça, kimi
- 4 ayakça töle yapērim, işte. acık ta çamaşır yıkadım. ep, oturmak ta yaramēri bana. iş
- 5 yapmasam evin, önnēnde gezinērim. toktur da öle dedi zatı"oturup úalmaycan,
- 6 gezinecen"dedi. onun, içi gezinērim ben de. çiçeklē vā ya onnā etecek bana. onnara
- 7 gidērim, gelērim, su dökērim. aĝar gelē ya neyse.
- 8 — sen gene İsin, ben de o da yok, a. benim bacaklā iç tutmēri. o günü nē gittin?ikimiz
- 9 bile yatādık. ben yannız yatērim zatan.
- 10 — nābem mare neziya, iç, uyüyamērim zatan. bu saba, saba namazından, evel úāútım,
- 11 bittā uyuyamadım. sen, iç gelmēsın, gene ben gelērim yanına.
- 12 — ay ben, alışmamışım, iç gidemērim. evimden başka yēde yatamērim.
- 13 — o günü burey geldiynen kemal, aramış bulamamış beni. gittim ki evde yatēri. İç
- 14 nēdeydin bile demedi. aramış komşulara sormuş, ama nēdeydin deyi sormadı bana.
- 15 — ūrenmiş ya nēde oldūnu, ondan, içi sormamıştır.
- 16 — ayşe nēde?iç görünmēri, astalanmış, eral nası oldu?
- 17 — İ şindi, dizleri çok, ğardı onunda. çocūnu nişannadı ya eveli günü tatlısını yimē
- 18 gittilē. yüssük takmışlā geldilē. tōrdan ziyannıdan öteki gelinin tizesinin kızı. araba
- 19 tutulā, çok úalabaydılā, ep, ayakta gittilē.
- 20 — evva mare neziya bu bacāndan, içi toktura gitmē misin?
- 21 — mecbura úalmayınca gitmem de işte ötĀ günnē bu bacām çok, ğardı.
- 22 — marēy safiye, mūmin'in büyü mü, küçü mü olēri?
- 23 — safiye abum, aĝamdan küçük, aĝam büyük. aĝamın küçü ümmān, abum, onun küçü
- 24 āmet, aĝam, onun küçü sadiyfē, abum, onun küçü naziyfē, abum, en küçükleri de benim
- 25 işte. ümmān, abumun bi kızı vādı zatan, ona da iç güvəsi aldı. iç, amiyetlē gelmē mi?
- 26 — iç, aberim yok neziya, gültenin nişanında geldiylē, bittā gelmedilē. gelemēlā
- 27 erkişinin işi gücü vā. gelemeselē de telefon, edelā.

- 28 — alîme nē öle yapmıştı bilmem. seni aramış bulamamış ta, sōna bize geldi seni
 29 arayēri. sen de evde uyurmuşun. a.
- 30 — isan . önce evleri arā, öle dîl mi? ışık görmeyince aramā çıkmış. evleri aramadan
 31 komşuları aramā çıkmış. sen ne yemek pişirdin bûn?
- 32 — tōrdan . ağamın gelinine dedim ki "gel şurdan . iki patlacan . oy bana " dedim. geldi
 33 patlacannarı oydu. içini de yaptı, doldurdu, úodu ateşe gitti sâ . ösun. ben de piştineyin .
 34 altını söndürdüm.
- 35 — nēdendi o gelincāz?
- 36 — o urşidiye'den, öteki de akpınardan. ötö gün burdaydı o da. adanada oturēri ya.
 37 nişana geldi, devrisi gün, akpınara gitti anasının yanına, burada úalmadı.
- 38 — önce geldinde gene gitmedi miydi, anasının yanına?
- 39 — āyır . o zaman gitmediydi. telefon . ettiydi gelip . āsinnā deyi. emmisi vāmış . evde, o
 40 da çok . astaymış. böbrēnde taş vāmış . a. o günü de rātsızlanmış. yani annaycān, o
 41 geldinde gidemediydi anasına.

ANLATAN : Fatma Altınbilek, 67 yaşında
 DERLEME YERİ : Akpınar Köyü
 DERLENEN : Maniler
 - 23 -

1 leylek gitti úas úaldı
 2 úavuşmamız, az úaldı
 3 yārimin gelmesine
 4 güz bitti de kış úaldı
 5 būday, ektim kile kile
 6 gel, ölçelim sile sile
 7 yedi mendil çürüttüm
 8 göz yaşım sile sile
 9 bi kız gör'düm küçücük
 10 ferācesi kısıacık
 11 ben, o kızı alınca
 12 olan, ömrüm geçecek
 13 in dereye dereye
 14 sūle yarım nereye
 15 sende iç, akıl yokmuş
 16 yazılmışın koreye
 17 karan'fil, oylum, oylum
 18 gelēri selvi boylum
 19 selvi boylum gelince
 20 şen, olur benim gölnüm
 21 karanfilin mırına
 22 vā git, olan yoluna
 23 benden selām sūleyin
 24 bim başın, oluna
 25 karanfil, ekemedim
 26 suyunu dökemedim
 27 yārim, askere gitti

28	elini öpemedim	
29		köprü altında diken
30		yaútın beni gül_iken
31		allah ta seni yaúsın
32		üş günnük gelin_iken
33	kale boyu gürgennik	
34	ne_oş_olur ergennik	
35	ergennikte yar sevmek	
36	olur bi bezirgennik	

ANLATAN : Hanife Aydın, 46 yaşında
 DERLEME YERİ : Sarıçam Mahallesi
 DERLENEN : Çiçek isimleri

- 24 -

1 en çoúu da feslân çiçē dikeriz biz. toburda acık toprak bulduneyin, bi tenekiye
 2 dolduruz dikeriz  emen. k be s p rgesi olur, zambak  olur, şebboy  olu, ondan s na t 
 3 sayem mi?  olany  çiçē, sakız çiçē, karanfil, gecese fası, g rgine, aslan zı, mışkata,
 4 salon çiçē,  ingene çiçē, nazlı,  ocag tl ,  al nenseli, alt aylık, s rmeli, menekşe, meşe
 5 çiçē, yaz k pelisi, kış k pelisi,  asımpatı  asım   ayında a  , s mb l, kesercik   a  
 6 d l da, l le, arpa çiçē, oroz çiçē, parlak mıstafa, fatmeg l, k st m çiçē,  aynanadili,
 7 sarmaşık, camg zeli, mum i ē, şefteli çiçē, deve tabanı, şebboy

ANLATAN : Hatice Tetik, 74 yaşında

DERLEME YERİ : Çelemlı Köyü

DERLENEN : Eskiden yaşadıkları

- 25 -

1 gaz lambasının ışında, kaneviçe işledik. sōna dantel örüydük, oya yapādık,
2 masal annadırdık, misir úavuruyduk. yirdik içēdik, gülüşelek ilence yapādık. ama
3 alektirik yoútu, lamba ışında oturuyduk töle. alektirik kim ne zamandan sō geldi
4 küve. küve geldineyin erkişi bayram ettiydi. aman ne sevindik, ne sevindik bñle.
5 aydınnık içinde úaldık bñle sevinilmez mi iç? sōna kñde bi kaç kişi telezzon aldı evine
6 zengin olannā. biz emen alamadıydık. alannā bizi çārıydılā, biz de gidē siredirdik.
7 dōllēle oynādık a, onnā gidēke bizi de götürülēdi. sōna erkişi almā başladı zatan. o
8 zamannā bizim adamın bubası ini evel aldıydılā. ben de ore y telezyon sñretme, dōllēle
9 oynamā gidēdim. bi günü eve geldim, anam dedi ki "sen gidēsın ama, onnā seni
10 çocuklāna isteyelā" dedi ydi. ben de bittā utandım da gitmedi ydim onnara.

11 neyse ydi tā nābadık evel. bi úazan misir pişiriydik. úonuyu úomşuyu māleli y
12 ep çārıydık. ep bile gelirdilē, oturuyduk. úoca tepsilere misirleri dōkēdik. tepsinin birine
13 de bi tene mavi boncuk atādık. iç belli olmazdı anginde oldū, ice úarıştırı ydık belli
14 olmasın deyi. yirke kime çıúāsaydı, devrī akşam onda toplaşırdık. sıra dēdik ona biz,
15 bu avşam sende, yā rın avşam sende deyi annaşırdık. eveli çok misir ekēdik, er yēsi
16 misir olurdu bñle. şindiki gibi satmak yoktu o zaman. misirleri soymā komşuları
17 çārıydık. meci dēdik ona da. būday úaynadırdık, úuruduneyin, bulgur olacak a, onun
18 fisini ayıklaylım, taşını ayıklaylım deyi, ep bile toplaşırdık. erkişininkini sırayla
19 ayıklādık. úonu úomşu yardım yaúa olurdu. ama şindi onnā iç yapılmēri, erkişi
20 kendininkini temizleyēri. úabaú atādık fırına, çārıydık úonu úomşuyu. úabā bñle parça
21 parça kesēdik, tepsilere úor fırına atādık. fırının āzını da çamırla sıvādık. o úabaú lā
22 fırında ımıl ımıl pişē, bñle nar gibi olur. çekirdēni yiyen yir, yimeyen yimez. çekirdēni
23 alır, úaşı k úaşı k yirsin onu. şindi pasta masta yapēlā da onu yiyēlā. evel kennin yetiştiri,
24 onu pişiri yirdin.

25 fırınımız vādır bizim. iç dñkāndan ekmek almayız. şērde fırın olmasa bile
26 tüplü alektirikli fırında pişiriz. onu yiriz bi afta yavut üş dört gün. iç bayatlamaz o
27 mubareklē. çalı y getiriz fırın yanına úoruz. ince odunnādan da úoruz, sōna úat úat

28 úoruz tutuřturmā. alā kirbiti tutuşturusun, itirisin fırınñ iine çalıları. fırının iindeki
 29 alıyı úarıřtırā úarıřtırā yaúāsın. fırının  āzı bembeyaz  olduneyin fırının  ısındını
 30 annāsın. ekmē úorsun kürēn üstüne, pıaúla delē fırına atāsın. fırının  āzını úapadırsın
 31 bi tenekiyle. baútın biraz pembeleşmiş, arka ön  edēsın. tekirā úapāsın úapānı. baútın
 32 gördün, ice úızāmış, aāsın úapānı, úoron  üstüne bi kenara ekēsın. sōna kürē alırsın 
 33 eline ekmekleri birē birē ıúarısın. ıúādını bi bezle silē temizlēsın külünü. üslēni
 34 örtēsın ekmek bezleri olur  onnāla. onu yirsin üş dōrt gün. acık  ısıdırsın sobada, eger
 35 úurursaydı. ekmek  atmadan  evel fodula yaparıs. amırdan  acık  alırs. būle yassıdırıs 
 36 elimizle. pınır úoruz, suvan dūrarız, nane atarız, acık ta būbē úorsun. amırın  içinde úalır
 37  onnā, amır  ice úabarı. fırının kürēne úor, fırına atāsın. piştineyin ıúarısın.

ANLATAN : Ayşe Özel, 56 yaşında
Elmas Şahin, 75 yaşında
DERLEME YERİ : Çelemlı Köyü
DERLENEN : Karşılıklı konuşmalar
- 26 -

- 1 — mare ay'şe çocūnu nişannamışın, adi ayırlı õsun.
- 2 — eye nişannadıú baúalım, sã, ol.
- 3 — ì mi gelinin nası, annaşabilē misiniz?
- 4 — ì işte biyenmeyip nābacaz, çocuúla úz birbirini biyendineyin, biz de biyenēriz
- 5 mecbur. eveli günü tatlısını yidik bi ay sō nişan yapacaz, yaza da dūn.
- 6 —mare nē Āle em tatlı, em nişan. yazık dıl mi?
- 7 — ötekilēne yaptıú, a, buna yapmadıneyin, olur mu iç. genşlē isteyēri şindi. ben, iç,
- 8 istemērim de bubaları ıstınmē allahtan. ben deyērim, alēmi ìlendirene úadā, o parayla
- 9 bilenzik, alınsın deyērim. beni iç dinnemēlā ki. olmaz deyēlā. úızın úardaşı burada
- 10 youmuş, uzaútaymış okul oúumaúta. o geldıneyin nişan, olacaú, işte. ben seni iç
- 11 sormērim baúsana, sen nābēsin be tize, ì misin?
- 12 — ì olmā çalışēriz, işte. Āle bakērim yola, bi gelen, õsa da bi sãn yemek pişirse,
- 13 çamaşırlāmı yıúasa, evlēmı süpürse deyi.
- 14 — dört tene kızın vā be tize, biri bali gelse, sana faydası olur.
- 15 — gelselē ì olur ya, gelmēlā, iç biri de gelmē. erkişi ne içi etiştirdin, onnarı deyēri bana.
- 16 gelselē de işini yapsalā deyelā. ālemin, āzı torba dıl ki büzesin. epsinin, işi vā, gücü vā,
- 17 epsicì çalışēri deyerim ben de. gelinnēden zatan, ayır, uman you ta. úızlā balım telefon,
- 18 edelā, ilaçlāmı yollayēlā. nābem kendi işimi kendim yaparım töle ınıl çökül. te bu úadā
- 19 olēm etē.
- 20 — sen, acele edēsın be tize onnā gelir yapā.
- 21 — acelesi mi úaldı mare ayşe, gelēlā cümertesi, gidēlā pazarertesi. ne zaman yapacaúlā,
- 22 gece mi yapacaúlā. amān neyseydi, sen bulgur úaynattın mı?
- 23 — bulgurluúları eldim de úaynaççam.
- 24 — eltime bile mi úaynadacan yōsa? kaç avay úaynadacan?

- 25 — bilmērim úayrı, ben dört, avayı úaynadacam, o da iki avayı úaynadacāmış. úalan bile
 26 mi úaynadırız, erkişi kendi mi úaynadır bilmērim. ben kendime dīl zatan, gelinnere,
 27 kızlara, epsicì uşaklara olacak.
- 28 — ben yalnız kendi başıma yiyērim bulguru sevērim. adi ben gidērim úalan, etē bu
 29 úadā. sen de bize gel, iç gelmēsın. adi oççakal baúalım.
- 30 —adi güle güle git gene gel. selām sūlēsin, soran, olursaydı. úonuya úomşuya.

ANLATAN : Saliha Özer, 69 yaşında
Elmas Şahin, 75 yaşında
DERLEME YERİ : Çelemlı Köyü
DERLENEN : Karşılıklı konuşmalar

- 27 -

- 1 — ay mare āret bitlēle ūraşērim, bi görecen, bi ūaşımmak bi ūaşımmak.
- 2 — nēden geldi o bitlē sana ya?çok ūraştırı onnā seni tüketene ūadā ūraşırsın tĀle.
- 3 — ben neblem nēden geldiyseydi, çok gicişē ūafam. ben de zannedērim ūafam kirlendi
- 4 de ondan ūiçi gicişē. ötĀ gün ūāūtıneyin, tūlbendim çıkmış başımdan, beyaz tūlbent. ay
- 5 bi de baútım ūiki tene bit gezēri üstünde. nābacam bilmem, er saba tararım ūalbise.
- 6 — du bakēm, onun ūilacı vādı. onu alacan sürecen ūafana, yōsa bittā başını alamasın,
- 7 kemirilē būle. ay isan tiskinērı .
- 8 — eye bilērim ūilacın vādını. būn ūısmāladım döllere de alacaklā.evde acik sinek ūilacı
- 9 vādı, tōnu sıktım da taradım,birē birē döküldülē de şaştım ūaldım.
- 10 — kimden geçti acep, kimlere gittin bu yakınnā sūle bakem.
- 11 — kime gidecem mare āret senin yanına gittim çokçası. sende vā mı yōsa?
- 12 — āyır bende yok, er gün iç ūüşenmem tararım ūafamı. aman ū olmasın, ben çok
- 13 korkērim bittē. benim başıma da geldi. ay ne çektim būle. ama bittā iç görmedim,
- 14 şitan kulāna ūurşun. bi de bit pinē dēle. geçen sene afizē ūingem, būle geldi bana dedi
- 15 ki"sizin makası geti bakēm bana da saçlāmı kesecem"dedi. ben de"nē kesēsın be inge
- 16 onnarı"dedim."dolaştı da indiremērim" dedi. "sen gel burey ben ūindirim"dedim sōna.
- 17 başımdaki bezi de çıūādım yaydım. oturdu būle başını taradım. sōna demişlē
- 18 bilen"elmas, o ūarının başını taramış ū a, nası bit pinmiştir ū ona"demişlē. bi tene
- 19 pinmediydi, em de kendi bezime taradıydım.
- 20 — tarākeydin bit gördün mü ya?
- 21 — āyır ūiç görmedim. şükran ū az bit yoktu onda "dedi.
- 22 — bana nēden geldi bu bitlē bilmem. bu kışın ū astalandım da iki ay ūāūamadım. o
- 23 zaman yıkanamadıydım. gene de bit düşmedi de şindi nēden geldiysedi.
- 24 — rāmetli abbe ūarının ūöldū gece yanında kaldım. o vakıt ūaklıma geldi. ani dēlē ya
- 25 isan ūöldüneyin bit durmazmış sırtında, tabutunda ūosun dālırmış. öle geldi aklıma benim
- 26 de. bi de bana pinēse ay nābarım dedim. u zaman da iç pinmediydi.
- 27 — bittā yanıma iç gelmedin bitlēden ūorūtun ūeral.

28 — em bitlêden, em de tobu evleri çuûadım da ondan bi yeri gidemedim. bi bit, bi
 29 gecede yedi tene yastık gezemiş. birinde bende de olduydu da ne çektiydim. ani senne
 30 şevkuların māmutların ı emnê ı abu gelmişti de yanına gittiydik. o avşamı şûle oyelâ
 31 sanki kâfamı.ölecem sanki. mûmineye dedim kine"şu benim úafama bi bak ı ele , bit vâ
 32 eral"dedim. tûlbendimi çekivêdi, ayla bitmiş. "ay ı elmas ı abu sende bit vâ" dedi. sōna
 33 emnê ı abu ordan dedi kine"elmas şindi bit ı ayıp dîl, marulu ezecen, kına gibi úafana
 34 sürecen"dedi. eve gittineyin yaptım ı ama iç fayda etmediydi. sōna gittim ı afizelêden
 35 úoza zeyiri aldım. acik ı oreş, acik bureş sürdüm, o oldu bittâ görmedim. onu da, fatmê ı
 36 abu sürdüydü úafama. evelden kendine sürmüş te onü da çok sürmüş. bi geldi yüzü
 37 kıpkırmızı." bûle yanêrim"dediydi, ondan ı içi bana acik sürdü. o ì geldiydi.
 38 úoza zeyiri atılır mı iç úafaya mare. onun şampiyonu vâ. sen ı ondan ı aldır ı en ı is. ben
 39 de fatmede görêm. o küçük kızın úafasına sürê, onnâ epsicî inêlâ tûlbende.
 40 — eye ben de ondan ı ismâladım zatan. bûle çok korkêrim bitten. yannızım ı a, bana kim
 41 baúâ, kim temizlêdeyi düşünêrim. kendi kendimi nası temizleyê?...

ANLATAN : Fevziye Baz , 64 yaşında
 DERLEME YERİ : Belören Köyü
 DERLENEN : Kendini tanıtması

- 28 -

1 adım fevziye, úırú dümluyum.atmış dört ,olërim ,eral. şindi ikinciye evliyim.
 2 otuz sene de bu adamna geçim ,ettim. şekë astasıydı rāmetli. zatan bu sülale ep şekë
 3 astası ya. otuz sene astane köşelēnde onna berābe ömrüm çürüdü. ilki de astalıktan ,
 4 öldüydü, ikincisi de. adamnādan yana bi gün görmedim. nābalım allā evlātlāma uzun ,
 5 ömürlē vēsin. būle epsicì irāt ,etsinnē. ben ,iç gün yüzü görmedim. evelki ìsannā iç
 6 canınñ kıymetini bilmezdi bire yavrum. biz şindiden sō irāt ,olursaydık ,olacaz ,işte.
 7 iki tene de úardaşım vādı, onnarın da acılānı yaşadık. biri tırafik úazasında öldü, altı
 8 senelik te evliydi. çolū çocū ep ,ardında úaldı. biri de astalandı da öldü. onnara üzöldüm
 9 durdum töle.çok sıkıntı çektim.

ANLATAN : Güzide Sağdıç, 59 yaşında
 DERLEME YERİ : Kiremithane Mahallesi
 DERLENEN : Masal

- 29 -

1 bi vāmiş, bi yokmuş. vaútın birinde bi úarı úoca yaşāmış. bunnarın bi de
 2 kızları vāmiş. bi günü úarı ölmüş, kızın ıanası. kız da ne úadā güzelmış. bubası kızına
 3 demiş kine "ben sene evlenēm balı" demiş. kız da"ayır buba olur mu iç ıölé şey"demiş
 4 ya bubasınna baş gelememiş. "buba mādēm ıöle, git ıocaya ısor bakalım, eger ıeye
 5 dēseydi olur"demiş. gitmiş ıocaya sormuş şındıcık "bizim ıevde bi bā vā, bu sene bi
 6 salkım ıüzüm vēdi. onu da ben mi yisem gerek, úomşulara mı vēsem gerek"deyi sormuş ı
 7 ocaya. oca da" o bi salkım ıüzüm verilir mi iç, sen deli misin?sen yi, úalırsaydı
 8 dādırsın"demiş. öle sorduneyin, adam da ne desin?sōna eve gitmiş"kızım ıoca būle būle
 9 dedi, olurmuş"demiş kızına. kızın çok zoruna gitmiş. ālamış ıālamış, sōna aklına bi şey
 10 gelmiş. evé üş tene marangoz çārmış. "emen bana bi sandık yapıverin, içine oturulup
 11 úāúılacaú gibi ōsun"demiş. sandı emen yapmışlā adamnā. içine girmiş oturmuş
 12 kız:"beni būlece bi dereye götürün bırakın, gelin"demiş. adamnā götürēlā, bırakēlā sandı
 13 sandı bi dereye. sōna sandık gidēke gidēke padişān ıöluna raslamış. ōlan derenin
 14 kenarında atını sulākene görmüş sandı. emen vezirlēne emir vēmiş"alın bu sandı
 15 sarayıma götürün, içini açıp baúacaz ıorda baúalım ıiçinde ne vāmiş " demiş. emen ıalıp
 16 götürmüşlē saraya.padişā ya be canım, işlē çokmuş, odanın birine bırakmışlē gitmişlē
 17 sandı. ava girsin deyi bi tene de deli vāmiş sandın, ordan ıava almış. neyseydi epsici
 18 atlāna pinişmişlē gitmişlē işlēnin başına. kimse yoúúa, kız çıkmış sandıktan, çeşint
 19 çeşint yemeklē pişirmiş, tatlılā böreklē yapmış. elvan çeşint öteberilēle nōgüzel sofrā
 20 úurmuş. padişān ıölu gelmiş şındıcık, kız ıemen sandın ıiçine saklanmış. çocuk sofrayı
 21 gördüneyin şaşmış úalmış. bunu būle er gün yapāmış, iç ıaúıllāna gelmezmiş sandı açıp
 22 baúmaú. sōna bi günü, adamnāndan biri "şu sandı açıp bakēm baúalım ne vā "demiş.
 23 açmışlē baúmışlē ki, bi de ne görsünnē, ayın ıom beşi gibi bi kız ıoturup durēri. padişān ı
 24 ōlu demiş ki "in misin, cin misin yōsa peri misin?"demiş. kız da"ne inim, ne cinim,senin
 25 gibi isan ıevlādıyım"demiş. sōna kızı çıkāmışlē ordan. er gün ıaynı işleri yapmış úalan.
 26 padişān ıölu bu ay parçası gibi kızı çok biyenmiş, onna evlenmiş. oca nikā yapmışlē.
 27 sōna çok senelē geçmiş, kızın bubası ayla unutmamış kızını, aramā çıkmış. dilenci

28 fistanı giymiş, úapı úapı kızını arayērí şindicik. bi günü padişān  ölunna raslaşmış."amca
 29 sen nereye gidēsin b le yabancısın   eral"demiş. İtiyar da"yola  ıktım k sметimi
 30 arayērim, angi úapıyı a ık bulursaydım girecem"demiş. yolda gid ke  ş tene kopil
 31 g rm ş. onnara padiş  n  evini sormuş, onn  da g st mişl  n de old nu. padiş  n bi de
 32 b b  v miş. anası uyutmuş b b ni dışarı  ıkmış. adam kızını g r nceydi tanımış  emen
 33 ya kız bubasını tanımamış. "ne istey sin   amca sana ne v rem"demiş. "g nn nden ne
 34  op sa onu v  kızım"demiş. "amca benim ell m temiz d l, sen  i eri gir de ekmek  alıv 
 35 mutfaktan"demiş. s na adam   i eri girmiş, pı   almış   eline. bi de bakmış beşşikte
 36 b bek yat ri. onu kesmiş, d ram d ram  etmiş b le.  annı pı   da almış, i  g rmeden
 37 kızın c b ne  omuş. bi somun   ekm  almış gitmiş. gidekeydin gene padiş  lan
 38 raslaşmışl , sel m v miş gitmiş. eve geldineyin, atından  ınmış,  arısına   rıymış." ocu
 39 getir de bi g r m, onu  ok   zledim"demiş.  arısı da "dur   acık soluklan bakalım, em
 40  ocuk uy y ri, t  yence uyuttum"demiş. kız şaşmış n  b le yaptı deyi. "illa getirecen,
 41 burnumda t t ri o benim"d miş  ocası. neyseydi kız gitmiş getirm . i eri bi girmiş kine,
 42 d lc z kan  i inde yat ri. bi   lık  attineyin,  ocası duymuş  emen gelmiş,"bunu sen mi
 43 yaptın y sa?"deyi sormuş.  arısı da" ayır ben n  yapacam,  san  oc nu   d r  m 
 44 i "demiş. em    l miş, em  onuşurmuş. adam bi de ba mış,  annı pı    arısının
 45 c b nde. emen   adamn nı   rmış"g t r n bunu d n başına   d r n,  annı anterisini de
 46 gelirke getirin. o benim uş ma nası  uyamış bak m"demiş. s na adamn  almış
 47 g t rm şl   uş  z . padiş  n adamn  mer metli  ıkmış. " ok g zel bi  uş  z,  oc na
 48 m  yansın, kendine mi bunu   d rmeylim de bırakalım gitsin"demişl . bi tavşan  
 49 urmuşl  emen, kızın g lm ni yırtmışl  acık bi par a, tavşanın  anına bulamışl , almışl 
 50 g t rm şl  padiş  g sterm . kızı da d n başında bırakıp gitmişl . adam g lm 
 51 g rd neyin, inanmış. s na  ok vakıt ge miş, kız d l da yaşamış  le.bi g n ,  ryasında
 52 b b ni emziriyke g rm ş. s na bi uyanmış,  uc nda b bek m mesinden  em ri. allah  o
 53  oc  can v miş. s na okuya okuya, duva ede ede vakıt ge miş.  ocuk b y m ş yedi
 54 yaşına basmış. bi de  adırl bulmuşl , ne kurt yimiş onn , ne bişe,  l  yaşamışl . bi
 55 g n  padiş  d da gez keydi, bunnarın  adırlını g rm ş, emen yan na gitmiş.  ocu dış da
 56 oyn mış. i     san g rmed ne,  orkmuş   emen   anasının yan na  oşmuş.  urt sanmış
 57 onn , "ana  urtl  geleri" d miş. anası da "onn   urt d l  oc m, bizim gibi  san  onn 
 58 da" demiş. "git  onn    ş l  sen" demiş.   bi de bakmış kine gelen  adam  ocasıymış.
 59 anası  oc  "sana bi masal   rettiydım  a, işte onu annat. o adam senin buban  ol ri"

60 demiş. sōna gelmiřlē çadıra oturmuřlā, neyseydi ocuk başlamış  annatmā. annattıka
61 annattıka padiřā da annamā bařlamıř ūalan yavař yavař. sōna "sen benim  olumsun,
62 anan nēde ya" deyi sormuş. ōlē dedineyin  iēden çıkmış gelmiş anası. sōna ep bile
63 sarmařmıřlā. onnarı almıř gōtūrmūř saraya ūırū gūn ūırū gece dūn yapmıřlā. o gūnden
64 sōna mutlu mesut yařamıřlā

ANLATAN : Sevim Baz , 56 yaşında
 DERLEME YERİ : Belören Köyü
 DERLENEN : Başından geçenler
 - 30 -

1 avşam ı oldu şindicik, gene o pullu dülbent başımdaydı. bi toúurduklara
 2 pindiydik biz. onnarı görüneydi, ben şaştım úaldım. iç bñle görmedimdi. adana'ya
 3 zatan binde bir gidēdik. sabālayın gidēdik, avşamnayın geri dönēdik. neyseydi, pindik
 4 şindi toúurduklara, iki dene de çocuk. geçmişlē başına "tāú tāú" yapēlā. sallanēriz bñle. o
 5 pullu dülbent düştü başımdan. indik sōna, aldım dülbendimi. erkişi bana bakēri. adamnā
 6 bakēri, em de gülüşēlā bana. ay ben bi utandım bi utandım, yerin ı içine girdim sanki.
 7 sōna bi otobuza pindik. isannā bi sıúı bi sıúı bñle sıúı ş sıúı ş. öle olduydu küçükke. onu iç
 8 ı unutmērim şindi.
 9 ben ı ısımñamna küs durmā iç ı istemērim. biz bacım ı ñne tāla ı içi dargınız şindi.
 10 ben tālaları nē satmışım deyi küstülē bunnā. e onnā da tapuya geleydilē nābem. o da
 11 kızı, ben de kızı. o burda isse almış ı o úadā. geleydi ben de yimeycēdim. em de ben
 12 kendi aúımı yidim. onun ı aúúından bi úarış gene almadım. o benim sattım yeri sāde
 13 kendinin zannedēri. zatan ı onñ ı içi úavga dñş ı olēri. orda erkişinin ı aúúı vā. mākemeye
 14 geleydi üleşirdik, iç úavga dñş ı olmazdı bñle. bē ı ayol, ben ı iç tāla satāmıyım, çok
 15 sıkışıncaydı sattım. tapuya göre bölmüşlē, üs yanı bana vemişlē, alt yanı ona vemişlē.
 16 yannisça bi mūr ı uracaú tamam. ben ı onnara uzlaşmā gittiymdim, sanki çekişmē gitmişim.
 17 bi çekiş çúúadılā bi görecen. epsici birden beni evden úúudulā. "ben çekişmē gelmedim,
 18 sen nē ilenēsin bana" dedim. sōna çektim úapıyı çıktım. sōna bunnā cān'dan gelirken,
 19 bizim ı adamna çocuk görmüş. ekin mīdana çıkmış, bitmiş úalan, bize altı dölüm yē
 20 bırakmışlē. sōna ekreme sordum ben de " kim ı ekti, bizim būdayın ı üstüne o
 21 būdayı" dedim. o da " tizem ı ñni ekti" dedi. em de gece úarannında ekmişlē, gün duvāúa
 22 çıkmışlē tāladan. benim ı iç ı aúlıma gelmēri onnarın ı ekti. sünetçilerin mēmet de
 23 görmüş. bi de şayit ı olacādı. onnara yalançı şa ı itlik yapmış. mākemeye çıktık. biz
 24 zararlı çıktık. māsülü aldıneyin ı araba aldılā emen. onun ı acısı bu dünyada da çúúā, öteki
 25 yanda da çúúā. ökümet ı uzlaştırmā çalışēri, onnā úaçēri. tālaları ektiklēni bileymdim, iç ı
 26 ekmezdim. benim emēme de yazık dil mi? acık ta o kişkirtmiş, bu kişkirtmiş. benim de
 27 bobamın tālası onnā. bana iç yidirmeycēmiş, arkamsıra úonuşurmuş benim. ben de

28 dedim kine: "nazifin kızıysam, aúuíımı alacam" dedim. gelselē, yalvāsalā, ayāmın ıaltını
 29 yedi kere öpselē gene olmaz, ötede isteycem ıaúuíımı ben. gene de benim ıuşaklā tizelēni
 30 ep sorulā. onunkilē toburdalā gene de úapımı açmēlā, gelip ıelimi öpmēlā. onnā beni
 31 dūmedinne úaldılā ya, ben gene de onnarı sevērim. bi şe olduneyin, büyüne úoşērim,
 32 küçüne úoşērim. en küçükleri askerden izine geldiynen, elimi öpmē gelmedi. ben tōrda
 33 yolda gördüm de, "oş geldin"dedim gene de. şindi ben tālayı satamadıydım tā, satmışım
 34 deyi duyādım. keşki emen satabileydim. sekiz milyar ıistediydim, veren ıolmadı iç.
 35 emen satamadım annaycān. çekemeyennē "yedi milyara satmış "demişlē. kadistiroya
 36 ölçtürdüydük. geldi gitti üçyüz ıelli milyona patladıydı o zaman. adam meturuyla ölçtü
 37 mölştü "aman ıiç kimsenin ıaúuíını yimeylim"dedim. sōna neyseydi gittilē, kemiş diktilē

ANLATAN : Fikriye Çiçek , 68 yaşında
 DERLEME YERİ : Belören Köyü
 DERLENEN : Karışık

- 31 -

1 üş sene oldu ağamı görmërim. bubam ¼ikinciye evlendi, anam da onu almış
 2 gitmiş kũne. benim ¼anam osmaniyeli ya. bittā iç gelmedi.
 3 dũne gittiydik ¼osmaniyeye, gelmişke mānayla "ağamı bulēm"dedim aramā
 4 çıktım. aradım da evlēni buldum. ferdanē ¼abuların kızlānın ¼evine yakın düşēri. "ben ¼
 5 ağamı görecem, siz bilē misiniz ¼evini"dedim. onnā gene tanırımışlā ağamı." bizim
 6 çocuk götürü seni orey"dedilē. erkişi otururkeydi dũn yerinde ben pindim ¼arabaya
 7 gittim. úarılā demişkine "pindi adamın ¼arkasına gitti" demişlē. sōna "ağasını aramā gitti
 8 o" demişlē. neyse, gittik gittik bayā da yırakmış ¼arası. "ev saybi, ev saybi" deyi
 9 seslendik. içēden çıktı geldi ağam. emen bizi içeri aldı. ālā baúalım ¼ālā, sarmaştık ta
 10 ālaştık bũle. úarısı da geldi sōna zekiye. onna da oturduk úonuştúú. birē filcan kāve
 11 iştik. "ay beni dũndekilē beklē, ben gidēm úalan, etē bu úadā" dedim."kimin dũnũ
 12 olē"deyi sordulā. onnā da gelmē úāúutlā. úarısı giyindi úuşandı. fistannānı giyindi. tam
 13 gidēriz, yola düştük. zekiyē ¼ingem, ağamın ¼ayaúúaplānı tanıdı"ay hacī o ayaúúaplāla
 14 gidilir mi iç, çabık dön geri diştir ¼onnarı"dedi. adi baúalım dön geri, az yol ¼almadıydık.
 15 sōna benim ¼atırım ¼içi öle gittik.ağam da "úarannıúta kim görececek ¼onnarı"dedi, úşendi
 16 eral. biz de gülüştüydük ¼ona. sōna kınaya gittik ¼ep bile. mānayla gördük birbirimizi.
 17 önce de gittiydim ya bulamadıydım ¼o vakit. bu sef buldum ¼işte. bu annattım, üş sene
 18 eveldi. adam yollamadıydı ya ben iç dinnemedim. ineklē vā deyi yollamaycādı."ay ¼
 19 adam bana iç ¼ıştınma ben gidecem ¼ağamı bulacam"dedim. ì ki de gitmişim. ağam çok ¼
 20 ì olmuş , göbeklenmiş. ama aúlı bi oş ¼olmuş. sinirden ¼olmuş ¼eral. bũle yolda gidēke
 21 "bul da dũ beni düvebilirsen"deyip durēri kendi kendine. úorúmuş ¼o, ağası onu çok
 22 düvemiş. úafada saúatlık bırakmış o māúúuáú. keşki onnā da gelselē. ev ¼almā úraşırdılā,
 23 nāptlā bilmërim. zamanında belberlik yapmış. bittā gidēsem nēde bulacam bilmem.
 24 ayla gözümün ¼önünden gitmëri. "ālama bē ¼abu, şũle gelip ¼āladın yetē"deyëri.
 25 ben de dedim"sevinme ālaması güzel ¼ağam"dedim. isla evleri vādı bũle tētemiz. úoca bi
 26 ceviz ¼acı vādı evlēnin ¼önünde. dallā taşımē úalan ¼o cevizleri. "tan tan" deyi urēri
 27 şindicik çatıya cevizlē. zekiye de "ay hacı" dēmiş, "eral bizi taşılayēlā" dēmiş. ağam da
 28 "cevizlē urēri"dēmiş. iç dōlleri yok ¼ama bi de dōlleri olaydı, ep gene evin şennı olurdu.

ANLATAN : Güner Baz , 64 yaşında
 Fikriye Çiçek , 60 yaşında
 DERLEME YERİ : Belören Köyü
 DERLENEN : Karşılıklı konuşmalar
 - 32 -

- 1 — mare sende guvatır vādı eral, nōldu o?
- 2 — eye vā ya amelet   olacam baúalım ne zamansa. acık   avalā güzlesin de ondan sō.
- 3 sālık karnesi çıktı úalan. şükür şindi bi yerime urdū yok. būle bastırdıneyin, ta burlara
- 4 urē. om beş sene oldu çekērim zatan. bi tene dert yokki bē ayolum.
- 5 — firenkli ferdanē   abu da oldu ya onunki içteydi eral.
- 6 — benimki dışta mare yanıpeşte baú   a. dışta olduneyin tā úolay   olurmuş deyēlā.
- 7 ferdanē   abu'dan   iki kıymık   almıřlā būle içten   almıřlā.
- 8 — sen   önce dişini yaptır da ondan sō, diř tā ílāzım. aman benim bi dişim kırık tōle. sen
- 9   o günü namas úılādım, būle dilime iliřti. tobū úadā önüme düşüvēdi. ani içinde
- 10 úaplama olē ya, diř te çürümüş   içinde úalmıř.
- 11 — senin   evlē suvanmadı mı tā?
- 12 — āyır, ani abil gelmekine, o geldineyin suvanacak. gözü yaralanmış te onun   içi
- 13 gelme. çalışırke yaralanmış. onu bekleyene úadā kendileri úassalā ya. adnan bütün gün  
- 14 evde albise. iç   olmasa azır   etsinnē de öle beklesinnē, öle dil mi?er gün denize gidēri.
- 15 dünēn gitmiş gene iki kilo balık getirmiş. irilēni satmış, küçüklēni kızardırdı vayde.
- 16 vayde çocū niřannadı ya, dūnū güze dūru olacāmış. ötĀgūnnē adanaya gitmişlē de
- 17 burma bilenzik   almıřlā gelinniklēne.
- 18 — vay'dē   abu astaydı ya toktura gitmiş deyi duyduydum.
- 19 — eye te altın   almā gittineyin, toktura da çıkmış. bu ellēnin, ayaklānın, boynunun  p
- 20 filimini çekmişlē de kireç vāmış.
- 21 — vaydē   abu senden büyük mü, küçük mü acap?
- 22 — iç bilmēmkine. ama büyük durē sanki, ben tā diñim çok şükür. beki de aúranımdır.
- 23 —bana yaşımı sorēla, iç bi tene bilmēm. abumun nüfuzunu bana almıřlā. abum
- 24 küçükke ölmüş, ben bi yaşındaymışım,emen onunkini bana alıvēmıřlē. ben   ilēden
- 25 münüyeydim, "biz münüye demeyiz, münever deycez" dedilē,adım münever   oldu. esas  
- 26 adım fikriye benim, üş tene adım vā, fikriye, münüye, münever.

- 27 — benim  uşak "everin beni"dey eri  alan. n abacaz bilmem. bubası da" evl  bitmeden  
 28 olmaz"dey eri. o  le derdi dey i ay bi  alı  , bi  alı   bi g recen.evl  suvans n dey i bi o
 29 yana bi bu yana  a ınıp dur .  ap  pen ere parasını ep   o v di. adamn   tekil nin
 30 hısıımıymı , "biz suvaycaz"dedil . olur dedik biz de.mıstafanınkini  armı l  bırakmı l .
 31 bu saba onnara gittim. aman ne g r m d sin. bi  eki , bi  eki . "sen d dan geldin
 32 b dakini  uv sin"dey ,  teki de aynını s ley . birbiril ne b rı ıp dur l .
 33 — o gelin tob yandan bi y den geldi, yayla k s nden.
 34 — eye  leymi . evdeyke sesl ni duyduydum. s na acık usuktul dı. ben gid ke tekral
 35 ba ladıl .
 36 — ne v  da neyi  le em l  bilmem.
 37 — te dede gel ri size s v   indi dedim. b tull  a a da i  seslenmeden gitti.
 38 — sebiy  , abu astalanmı  bu saba. av am burdaydı da ep bile oturduyduk. pazara
 39 gid ke bayılmı  d  m  . bu sıcakta pazara gidilir mi i ? zatan  alp astası.
 40 — ben gid m  alan mare g ner.  aklara yemek pi irecem.
 41 —  olay bi  e yapıverisin. b b   avur yisinn .
 42 — senin kız  alı   mi t ?
 43 —  alı ırdı ya bıraktı  indi. g v   alı   ya et . kız da evde yelek  r yd .  indi onu da
 44 bıraktı, d ll den yapam  ki.  aynasıyla bile  r yd . o da yardım ed di.  aynası da gitti
 45 bozanrıya. oralıl  zatan.  ce gitti, g  t  yani. orda ka  tene t lası v mı . s na  ok
 46 s rmedi, gittineyin  ld   arı.  oc nun biri  stanbulun bi k s nde,  alı  ri,  teki de bi
 47 y de  alı  ri ya, ne i  yap ri bilm rim. a ık bi y de, turislik y de  alı ırmı  eral. onn 
 48 il leri ev aldıydıl . s na onu sattıl , yenisini aldııl .
 49 — benim de bu g nn  ba ım d n ri. d nen acık pazı yaptım.  akl  istedineyin emen
 50 yapıverim ben. onn la bile ben de yiy rim, s na yaram  i te. i      enmem torunn 
 51 istedineyin yaparım.
 52 — mare sen de,  alan yimeycen onn dan. ep  l  dokun ri i te. demli  ay i meycen,
 53 tuzlu yimeycen. pideyi bilen acık  alın oldumuydu, yaram .
 54 — sen gelinn le bile mi yiy sin?y sa ayrı mı yiy sin?
 55 — bazı bile yiy riz, bazı yalnız yiy rim.   rıl ,  indi yalan mı s leyem.   rmasa
 56   rmaz elin kızı. bazı ben   bi e yaptıneyin   rım. biri zatan yok, adanada  alı   ya.
 57 bazı da bi tencere yemek pi irim, onu alıp gid m. t le  arnımızı doyur riz. torunn    rı
 58 "nene ille bizde y lim "deyi.

59 — o günü süt satërim şidi. adam südün, içine öle bakëri. o gene südün, içinde su vā mı
 60 deyi bakāmiş. ben, iç, öle şey yapāmıyım. "tize bu sütte su vā, bu süt duruk"deyeri. südü
 61 dökecedi om beş kilo südü. sōna aklıma geldi, ineklē karpuz bozumu yidiydilē. oda
 62 südü sulandırı ya. duruk, olurmuş sütlē. anşe aldı pınir yapmā. bi bakır süttten, bi kilo
 63 pınir çıkmış. dadı ì olmuş. torunnarı vā ya onnar, içi yapmış. yedi tene torunu vā.
 64 — evelkilē çok çocuk yapādı, şindi iki tene, üç tene.
 65 — torunnā başka olēri mare güner. fayizi olurmuş ta ondan, içi tatlı olurmuş. kendi
 66 çocūn cevizmiş, torun da ceviz, içiymiş.
 67 — benim küçük torun sabālayın úāúā, alır, eline süpürgeyi, tırs tırs süpürü er yansını.
 68 öteki de "ben yoruldum nene, bi dānaya da ben süpürüm"deyēri baksana sen. bi çotūn,
 69 üstüne küçük bi fırın yaptıydı. ne úadā güzeldi. būn yıkmışlā onu. yeniden yapacaz deyi
 70 yıkmışlā. "nē yıktınız, be kuzum, ekmek pişiriydiniz"dedim ben de.

ANLATAN : Fatma Akdağ, 60 yaşında
 DERLEME YERİ : Akpınar Köyü
 DERLENEN : Eski köy düğünleri, kendi düğünü

- 33 -

1 evel dūnnē de güleş yapālādı. bubam da güleşçiydi. bizim adam da güleştiydi
 2 birinde. ordan güvē "yaşa buba, yaşa" deyi bāryımış. aman ne gülüştüydük ona. güleş
 3 olmadıneyin iç dadı olmazdı ki dūnnerin. bi de beygir úoşusu olurdu. angisi ireli
 4 gelecek deyi yarış yapālādı. úarılā gitmezdi ama adamnā toplaşırđı. úarılā evde gölmek,
 5 don anterı dikēlēdi. kim ileri gelirseydi vermē dikilirdi. evde toplaşırılā, deblekle dūn
 6 yapālādı. alimē abunun bi sopası vādı. úarılā úızılā toplaşırılādı ya, o sopayla dürtē dürtē
 7 oyuna úaldırıydı onnarı. "úāúın mare oynayın adi"dēdi. şindi erkişi kendi úāúıp
 8 oynayērí.

9 evel gelinnē, kızlā pullanırdı. ben day'ımın dūnüne gittiydim. afizē ingem'
 10 in dūnünde beni pulladıladı. yımırta sürülē, o da ne úadā pis úoúā. geldim gibi yıúadım
 11 emen. yımırtaylan olunca çok úoúā. erkişi yatmış pullanēri.

12 evelden dūnnē salı günü başlā, perşembe günü bitēdi. cuma günü güvē
 13 soúulurdu. şindi meselā akpınardan gelin alınacak a, çocuk evi danışık yapādı. úoca
 14 kūyü çārılādı. yatıya gidilirdi o vakıt, şindiki gibi taksi nēde. at arabasınna yavut
 15 yörüylek gidilirdi. yirmi araba da gitsen, úırú araba da gitsen kız evi baúādı. danışık
 16 deyi ona denirdi işte. pidesine tatlısına úadā epsici yapılırdı musafirlere. baştan
 17 adamnara yidirilirdi. sōna úalırsaydı úarılā yirdi. úarılā ep ayakça duruydu, ızmet
 18 edēdilē. şindi tā ò, adamnā ızmet edēri úarılara.

19 cuma günü gelin alıcı günü gelin arabası süslenirdi. önde gelin arabası gidē,
 20 arkasında kimin arabası vāsaydı onnā düzülür, bütün kūyü dolaşırılādı. güleş olurdu.
 21 pelvannā güleşirdi. dana verilē, keçi verilē. şindi akpınara geline kına yaúmā gidildi ya,
 22 úarılā bu yanda deblek çalā oynalādı, adamnā öte yanda beygir úoşusu yapādı. biz de
 23 fistannāmızı çeviri baúādık angi beygir birinci gelirseydi gölmek verilē. ikinciye de
 24 peşkir verilē. er dūnde güleş yavut beygir úoşusu olurdu. beygirin boynuna gölmek
 25 bālālā, peşkir bālālā. Āle ilence olurdu işte.

26 gelinnik nēde bulacaz? pembe don anterı dikēle onu giyēsın. anam diktiydi
 27 benimkini. gelin alıcılā gelmeden evel giyindirilē beni şindi. almā geldilē sōna ben

28 garipseṁē başladım. buba evinden úoca evine gidērim deyi içim bi oş ı oldu.
 29 pindirdilē beni naylona da öle götürdülē. er yēsi çamır ı içindeydi. kışınmış demekki.
 30 neyseydi , sabā úāşı anca vādık kūye. on yedi yaşındaydım bñ aneye geldimde. beş tene
 31 sarı lira istedi. búbam ı o vakıt. elli beş sene öncesini esab ı et. şindi ne úayna úaldı, ne
 32 úaynata. biz ı olduk úayna úaynata. şindiki gibi eşya nēde. bi bakır, bi kilim, bi de ìlēnçe
 33 çamaşır yıúamā işte bu. tōrda çeşme var ı a, orası benim úaynam ı ñin ı eviydi. búbam
 34 baştan vēmē dedi. "úara úara çingene eral bunnā" dedi. iki kere üş kere istemē
 35 geldilē beni. búbam vēmē istemēri ya, "o da anasını bana veriyse, ben de ona kızımı
 36 verim" dedi. búbam dul, onun da anası dul. sōna neyse ben çocū gördüm çeşme başında.
 37 biyendim, pek ı isléydi, úara úaşlı, úara gözlüydü o zamannā. ondan güzeli yoktu sanki.
 38 sōna búbam vēdi de dñümüz ı oldu. ì annaştık biz ı onna. ep bile çalışırdık, tālāya
 39 gidēdik, çapaya gidēdik, seraya gidēdik karpuz dikmē. adamım beni iç bi gün kırmadı,
 40 ben de ona iç úāşı gelmedim ı ama. iç bi dedimi iki etmezdi. ömrümüz ı ölē geçti işte.
 41 beni yalnız bıraktı gitti sōna.

ANLATAN : Selime Dönmez, 72 yaşında
 DERLEME YERİ : Dedeler Köyü
 DERLENEN : Hatıraları

- 34 -

1 şindi osmaniyeye vëdilē beni. sōna nişannī al gel dedilē bana úayınbubam ını
 2 firenkli ayşenin dayısına vëdiydilē önce. bi afta sō, āmet ı ağam ını burey geldilē. biz ı
 3 onnādan çok ı altın ı istediydik. onnā "altın ı alamaycaz, bi çit burma alabilecez"dedilē.
 4 bubam bunu duyduneyin, bi kızdı kine. "ben ı onnara gül gibi kızımı vëdim de onnā nē
 5 bñle yapēlā"deyi kızıştı. baştan ı alacaz dedilē ama, ne istēseniz ı alacaz dedilē. bubam da
 6 ona göre söz vëdiydi. baştan deyeydilē "bñle bñle, anca bunnarı bunnarı
 7 alabilecez"deneydi biz de ona göre şēdirdik. onnā öle yapıncaydı, dedi ki "getirin çabuk ı
 8 onnarı ı aldıkları öteberileri"dedi. anam sandıktan çıkādı çıúadı bi çıkın. ne yalan
 9 sñleyem, isannā epī öteberi aldıydılā. pabuç, fistan, gölmek, iç çamaşırı, manto, tā ne
 10 sayēm, epsicini aldıydılā. bizim ı adette dñn ı olana úadā iç birini giyinmeden úaldırısın,
 11 nōlur nōlmaz deyi. eger dönölürseydi, ne aldıysalā epsicini geri verisin. neyseydi çıkını
 12 aldı bubam, ağama vëdi. "emen bunu götür vë de gel" dedi. anam ālāyeri bi yanda. ben ı
 13 iç ı ālāmadıydım. zatı ben istemedim ki, bubam bana sormadan vëdiydi. töle nişan
 14 olduysa sāde. biz dönünceydi çocuk tarafı çok ı üzölmüşlē. sōna onnā da yollādılā,
 15 bizim götördümüz çıkını. güvē bōçası yaptıydık.

16 om beşinde pñir gibi kızdım ı o zamannā. dünörcüm çoktu, biri gelir, biri
 17 gidēdi. sōna bizim ı adamın ı anası bubası geldilē bi günü. bubamın da gözü tutmuş ı
 18 onnarı. nası olduysa bu sef bana da sordu. ben ı ayret ı ettim. "kızım isteyē misin, seni
 19 verēm mi bunnara?"dedi. ben de "ayır vēme "deyemedim. dilim mi bālandı nōlduysa iç
 20 seslenmedim. sōna vëdilē beni bunnara. çok şükür úırú sene olē emen emen, bu günnere
 21 geldik. adamna annaştık ı a, úaynayla iç ı annaşamadık. nāptıysam yaranamadım
 22 rāmetliye. çok cimriydi, iç kıyamazdı yıcek ı öteberilere. gerçi evelki isannā ep ı
 23 Āleymiş. şindi māleye gidecek deydim bu. kümese giriydi tavukları tutā tutā arkalāna
 24 baúadı, yımırta vā mı deyi. gelince de baúadı iç ı isildi mi deyi. öleydi bi günü gene
 25 māleye gitti bu. ben de iki tene yımırta aldım ı uşaklara pişirdim. ne vā sanki senin
 26 torunnarı yiyēri. ay bu geldi şindicik kıyamet úoptu. nē yımırtalā isilmiş. öle olduysa
 27 işte. aman ne úarıydı, tam úorúacaú gibiydi. üstüne çıksa senin canın çıkā. tam bi

- 28 osmannı úadınıydı. ìbetliydi bũle, iri yarıydı. ālem bi úaynana istemēri, ben  iki tene
29 idare ettim. öteki sessizdi ama. beni de çok sevēdi. bu yanki çok fenaydı, em sinirliydi

ANLATAN : Selime Dönmez, 72 yaşında
 DERLEME YERİ : Dedeler Köyü
 DERLENEN : Ölüm adetleri

- 35 -

1 şindicik bizim   adette bi  san    l nceydi,  l yan    l , sızılayan sızıl . b t n
 2 k l  topl şır   ep bile  l şır l .  l  ş şmesin deyi de  st ne p  ak  or l .  enesi d şmesin
 3 deyi  enesini b l l . neyseydi, s na  l y  y  al  pa  al , mezar  g t r l .  l  yıkanırke
 4 su d kmek   isteyen bi tas su d k ,  ok sevap deyi. mezar  g t r nceydi namas kılal .
 5  arıl  evde  l şır l . mezarlıkta duvası alınır, yasin tebareke amme ep okunur. b t n  
 6  lennerin ru  una b şlanır. mezarın ba ına da bi tene sopa dik l  kaybelmesin deyi.  l 
 7 evinde yedi av am kuran okunur. b t n k l  topl şır  sım   olan   olmayan   erki i gelir.
 8 gelirke yemek getiril , ekmek getiril   l  evine.  l  saybi de şerbetle p skev t d tır
 9 gelenlere. kuran   okunduneyin g l suyu d kel . erki i evine d lı ır. tekr  gelirl 
 10 yoklam . yedinci gecesi mevl t   okudurl . şindi bi de mevl t      uttuneyin, l m c n
 11 yaptır l . bitt  okumak bit . s na  r r     tuneyin     udurl . senesinde   udurl . i te
 12 yedis ,  r r , senesi  l ri. b r    udurl , n  g zel     , o mubarek. burcu burcu      er
 13 yansı.

ANLATAN : Hafize Elmas, 55 yaşında
 DERLEME YERİ : Dedeler Köyü
 DERLENEN : Karışık sohbet

- 36 -

1 o zamannā, öle adanaya gidip gelinnik   almak yoktu. k de bi kişi dik , erkişi
 2 sırayla alır giy di.  nce pembe giy l di. s nadan beyaz dikm  başladıl . b le şindiki
 3 gibi fistan da yoktu. don g d k denirdi, onu giy dik. altı şalvar   olurdu, acık   uzunca,
 4  st ne de g lmek dik l di. allanır pullanır t le gelin   olurduk. d nden  vel, urba alm 
 5 gidilirdi. perşembe g n  başl , cuma g n  bit di. bizim g r mcel  gelemeydi.
 6 okurdul  o zaman. şindi d nn  pazar g n  old na t til   ol ri. okul old na  retmenn 
 7 yollamadydı. nişan bile olmaydı mısmıl. t le y ss k takıldıydı. evel adamn  ayrı
 8 y de oturuydu,  arıl  ayrı y de oturuydu. şindi erkişi bile otur ri. araba bilen yoktu.
 9 erkişi naylona pinişir gid di. g v nin şapkasını getiril , gelinin burnuna     durl .
 10 gelinin de mendilini veril  g v ye. naylonna aldıl , getirdil  beni şindi. "adi bakem,
 11 geline bi tosun devirin"dedil . onn  da dedil  ki"biz   ona v dik gencecik bi
 12 tosun"dedil . o gene bizim   adamı v mişl  onu dey la. annayc n, indirmelik v medil .
 13 biz de bekley riz tosun. o gene g v miş tosun. şindi para verel , geline yavut yanına
 14 kim pindiye bacısı mı ingesi mi.
 15 gelin   alıcı g n  davulcu  arıl dı. ama dış yanda  al dı. i    avulda deblek
 16  al dı, dış   avulda davullan zurna  al dı. gelin pinec  vakıt,  ul geril di, adamn 
 17 g rmesin deyi. bubam davul mavul istemediydi. "eger davul tut sal , gelirke mezarlık
 18 yanına bıraksınn   le g sinn "dediydi. epsimizi bacıl mı da davulsuz v di r metli. ne
 19 kızına ne  oc na davul  aldırmadıydı.

ANLATAN : Ayşe Güç, 62 yaşında
 DERLEME YERİ : Çelemlı Köyü
 DERLENEN : Köyün geçmişı ve efsaneler

-37-

1 bé kızm bu küvé su vā deyi gelmişlē. urumelinden geldineyin tōrda cānı
 2 göstemişlē önce. bizinkilē orayı biyenmemişlē, suyu kötüymüş, sinek de çokmuş ondan,
 3 içi istememişlē yani. sōna güveliye yēleşmişlē. orada çok sıcakmış, gené burda da sinek
 4 vāmış. bāúmişlē olmaycak bñle çıkmışlē yer aramā.sōna burey gelselē kine, çok
 5 biyenmişlē. mīdanda bi tene çınar bulmuşlē. demişlē kine “ burda mākkak su vādır”
 6 demişlē. aúúattan da vāmış. em de serin olur deyi şētmışlē, yēleşmişlē. o çınar ayla
 7 durērí, tōrda úāve yanında. adamlā oturēlā serin serin.evel bñle evlēde sulā yokkaydı, su
 8 taşırđık suvācıyla, kāve yanından.

9 evel bu kñde lānayı çok ekēlēmiş. adı kelemmiş o vakıt lānanın. küve
 10 dışādakilē kelemli kñ dēlēmiş. sōna dışmış adı çelemli olmuş kñ.tōrda bi dā var ı a,
 11 onñ altında kocaman bi çāşı vāmış. adamın biri, İtiyar bi adam, sırtına yüklēmiş ipekli
 12 kumaşları getiri kñlüye dātırmış. kendi sırtında da ipeklilē olurmuş zatan. kñlñlē
 13 soruymuşlē “nēden aldın” deyi. o da “çāşıdan aldım” dēmiş. sōna bu adamın nerey
 14 gittini ūrenmek ı içi ardı sıra gitmişlē. bakmışlē ki cebeli nur dānın altından bi māraya
 15 girērí. beklemişlē beklemişlē adam gelmemiş. adam kaybelmiş. sōna adamın ölüsünü
 16 cān ırmānın yanında bulmuşlē. evel çok annadılırdı bu.

17 altın ı otu deyi bi şe annadırlā. gene bu cebeli nur dānda bi çoban ayvannarını
 18 otlatırkeydi, bi bakmış koyunun bi tenesinin dişleri altınna kaplıymış. demiş kine “eral
 19 altın ı otu yidi bu ayvan” demiş. sōna er gün bu otu arayērí. bulamē ama. ayla sñlēler vā
 20 deyi. tā arayanna vā mıdır bilmērím.

21 tōrda dān tepesinde kale var ı a, kı z kalesi deyēlā. zamanında padişā suç ı
 22 işleyen nere orda ceza veriymiş. Āle dēlē.

23 lokman ekim ölünsñzlük ı otunu bulmuş. bu cebeli nur dānda bulmuş ı eral
 24 gene. sōna köprüden geçēkeydi, ırmā düşürmüş ı elinden.

SÖZLÜK

- A -ā: ağa (18-17)abbe: Habibe (27-24)aber: haber (1-60)abil: Habil (32-12)abu: abla (27-32)acep: acaba (27-10)acı: hacı (1-110)acı: Hacı (20-20)acık: azıcık (18-5)acik: azıcık (32-53).āç: ağaç (21-4)aççe: Hatice (1-21)açivē-: açivermek (3-16)adamnā: adamlar (32-29)adi: haydi (26-30)aftalāca: haftalarca (10-16)ağa: ağa (22-23)auúat: hakikat (37-6)akkı: Hakkı (13-59)āla-: ağla-(17-43)ala: hala (20-7)alay: halay (19-31)albūsem: halbuki (13-48)alektirik: elektirik (25-3)alıcılā: alıcılar (3-27)alka: halka (10-16)amelsiz: gözü doymaz, pisboğaz.amelet: ameliyat (32-2)āmet: Ahmet (1-62)amır: hamur (25-37)annaci: anneciği (17-27).angi: hangi (33-23)ani: hani (2-4)annad-: anlat-(9-1)annaş-: anlaş- (1-17)anne: babaanne, anneanne (1-96)anşe: Ayşe (1-72)anteri: entari, gömlek (11-1)āret: ahretlik, kızların en yakın arkadaşı,
sırdaşı (27-1)ārı: ağrı (12-1)arkamsıra: arkamdan (30-27)ārlik: ağırlık (1-115)arman: harman (19-64)arşın: iki ucu çatallı ip dolamaya
yarayan çubuk (3-16)asan: Hasan (13-9)aşşā: aşağı (12-22)atej: ateş (1-5)ava: hava (29-17)avay: on altı kiloluk ağırlık (26-25)avul, içi: avluavır: ağıravşam: akşam (3-12)avşamnayın: akşamleyin (10-2)avul: evin önünde geniş alan (36-15).ayakça: ayakta (33-17)ayakkaplā: ayakkabılar (31-13).ayır: hayır (26-17)ayla: hāla (31-24)āz: ağız (17-22)

- B -bā: bağ (23-5)bakēm: bakayım (5-11)bakērī: bakıyor (1-47)bakırcık: küçük bakır.bāla-: bağla- (5-10)bār-: bağır- (2-22)barabar : beraber.bārımı: bağrımı (17-6)başlīm: başlığım (1-64)basamak: merdiven.bayramcalık: bayramlık (8-24)bazlanbaç: bazlama (5-9)bej: beş (1-1)beki: belki (14-50)berabē: beraber (3-1)beşşik: beşik (11-10)betē: beter (9-12)bıcı: civciv.bırakırlā: bırakırlar (1-23)bızā: buzağı.bi: bir (21-9)bije: bi şey (1-4)bile: birlikte, beraber (9-13)bilem: bile (1-48)bilen: bile (27-18)bilenzik: bilezik (26-9)bilmērīm: bilmiyorum (1-22)biribirimizi: birbirimizi (1-18)birinde: bi keresinde (1-4)bitirdinēn: bitirince (1-74)bittā: bir daha (27-27)biyen-: beğen- (26-4)biz: deliksiz iğne, iğneye yer açan alet.bobā: baba (13-69)bōça: bohça (8-14)boza: mısır unundan yapılan bir tür
içecek (10-8)bozantı: Pozantı (32-45)böbek: bebek (29-32)bubā: baba (1-11)būday: buğday (23-5)būlē: böyle (1-8)būn: bugün (12-1)bunnā: bunlar (6-10)bunnā:bunlar (6-10)burey: buraya (1-94)buynuz: boynuz (16-14)bübē: biber (25-36)- C -camız: manda (1-36)cambas: cambaz.cāmi: camii (19-6)cān: Ceyhan (1-64)cerek: evin tavanında bulunan, inceuzun kirisler.cayil: cahil.cilet: jilet.cöp: cep (29-37)cücük: civciv.cümertesi:cumartesi (12-5)- Ç -çabık: çabuk (6-2)

çakı: küçük bıçak (4-13)

çalı: çalılık (7-37)

çamır: çamur (25-21)

çapa: (13-64)

çapıt: paçavra, bez parçası.

çār-: çağır- (1-55)

çār-: çağır- (19-22)

çāşamba: Çarşamba.

çāşı: çarşı (37-13)

çeket: ceket.

çeki: sıkıntı, ızdırap (1-45)

çekiş-: kavga etmek (18-8)

çember: beyaz tülbent (1-78)

çeşint: çeşit (2-9)

çıbık: çubuk.

çıkā-: çıkar- (27-28)

çikē: çıkıyor (2-16)

çıkın: küçük bohça (34-8)

çiktınevin: çıkınca (35-11)

çır-: çağır- (29-38)

çızı: çizgi.

çiçē: çiçeği (24-1)

çif: çift (16-26)

çifçi: çiftçi.

çit: çift.

çiten: kamıştan yapılmış büyük sepet.

çıyan: (2-20)

çiz: çeyiz (19-34)

çocuk: erkek çocuk.

çokçası: çoğunlukla (12-40)

çoku: çoğu (24-1)

çotuk: büyük ağaç kökü (2-68)

çökelek: peynir suyundan yapılan bir tür

yiyecek (21-14)

çölmek: çömlək.

çömçe: kepçe.

çul: elde dokunmuş, üzerine oturmak

için kullanılan örtü (36-16)

çulluk: hindi.

çuvaldız: büyük iğne (15-9)

- D -

dā: dağ (16-8)

dā: daha (6-12)

dāt-: dağıt (35 8)

dād-: dağıt- (7-9)

dam: ahır.

danışık: düğünlerde gelen misafirlerin

ağırlanması (33-13)

darılcan: zararlı bir çeşit bitki.

davıl: davul (1-20)

deblek : dümbelek (1-26)

deniş-: deġiş-.

dērmenci: değirmenci (16-11)

deyē: diyor (32-32)

deyelek: diyerek (13-52)

deyi: diye (1-6)

dızmana: bir tür hamur işi yemek (7-14)

dī-: deġ- (14-27)

dikēykeydi:dikerken (3-2)

dīl: değil (12-3)

dinne-: dinle- (14-30)

dīştir-: deġiştir- (1-69)

domatis: domates (7-15)

don güdük: don gömlek (36-3)

don yā: katı yağ.

döl: çocuk (1-6)

dölüm: dönüm (18-25)

döşsek: döşek, yatak (1-72)

dūdūnda:doğduğunda (1-99)

dūduneyin:doğunca (1-17)

dūm: doğum (12-25)

dūra-: doğra- (21-8)

duraksız: yaramaz (21-5)

dūru: doğru (2-13)

duruk: duru, sulu (32-62)

duva: dua (18-34)

dü-: döv- (1-4).

dūn: düşün (1-19)

dūş: dövüş (30-13)

dūşērī: düşüyor (31-4).

- E -

eger: eğer (12-42)

ekin: buğday (30-19)

ekiz: ikiz.

elbiyse: elbise.

ele: hele (1-63)

em: hem (27-19)

emen: hemen (2-15)

emmi: amca.

emne: Emine (12-1)

enik: köpek yavrusu.

ep: hep (28-2)

epsi: hepsi (1-3)

er: her (1-27)

eral: herhal, herhalde (1-38)

ere: yere (1-7)

ergennik:ergenlik (23-36)

erkişi: herkes (1-11)

esab: hesap (13-28)

eşşiyi: eşiği (17-13)

etē: yeter (26-19)

etecek: yetecek (22-6)

ev kere: arsa.

evva: eyvah (22-20)

evel: önce (20-9)

evlendineyin:evlenince, evlendikten

sonra (1-32)

eye: heye, evet, onay verme (29-4)

- F -

fasile: fasülye (1-33)

fatme: Fatma (1-85)

fenéydi: fenaydı (1-13)

fereceyle: feraceyle (1-19)

feslān: fesleğen (3-1)

fī: fiy.

filcan: fincan (31-10)

filim: film (32-20)

firez: buğday anızı

fistan: elbise (29-28)

fodula: içine peynir konularak yapılan

küçük ekmekler (25-35)

foturaf: fotoğraf.

- G -

ğardaş: kardaş

ğari : artık.

ğavur: müslüman olmayan kimse (1-7).

gazel: kurumuş ağaç yaprağı.

geldineyin: gelince (1-94)

gelincāz: gelincağız (22-35)

gelinnik: gelinlik (36-1)

gené: gene, tekrar (34-24)

genşlik: gençlik (8-24)

geze: bir tür düğün adeti (19-21)

gicek: giyecek.

giciş-: kaşın- (27-3)

gölmek: gömlek (33-1)

götürēm: götüreyim (2-5)

gözer: büyük gözenekli elek.

gūde: gövde (6-10)

ğuruş: kuruş (19-19)

güdük: bir tür gömlek (36-3)

güleş: güreş (8-18)

gülüşelek: gülüşerek (25-2)

günā: günah (18-21)

gündöndü: ayçiçeği.

gūs: göğüs

güvē: güveyi (33-2)

- H -

habarlā: haberler.

hayla:hālā (1-51)

hekā: hikaye (6-23)

hısım:akraba (32-30)

hıbe: heybe.

holluk: folluk.

- I -

ıbrık: ıbrık (8-21)

ırāmetli: rahmetli (1-13)

ırsızlık: hırsızlık (13-38)

ısm: hısım (19-27)

ıstanbol: İstanbul (9-9)

ıştın-: seslen- (26-8)

ızmet:hizmet (33-18)

- İ -

î: iyi (1-42)

îbetli: heybetli (34-28)

îce: iyice (7-11)

îçēsi: içerisi.

îçi: için (1-6)

ikā: hikaye (13-42)

ilāzım: lazım (32-8)

ilēden: önceden (32-25)

illēm: ille (16-3).

ilen-: şikayet etmek, yakınmak (30-18)

ilence: eğlence (25-2)

ilēnçe: leğen (8-6)

ilmek: (15-4)

ilmek: eğilmek.

în: gil (30-9)

indirmelik: (36-12)

îne: iğne.

inge: yenge (19-27)

îr-: eğir- (4-12)

irât: rahat (28-5)

irecep: Recep (13-6)

irezil: rezil (4-8)

îri: eğri (16-13)

îsan: insan (22-30)

îsik: eksik.

îskendurun: iskenderun (20-19)

îsla: iyi, çok iyi (31-25)

îsmēl: İsmail (14-37)

îsse: hisse (30-11)

îş: hiç (1-4)

îşi: ekşi (7-34)

îşlik: iş yapılan yer.

îşimik: ekşimik, lor peyniri (21-14)

îtir-: tekke (25-28)

îtiyar: ihtiyar (5-3)

- K -

úabacīm: kabakçıgım (2-4)

úaçamak: mısır unundan yapılan bir tür yiyecek.

úadā: kadar (26-29)

kadistira: kadaastro (30-35)

kadiyfe: kadife (16-19)

úāú: kalk (1-59)

úalaba: kalabalık (22-19)

úalan: artık, bundan sonra.

kamiş: kamış (30-37)

úannı: kanlı (29-44)

úār: kahrır (12-48)

úarannú: karanlık (2-4)

karer: karar (1-35)

úartalaç: saç üzerinde yapılan bir tür mamur işi.

úas: kaz (23-1)

kāşı: karşı (33-30)

kāşıla-: karşıla- (2-12)

kaştır: kaçtır (3-4)

úāve: kahve (37-7)

kaybel-: kaybol-(35-6)

úayna: kaynana (33-31)

úaynata: kayınbaba (33-32)

kayrı: gayrı (14-39)

úayrıú: gayrı (1-64)

kefin: kefen.

kemre: bebeklerin kafasında oluşan

konak, kabukçuk.

kertmiş: (1-16)

keşki: keşke (30-34)

kırnap: kendirden yapılmış ip (15-5)

kızan: küçük çocuk (13-40)

kızılyürük: vücutta çıkan bir çeşit yara (12-36)

kîf: keyif.

kile: kilo (23-5)

kirmen: yün eğirmede kullanılan tahta alet.

kişkirt-: kışkırt -(30-26)

ko-: koy -(1-34)

koçan: (15-8)

kolaç: arefe günleri yapılan hamur

kızartması

köpürük: köpük (16-22)

kū-: kov- (32-32)

kumpir: patates.

kuskus: elde yapılan bir tür makarna (7-23)

kuvet: kuvvet (10-17)

kū: köy (1-14)

küçükke: küçükken (1-32)

küncü: susam (18-2)

úopil: yaramaz erkek çocuk.

- L -

lām: lağam.

lāmācın: lahmacun (35-10)

lāna: lahana (16-18)

löküs: lüks, lamba.

lūsa: loğusa (12-28)

- M -

macın: macun (7-30)

mācır: muhacir (7-1)

makarne: makarna (7-23)

mākeme: mahkeme (14-5)

mākkak: muhakkak (31-22)

malay: mısır un undan yapılan ekmek (7-26)

māle: mahalle (25-11)

māllim: muallim.

māna: bahane.

mapsāne: hapsane.

mare: (22-2)

mārebe: muharebe (1-82)

māsül: mahsül (30-24)

māşer: mahşer (16-3)

mecbura: mecbur (22-21)

meci: imece (25-17)

mecit: mecidiye.

melemen: menemen.

melmeket: memleket.

mēmet: Mehmet (1-4)

merāmet: merhamet (29-47)

mevlüt: mevlit (18-16)

mezro: metre.

mıstafa: mustafa (24-6)

mutfak : mutfak (17-3)

mıdan: meydan (18-23)

mıdan: meydan (19-36)

mintan: gömlek.

misir: mısır (7-26)

möme: meme (29-52)

mūr: mühür (30-16)

musafir: misafir (11-7)

mūtar: muhtar (14-31)

münever: Münevver (32-26)

mürüvet: mürüvvet (1-81)

- N -

nābem: ne yapayım (1-44)

nalın: nalın.

namas: namaz (32-9)

namazlā: namazlık, seccade (12-48)

nası: nasıl (1-14)

naylon: römork (13-63)

nazıyfe: Nazife (22-24)

nē: niye, neden.

neblem: ne bileyim (1-13)

- Ö -

nēde: nerede (22-16)

nēden: nereden (22-35)

nene: nine (32-58)

nerey: nereye (37-13)

nēye: niye.

neziya: Neziha (22-2)

nıšan: nišan (22-26)

nikā: nikah (18-23)

nira: lira (18-18)

nūt: nohut (7-7)

nūfuz: nüfus (32-23)

- O -

oca: hoca (13-34)

oúlayla: oklava ile (10-2)

okuntu: davetiye.

ōlan: oğlan (1-67)

olduneyin: olunca, olduğunda (2-14)

olurke: olurken (1-79)

oncāz: oncağız (13-28)

onnā: onlar (1-87)

oroz: horoz (2-11)

orey: oraya (25-8)

oş: hoş (23-34)

oşaf: hoşaf (16-23)

oşuna: hoşuna (3-10)

osmannı: osmanlı (9-15)

ōsun: olsun (1-78)

otobuz: otobüs (30-7)

otu: otur.

ödünş: ödünç (18-18)

ökümet: hükümet (30-25)

Ālé: öyle (13-5)

ölmüj: ölmüş (2-1)

önnük: önlük.

Āretmen: öğretmen (36-6)

ötĀgün: öteki gün (22-21)

- P -

papıç: pabuç.

padişā: padişah (29-13)

pala: işe yaramayan bez parçası.

pamık: pamuk (4-8)

pañala: pençe, avuç (7-12).

patatis: patates (16-16)

patlaca: patlıcan (8-25)

pazarertesi: Pazartesi.

peçka: evin bir köşesine yapılan,

topraktan ateşlik.

pelik: belik.

pelvan: pehlivan (33-21)

peñcere: pencere (32-29)

peşkir: küçük havlu (33-24)

pıçak: bıçak (12-30)

piliş: piliç (16-16)

pin-: bin- (8-8)

pînir: peynir (7-2)

piriş iklen-: huylanmak, sinirlenmek

(19-70)

piştineyin : pişince (22-3).

popaz: papaz.

püşkevit: bisküvit (35-8)

- R -

radiye: radyo.

raslayēri: rastlıyor (2-6)

rāt: rahat (1-77)

rūna: ruhuna (35-6)

- S -

sā-: sağ- (13-50)

saba: sabah (22-10)

sabālayın: sabahleyin (7-19)

sabın: sabun (16-22)

sadiyfe: Sadife (22-24)

saksān: saksağan (16-24)

sālam: sağlam.

sāle: Saliha (14-12)

sālīk: sağlık (32-3)

sali: Salı (19-1)

samannık: samanlık.

sān: sahan, tabak (26-12)

sōna: sonra (18-6)

sarka: bir çeşit ceket.

sāt: saat (10-6)

saya: koyun ağılı.

sebāt: Sebahat (1-85)

sebiya: Sebiha (32-38)

sef: sefer, siftsh, defa (12-9)

sefē: sefer, defa (1-13)

sefēbirlik: seferberlik (20-1)

seki: küçük oturak.

sirt: giyecek elbise (1-70)

sīr: sığır (12-32)

sīret-: seyret- (25-8)

sō: sonra (10-1)

somye: somya.

sōnaki: sonraki (1-39)

sorēm: sorayım (3-6)

sōmek: yün yumağı (4-9)

sūk: soğuk (1-119)

suva: sıva, badana (1-36)

suvan: soğan (25-36)

suvācı: su ağacı, su kovalarını omuzda

taşımak için kullanılan sırık. (1-8)

sū-: söv- (2-13)

sūle : söyle (23-14)

sülūman: Süleyman (16-15)

sūned: sünnet (30-22)

sūt: söğüt.

- Ş -

şalvālī: şalvarlı (1-47)

şavīk: aydınlık, ışıık.

şayit: şahit (30-23)

şefket:Şevket (13-2)

şefku: Şevki (27-30)

şefteli: şeftali (24-7)

şekē: şeker (1-78)

şēlé: şeyle (1-80)

şennik: şenlik (31-28)

şēr: şehir (25-25)

şikātçı: şikayetçi (13-25)

şimşirik: şimşek.

şindi: şimdi (1-34)

şitan: şeytan (6-16)

şüle: söyle (7-36)

- T -

tā: daha (7-35)

tabu: te bu (32-9)

tair: Tahir (21-3)

tāla: tarla (1-93)

tarakeydin: takar iken (27-20)

tarana: tarhana (7-8)

taşımē: taşımıyor (31-26).

tāta: tahta (1-29)

tavık: tavuk (12-6)

tekēlek: tekerlek.

tekirā: tekrar (25-31)

telezyon: televizyon (25-8).

tembeh: tembih.

tené: tane (1-11)

teneki: teneke (20-13)

terezi: terazi.

tete: teyze (26-11)

tētemiz: tertemiz (31-25)

tıkıs: katı, sert (7-35)

tiken: diken.

tīze: teyze.

tō: te o (15-1)

tobkadā: te bu kadar.

tokat: bahçe kapısı.

toktur: doktor (1-51)

tĀlē: te öyle (7-1)

topalak: toparlak.

tospa: kaplumbağa (16-9).

töbüle: te böyle (12-32)

tükan: dükkan.

tükürdüneyin: tükürünce (1-115)

tüm: tohum (15-3)

tünek : kümes.

- U -

ur: vur (1-21)

ūraş-: uğraş- (27-2)

ūrat-: uğrat-, kovmak.

urba: elbise (1-69)

urşidiye: Hurşidiye (22-36)

urumeli: Rumeli (9-2)

usuk-: sakinleşmek (32-34)

uşak: çocuk (1-6)

uvala-: ovala- (7-17)

uynuk: bekletilmiş sütlü kaymak (21-14).

uyüyeri: uyuyor (1-11)

uzlaştır-: barış- (30-25)

- Ü -

üfele: ufala (7-24)

üfke: öfke (19-39)

ūlen: öğlen, öğleyin (12-35)

üleş: paylaş (32-36)

ümmān: Ümmühan (22-23)

ün: öğün.

ünük: İmik, boğaz.

ūret-: öğret - (29-59)

ūretmen: öğretmen

ürya: rüya (29-51)

üs: üst (13-26)

ūsen: Hüseyin (13-13)

ūsüz:öksüz (1-77)

ūt-: öğretmek.

üş: üç (1-99)

üv-: öv-

- V -

vā: var (1-54)

vādīn: vardığını, var olduğunu

vakit: vakit (8-9)

vallā: vallahi (1-38)

vayde: Vahide (32-18)

vē-: ver- (14-24)

velāsıl: velhasıl

verilē: verirler (8-11)

verim: veririm (14-4)

veriseydin: verirsen (6-17)

veriydik: verirdik (11-7)

vezirlēne: vezirlerine (29-14)

-Y-

yā: yağ (7-25)

yāmır: yağmur (1-19)

yanıpeş: yan taraf (32-6)

yannayak: yalınayak.

yannış: yanlış.

yannız: yalnız (2-16)

yapamē: yapamıyor (32-44)

yapıştineyin: yapışınca (12-3)

yaramē: yaramıyor (32-50)

yassı: yatsı (19-6)

yavan: katıksız (7-16)

yavıt: yahut (7-18)

yazla: balkon.

yē: yer (18-8)

yılcık: (12-1)

yımırta: yumurta (7-23)

yımsacık : yumuşacık (15-2)

yırak: uzak.

yıvr: yoğur (19-17)

yi-: ye- (1-58)

yīt: yiğit (13-37)

yiyeirim: yiyorum (32-50)

yollayē: yolluyor (2-16)

yonuz: Yunus (1-19)

yörüle: yürüyerek (1-60)

yörü-: yürü- (1-105)

yukākilē: yukardakiler.

yūrt: yoğurt (7-18)

yuvālak: yuvarlak.

yūsek: yüksek (17-1)

yüklük: yatak yorgan konulan yer (17-15).

yüssük: yüzük (22-18)

yüzēri: yüzüyor (2-9)

- Z -

zamannā: zamanlar (33-37)

zatan: zaten (10-12)

zatrı: zaten (22-5)

zayif: zayıf (1-78)

zerdeli: zerdali (1-106)

zînep: Zeynep (1-59)

zîtin: zeytin.

ziyannı: Zıyanlı (22-18)

ÖZGEÇMİŞ

08.03.1980 tarihinde, Hatay'ın Dört Yol ilçesinde doğan Özlem İLASLAN, ilk öğrenimini Dört Yol'da tamamladı. Orta öğrenimini ise Adana'da tamamladı. Erciyes Üniversitesi Yozgat Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne 1998 yılında başladı. Aynı bölümden 2002 yılında mezun oldu. Mezun olduktan sonra, aynı yıl Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı'nda yüksek lisans öğrenimine başladı.

Adres:

Bahçeli Mahallesi, numara 228

Sarız-Kayseri

Telefon:

ev : 0 352 561 34 68

cep: 0 535 923 93 62

